

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra řízení

Diplomová práce

Vzdělávání odsouzených

Bc. Zbyněk Šoltys

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra řízení

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Zbyněk Šoltys

Hospodářská politika a správa

Název práce

Vzdělávání odsouzených

Anglický název

Education convicted person

Cíle práce

Cílem diplomové práce je nalezení motivačních činitelů v kontextu se vzděláváním odsouzených. Pro dosažení tohoto cíle budou v teoretické části práce analyzovány dostupné prameny, které tuto oblast řeší. Těmito prameny budou především interní předpisy. V rámci vlastního výzkumu bude provedeno dotazníkové šetření. Dosažené výsledky budou statisticky zpracovány a uvedeny v závěru diplomové práce.

Metodika

V úvodu diplomové práce budou stanoveny primární a sekundární cíle. Pro nalezení primárního cíle diplomové práce bude v rámci kvantitativního šetření použit strukturovaný dotazník. Jeho použití se pro cíl práce jeví jako optimální metoda zkoumání problému a nástroj sběru dat. Dotazníky budou předány k vyplnění reprezentativnímu vzorku zkoumané skupiny. Výsledky šetření budou statisticky zpracovány a výsledky tohoto šetření budou interpretovány v závěru práce.

Rozsah textové části

60 – 80 stran

Klíčová slova

motivace, motivační činitelé, uplatnění, vzdělávání

Doporučené zdroje informací

- BARKÓCZY, Ilona; PUTNOKY, Jenö. Učenie a motivácia. 1. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972. SÚKK 46/1-OR-1972
- BUREŠOVÁ, Alexandra a kolektiv. Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-03-6
- FISCHER, Slavonil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. 1. vydání. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.
- HÁLA, Jaroslav. Teorie a praxe vězeňství I. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996.
- HAYESOVÁ, Nicky. Základy sociální psychologie. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-909-5. ISBN 80-7040-235-0
ISBN 80-7178-496-6
ISBN 80-7178-771-X
ISBN 80-85850-06-0
- JIRÁNEK, František; HOLUBÁŘ, Zdeněk; LOMOVÁ, Božena. Otázky psychologie učení. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. SPN 64-06-07
- KELLER, Jan. Úvod do sociologie. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995.
- LINHART, Josef. Psychologie učení. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.
- MADSEN, K. B. Teorie motivace. 1. vydání. Praha: Academia, 1972. 21-090-72
- MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence. 2. vydání. Praha: Portál, 2003.
- PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. 1. vydání. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4
- SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. 3. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2. SPN 74-0-94
- VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. 2. vydání. Praha: Portál, 2000.

Vedoucí práce

doc. Ing. Jaromír Štůsek, CSc.

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

prof. Ing. Ivana Tichá, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 22. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan PEF ČZU

V Praze dne 22. 01. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Vzdělávání odsouzených" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 27. 3. 2015

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu diplomové práce doc. Ing. Jaromíru Štůskovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a pomoc při zpracování diplomové práce. Dále bych chtěl za ochotu a vstřícnost poděkovat v této věci i svému zaměstnavateli. Moje díky patří i mé rodině, která mi vytvořila dostatečné podmínky pro zpracování diplomové práce a byla pro mě po celou tuto dobu oporou.

Vzdělávání odsouzených

Education convicted person

Souhrn

Vzdělávání je náročný proces, který v sobě zahrnuje celou škálu důležitých aspektů, jichž je třeba se při vzdělávacím procesu držet. O to náročnější je pak vzdělávání osob, kterým byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody a kterým bylo umožněno rozšířit si své odborné znalosti v podmínkách výkonu trestu. Vzdělávání odsouzených je jak po organizační, tak i obsahové stránce velmi náročným úkolem Vězeňské služby České republiky (dále jen VS ČR). Na rozdíl od běžného vzdělávacího zařízení musí být při tomto procesu ve věznicích splněny celé řady dalších, řekněme nestandardních, kritérií. Ty v sobě spojují otázky bezpečnosti, výběru odsouzených, výběru personálu, lokalizace vzdělávacích center, spolupráce s externími vzdělávacími institucemi atd. Vzdělávání odsouzených si klade několik cílů. Základním cílem je naplňování účelu výkonu trestu odnětí svobody. Dalším cílem je pak realizace samotné podstaty VS ČR a tou je proces převýchovy sociálně narušeného jedince. Nemalou roli hraje i otázka uplatnění vězně na trhu práce po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Je zájmem celé společnosti, aby takovýto jedinec nepokračoval v dalším páchání trestné činnosti a právě dosažená kvalifikace by mu měla ve vedení řádného života pomoci.

Klíčová slova: vzdělávání, vzdělání, výchova, motivace, vězení, výkon trestu, uplatnění, motivační činitelé, školské vzdělávací středisko, program zacházení, převýchova, účel výkonu trestu odnětí svobody, zájmové aktivity, vzdělávací aktivity

Summary

Education is exacting process which includes a lot of important aspects. We should keep to all of them during the educational process. The more demanding is an education of people whom the custodial sentence was imposed and whom widening of technical knowledge of conditions of sentence was enabled. Education of convicts is carried out by Prison service of Czech Republic (hereinafter referred to as VS CR) and it is very difficult in organization and wide in a content. In a different of ordinary educational centre must be met many conditions which we can observe non-standard. These conditions combine issues of security , selection of convicted person, selection of staff, localization of educational centres, cooperation with external educational institutions ect. Education of convicts has several aims The main aim is fulfilment purpose of imprisonment. The next aim is a realization of work itself of VS CR that means the process of re-education of socially disturbed man. After release from imprisonment is there big issue – employment in a labour market. The interest of whole society is that such a man do not continue in next committing a crime and his achieved qualification should help him with orderly life.

Keywords: education, education (schooling), education, motivation, prison, imprisonment, employment, factors of motivation, school educational centre, programme of treatment, re-education, purpose of imprisonment, leisure time activities, educational activities

Obsah:

1.	Úvod	10
2.	Cíl práce a metodika	13
3.	Teoretická východiska	18
3.1	Pojem motivace	18
3.2	Další pojmy	28
3.3	Legislativní rámec	33
4.	Empirická část	36
4.1	Historie vzdělávání	36
4.2	Střední odborné učiliště a školské vzdělávací středisko	37
4.3	Stručně z historie a současnosti Věznice Valdice a ŠVS Věznice Valdice	43
4.4	Charakteristika odsouzených zařazených do vzdělávacího programu a stanovená kritéria	47
4.5	Program zacházení a další vzdělávací aktivity	48
4.6	Spolupráce s neresortními institucemi	52
4.7	Analýza dotazníkového šetření	53
4.7.1	Výběr zkoumané skupiny	54
4.7.2	Otázky bloku A	55
4.7.3	Otázky bloku B	56
4.7.4	Otázky bloku C	67
4.7.5	Otázky bloku D	72
4.7.6	Otázky bloku E	76
4.7.7	Otázky bloku F	79
4.8	Zhodnocení výsledků	80
5.	Návrh doporučení	83
6.	Závěr	86
	Seznam grafů, tabulek a obrázků	87
	Seznam použité literatury	89
	Seznam internetových zdrojů	91
	Seznam použitých zkratk	92
	Seznam příloh	92

Příloha č. 1	93
Příloha č. 2	99
Příloha č. 3	101

1. Úvod

Vzdělávání na všech úrovních je dnes významnou a velice aktuální oblastí života. Jeho důležitost je nepopíratelná a v současnosti je významným prvkem pro uplatnění jedince na trhu práce. Čím vyšší erudice, tím snadnější vstup na tento trh. A i vzdělávání odsouzených má v oblasti vzdělávacího systému své místo a představuje jeden z dílčích kroků na cestě resocializace sociálně narušené osoby, odsouzeného. Získáním odpovídající kvalifikace v průběhu výkonu trestu odnětí svobody dává po propuštění širší možnosti a pro společnost i šanci, že se takovýto jedinec vyvaruje recidivního chování a zapojí se do řádného života v souladu se společensky žádoucími projevy chování.

Důvodem volby tématu je pro autora znalost dané problematiky, mnohaletá zkušenost a snaha o analýzu oblasti vzdělávání odsouzených z pohledu, který bude více specifikován v dalších částech diplomové práce. Autor se penologií zabývá již více jak 25 let. A to v rámci různých funkčních zařazení. Proto není divu, že při rozhodování o tématu pro diplomovou práci padla volba právě na tuto oblast. Je to téma velmi zajímavé, velmi specifické, pro nezasvěceného téma složité. I proto budou v diplomové práci uvedeny části, které mají do problematiky uvést a alespoň okrajově ji objasnit.

Výchova a vzdělávání patří mezi základní formy socializace člověka. Pomocí nich si jedinec osvojuje základní charakterové vlastnosti a postoje, které ho pak provázejí po celý život. Ne vždy ale je kvalita výchovy na takové úrovni, aby po dosažení dospělosti byl objekt výchovného procesu schopen se plnohodnotně a společensky očekávanou formou zapojit do sociálního procesu. Výchova v sobě zahrnuje celou škálu oblastí, které jedince utvářejí a formují. A nemusí se jednat jen o rodinné prostředí, byť jeho role je zásadní a svým způsobem nenahraditelná. Přejímání postojů od rodičů a osvojování si jejich výchovných metod má zásadní vliv pro další život jedince.

Ale v případě, že rodina výchovnou roli neplní, musí nastoupit stát, který má možnosti se na řádné a odpovídající výchově podílet jinými formami a nahradit tak to, co rodinné prostředí zanedbalo. Vedle rodiny působí na výchovu jedince i další sociální skupiny, se kterými se v průběhu svého zrání setkává a jichž je členem. Tím jsou myšleny především skupiny vrstevníků, spolužáci, sousedé, ale i členové různých kroužků a zájmových skupin. Zde je nutné připomenout nepopíratelnou roli takových institucí, jako jsou školská zařízení všech stupňů, předškolními počínaje a vysokoškolskými konče.

Po ukončení vzdělávacího procesu se výraznou měrou na dalším rozvoji osobnosti podílí pracovní prostředí, ve kterém člověk uplatňuje ty charakterové vlastnosti a postoje hodnoty, které lze shrnout slovy zodpovědnost, píle, cílevědomost, poctivost. Ve všech těchto sociálních skupinách dochází k sociální interakci, jedinec je modelován a utvářen v souladu s vyžadovanými společenskými normami a morálkou tak, aby si vytvořil taková sociální schémata, která mu pomohou adekvátně reagovat na situace v budoucím životě. V případě, že tomu tak není, může v budoucnu dojít ke střetu nejen ve vztahu k společensky žádané formě chování, ale i ke střetu se stanovenými normami, které mohou až vyústit k protisociálnímu, sociálně patologickému jednání. To se může projevit i páchaním takových skutků, které lze charakterizovat jako přestupek, respektive trestný čin. V těchto případech pak musí opět nastoupit stát a ve snaze po nápravě takového jedince izolovat a dle charakteru přestupku a porušení stanovené normy i převychovat.

Problém kriminality však není jen problémem České republiky. Dnešní svět, který je charakterizován velkou dynamikou a neustálými změnami a který je plný násilí a konfliktů, je plný jedinců, kteří se brání a odpírají přijmout požadované normy a páchají takové činy, které se neslučují stanoveným právním pořádkem. Nezřídka mají výrazným způsobem narušen hodnotový systém, jejich motivace a struktura potřeb neodpovídá společensky přijatelné úrovni, svými psychickými vlastnostmi a projevy se odlišují od standardu. A je jedno, zda jde o občana takových vyspělých zemí, jakými jsou země Evropy, nebo o občana zemí s nižším stupněm životní úrovně. Všude platí normy, které jsou pro všechny jedince daného státu závazné a jejichž porušení zákonitě vyvolá protipatření. Včetně odsouzení k nepodmíněnému výkonu trestu odnětí svobody. V podmínkách České republiky má tuto oblast ve své působnosti Vězeňská služba České republiky, která je garantem a odbornou institucí zajišťující dostatečnou a odpovídající izolaci pachatelů trestné činnosti a která má za hlavní cíl jejich převýchovu a nápravu porušeného hodnotového žebříčku těchto delikventů. Je vcelku jedno, zda se jedná o pachatele nedbalostního trestného činu, pachatele majetkové trestné činnosti či jedince dopouštějící se té nejvážnější násilné trestné činnosti. Cíl je vždy, pochopitelně s přihlédnutím k míře narušení osobnosti, stejný.

Pro převýchovu využívá VS ČR celou řadu institutů a nástrojů, které by měly uvést stav do společensky přijatelné úrovně a umožnit tak pachatelům po výkonu trestu návrat do společnosti. To je ale velmi náročný a zodpovědný úkol, který ne vždy dojde naplnění.

Mezi odsouzenými je poměrně výrazná skupina jedinců, kteří jakékoliv snahy po nápravě odmítají, kteří mají výrazně zakořeněny takové postoje a morální hodnoty, jejichž uplatnění v každodenním životě se neslučuje s tím, co stát od svých občanů žádá. Tyto jedince pak můžeme charakterizovat jako recidivisty, tedy pachatele dopouštějící se opakovaně páchaní trestné činnosti. Často se pak tito jedinci v podmínkách výkonu trestu dopouštějí nedovolené činnosti, která je pak v konečném důsledku příčinou vzniku mimořádné události. Za všechny lze uvést různé formy a projevy agrese jak směrem k personálu, tak i ostatním vězňům, šikanování druhých vězňů, sebepoškozování, jednání směřující k sebevraždě, hladovku. Přesto i nad nimi stát tzv. nezlomil hůl a snaží se všemi dostupnými prostředky o jejich nápravu a převýchovu. A to i formou vzdělávacích aktivit. Ty v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody zajišťuje především Střední odborné učiliště, reprezentované jednotlivými Školskými vzdělávacími středisky, které je samostatným organizačním článkem VS ČR.

2. Cíl práce a metodika

Vybraný hlavní cíl práce a dílčí cíle ovlivňují svým zaměřením převažující analyticko – syntetický přístup a následnou volbu odpovídajících metod a technik zkoumání. Základní technikou pro získávání primárních dat bude dotazník (viz. příloha č.1). K jeho vyhodnocení budou použity matematicko – statistické metody a následný převod výsledků do grafické podoby. Ke zpracování dílčích cílů, a získání sekundárních dat budou využity další techniky a metody – studium odborné literatury, vlastní praktické zkušenosti autora. Předmětem řešení diplomové práce je problematika vzdělávání, které je aktuálním tématem současné doby. Vzhledem k tomu, že se jedná o téma velmi široké, je práce zaměřena pouze na oblast vzdělávání odsouzených. Pro získání širšího pohledu na motivy odsouzených proč si zvyšovat kvalifikaci je dílčím cílem práce získání primárních dat od reprezentativního vzorku respondentů.

Úkolem diplomové práce je přispět k řešení problému vzdělávání odsouzených.

Hlavním cílem je navrhnout doporučení na zlepšení oblasti vzdělávání odsouzených ve vztahu k motivačním činitelům. K jeho naplnění budou použity tyto dílčí postupné cíle:

- 1) studium systému vzdělávání odsouzených,
- 2) studium odborné literatury,
- 3) zpracování dotazníku a jeho předání respondentům k anonymnímu vyplnění,
- 4) vyhodnocení dotazníkového šetření,
- 5) analýza motivačních prvků,
- 6) zpracování návrhů řešení.

Dotazník se skládá z několika částí, každá s konkrétním zaměřením. Analýza šetření bude tvořit základ pro zpracování empirické části diplomové práce. Právě z výsledků dotazníkového šetření bude možné vyhodnotit motivační činitele odsouzených pro zařazení do vzdělávacích programů. Při tvorbě diplomové práce bude výrazně využita i stávající legislativa. Pochopitelně ta, která se váže k problematice výkonu trestu odnětí svobody a vzdělávání odsouzených.

Pro účely práce byly motivační prvky rozděleny do několika otázek. Výsledky dotazníkového šetření by měly ukázat, jak jsou jednotlivé motivační činitele v populaci odsouzených početně zastoupeni.

V práci budou krátce zmíněna i další témata a bude připomenuta historie vzdělávání a současnost Věznice Valdice.

Tabulka č. 1: Početní vývoj odsouzených zařazených do vzdělávacího program v jednotlivých střediscích v období září 2013 až březen 2014

	SUMA								Celkem
	Heřmanice	Pardubice	Plzeň	Rýnovice	Světlá	Valdice	Všehrady	Kuřim	
Září	60	112	93	131	108	102	122	0	728
Říjen	60	114	101	121	123	104	157	0	780
Listopad	60	112	107	121	94	104	182	23	803
Prosinec	62	112	106	114	97	98	179	23	791
Leden	61	115	104	114	94	90	181	23	782
Únor	61	112	98	160	0	90	182	21	724
Březen	57	0	0	159	0	90	178	19	503

Zdroj: ŠVS

Za respondenty byly vybráni odsouzení zařazení do vzdělávacího program v rámci výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Valdice, respektive Školského vzdělávacího střediska dislokovaného právě v prostorách této věznice. Ti jsou zařazení k výkonu trestu do věznice typu ostraha a zvýšená ostraha. Jedná se o pachatele těch nejzávažnějších trestných činů, odsouzené k mnohaletým trestům, často s bohatou trestnou minulostí. I přesto je jim ale dána opětovná šance, a to i třeba právě formou rozšíření vzdělání, k tomu, aby mohly společnosti dokázat, že mají snahu po nápravě a řádném životě v souladu se společenskými hodnotami, v duchu morálních a etických zásad.

Prostředí věznice je specifické a má své nesrovnatelné charakteristiky. Je to prostředí plné emocí, napětí, stresu, konfliktů, které v kombinaci s izolovaností a osobnostními charakteristikami odsouzených je náročné pro všechny zúčastněné. Právě ona izolovanost je dnes nejdůležitějším prvkem v rámci naplňování smyslu účelu výkonu trestu odnětí svobody, na kterou navazuje resocializace pachatele za využití nejmodernějších penologických poznatků.

Nemalou roli sehrává i vnější prostředí, které se skládá ze dvou stránek. Jedna souvisí s právní úpravou výkonu trestu odnětí svobody, s lokalizací věznic a jejich začleněním do regionu, je prezentována součinností s dalšími složkami, které mohou být věznicí využívány, respektive jejich činnost má na chod věznice dopad (policie, hasiči, zdravotnická zařízení, hygienická služba, probační a mediační služba, orgány státní a územně samosprávné apod.). Druhou reprezentují především rodinní příslušníci

odsouzených (partneři, rodiče, prarodiče, děti, vnuci, sourozenci, apod.) jejich známí, bývalý kolegové, zaměstnavatelé a další jim blízké osoby. Svoje nezastupitelné místo zde mají např. i církevní organizace, úřad ombudsmana, charitativní a sociální instituce a služby, orgány dozoru atd.

Na zvolené téma doposud nebyla žádná z akademických prací zpracována, proto v této oblasti autor nemá možnost porovnávat zjištěné hodnoty s jiným podobným šetřením. Ve většině prací na téma vzdělávání odsouzených šlo spíše o analýzu systému, historii, respektive výhledů vzdělávání odsouzených do budoucna. I tím se pochopitelně bude práce zabývat. Vyšší úroveň kvalifikace dává odsouzeným větší možnosti v budoucnu. A to jak v průběhu zbytku stávajícího výkonu trestu odnětí svobody, tak i po propuštění na svobodu.

Kromě sběru dat pro účely diplomové práce budou zjištěné výsledky využity také prakticky, při každodenní práci s odsouzenými v rámci vzdělávacího procesu a při naplňování problematiky ubytování, sociálních kontaktů, volnočasových aktivit apod.

Realizace práce proběhne v několika dílčích krocích. Studium sekundárních dat bude základem pro tvorbu teoretické části diplomové práce. Informace budou kromě těchto zdrojů čerpány i z praktické každodenní činnosti ŠVS a práce všech zainteresovaných zaměstnanců. A to jak formou jejich zkušeností a poznatků, tak i za využití dostupné dokumentace. Pro empirickou část bude využita analýza primárních dat získaných dotazníkovou metodou. Vybraný vzorek respondentů bude dostatečně reprezentativní, aby bylo možno zajistit maximální možnou úroveň validity výsledných zjištění. Vzhledem k předpokládanému počtu položených otázek a počtu oslovených respondentů se bude jednat o časově nejnáročnější část.

Dotazník bude použit jako optimální metoda zkoumání problému kvantitativní metodologií. V několika desítkách otázek bude zmapována oblast vzdělávání odsouzených zařazených do některého ze vzdělávacích programů ve Školském vzdělávacím středisku Věznice Valdice. Pro účely dotazníkového šetření budou použity otázky otevřené, uzavřené, polouzavřené. U uzavřených otázek pak půjde především o dichotomické, výběrové, výčtové a škálové otázky. Vždy ale tak, aby se k jednotlivým okruhům mohli samotní odsouzení i volně vyjádřit. Otázky budou rozčleněny do několika bloků (částí), vždy tak, aby obsahově spolu souvisely. V závěru dotazníku pak bude respondentům dána možnost se k problematice volně vyjádřit zcela otevřenou formou. Některé otázky naopak budou záměrně voleny jednoznačně s výběrem odpovědi z nabízených alternativ

(výběrové, respektive výčtové otázky). Získaná data budou analyzována, vytříděna, sesumírována a následně matematicko – statisticky vyhodnocena. Pro jejich statistické zpracování bude využit tabulkový editor excel.

Trend tvorby akademických prací na témata spojená s penologií má narůstající tendenci a ne vždy jsou odsouzení při přípravě podkladů ochotni spolupracovat. Je pak na výchovných pracovnících a specialistech výkonu testu náležitě odsouzeným celou problematiku objasnit a vysvětlit, aby nedocházelo k nedorozuměním a konfrontacím. Nejinak tomu bylo i v tomto případě. Odsouzeným bylo třeba vše nejprve vysvětlit, náležitě objasnit důvody a v neposlední řadě jim i umožnit případně se vyjádřit.

Tabulka č.2: Přehled vzdělávacích programů ve školním roce 2013/2014

2013-2014		ŠVS	Název oboru
UČEBNÍ OBORY		Rýnovice	Obráběč kovů
		Rýnovice	Obráběč kovů
		Rýnovice	Obráběč kovů
		Rýnovice	Obráběč kovů
		Valdice	Obráběč kovů
		Valdice	Obráběč kovů
		Valdice	Obráběč kovů
		Heřmanice	Elektrotechnické a strojně montážní práce
		Heřmanice	Elektrotechnické a strojně montážní práce
		Pardubice	Šití prádla
		Pardubice	Šití prádla
		Pardubice	Práce ve stravování
		Pardubice	Práce ve stravování
		Plzeň	Strojírenské práce
		Plzeň	Strojírenské práce
		Plzeň	Strojírenské práce
		Světlá n.S.	Textilní a oděvní výroba
		Světlá n.S.	Šití prádla
		Světlá n.S.	Provozní služby
		Všehrady	Dřevařská výroba
		Všehrady	Dřevařská výroba
		Všehrady	Práce ve stravování
		Všehrady	Práce ve stravování
		KURZY	AKREDITOVANÉ MŠMT
Heřmanice	Zámečnick		
Pardubice	Malíř-natěrač		
Plzeň	Elektrotechnik		
Plzeň	Zahradník		
Rýnovice	Obráběč		
Světlá n.S.	Kuchař		
Valdice	Malíř-natěrač		
Valdice	Svářeč		
Všehrady	Elektrikář - Výroba rozvaděčů		

	Všehrady	Elektrotechnik-elektroinstalatér
	Všehrady	Malíř
	Všehrady	Natěrač
	Všehrady	Strojírenské práce - Strojař
	Všehrady	Strojírenské práce - Zámečnick
	Všehrady	Zahradník - Květinář
	Všehrady	Zahradník - Sadovník
	Všehrady	Zedník - Betonářské práce
	Všehrady	Zedník - Zdění a omítání
	Kuřim	Kuchař-číšník
AKREDITOVANÉ SOU	Pardubice	Základní škola
	Pardubice	PC - Základy výpočetní techniky
	Plzeň	Pro doplnění základního vzdělání
	Plzeň	PC - Základy výpočetní techniky
	Rýnovice	Knihář
	Rýnovice	Základní škola
	Rýnovice	PC - Ovládání CNC frézování
	Rýnovice	PC - Programování
	Světlá n.S.	Základní škola
	Světlá n.S.	Základy první pomoci a ošetřovatelství
	Světlá n.S.	PC - Základy výpočetní techniky
	Světlá n.S.	PC - Výpočetní technika pro pokročilé
	Valdice	Knihář
	Valdice	Celoživotní vzdělávání
	Všehrady	PC - Základy výpočetní techniky
Kuřim	Celoživotní vzdělávání	
NEAKREDITOVANÉ	Heřmanice	Tvořivá dílna-elektro
	Heřmanice	Tvořivá dílna-zámečnick
	Pardubice	Anglický jazyk
	Pardubice	Keramik
	Pardubice	Praktický kurz pro mladistvé
	Pardubice	Výtvarník
	Plzeň	Anglický jazyk
	Plzeň	Český jazyk pro cizince
	Plzeň	Německý jazyk
	Plzeň	Sportovní hry
	Rýnovice	Anglický jazyk
	Světlá n.S.	Anglický jazyk
	Světlá n.S.	Český jazyk pro cizince
	Světlá n.S.	Keramik I.
	Světlá n.S.	Keramik II.
	Všehrady	Keramik
	Všehrady	Reprografik

Zdroj: ŠVS

3. Teoretická východiska

K získání sekundárních dat bylo využito studium odborné literatury. Ta byla získána z několika zdrojů – veřejné knihovny, knihovna Věznice Valdice, knihovna ŠVS, knihovna autora, soukromé knihovny zaměstnanců VS. Výsledky tohoto studia jsou autorem uvedeny ve stručnosti v dalších částech.

3.1 Pojem motivace

Pojem motivace tvoří primární cíl dotazníkového šetření. Výkladů slova motivace je celá řada. Na tomto místě budou citovány a rozebírány jen některé, ale pro potřeby diplomové práce v dostačujícím přehledu.

Americký psycholog Abraham Maslow je autorem stupňovitého řazení potřeb, které v hierarchickém systému organizoval podle jejich naléhavosti pro člověka. Potřeby vyšší se objevují až po uspokojení potřeb nižších. Člověk má obvykle potřebu seberealizace, pokud není hladový, je v bezpečí, milován a uznáván. Např. člověk netouží po nových závěsech do pokoje nebo obraze (5. stupeň), když je ohrožován nějakou katastrofou nebo je hladový (nenaplněný 1. a 2. stupeň).

Maslow dělí motivy následovně:

- a) fyziologické potřeby,
- b) potřeby bezpečí,
- c) potřeby sounáležitosti a lásky,
- d) potřeby uznání,
- e) kognitivní potřeby,
- f) estetické potřeby,
- g) potřeby seberealizace.

Přičemž pořadí stanovil Maslow dle důležitosti potřeb. Od nejnižších k nejvyšším¹.

K. B. Madsen ve své Teorii motivace² se motivací podrobně zabývá a analyzuje a následně syntetizuje do té doby známé teorie motivace. Za vzorové definice slova motivace použil

¹ Abraham Maslow. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-07-06]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow

Jamese Drevera, který motivaci charakterizuje jako snahu nebo pohnutku k dosažení nějakého cíle a P. T. Younga, který charakterizuje motivaci jako proměnné, které aktivují, udržují a usměrňují chování. Ve své knize uvedl celý výčet teorií motivací. Každá se na strukturu, motivační definice a hypotézy dívá jinýma očima a každá motivaci charakterizuje jiným druhem proměnné, respektive různými pohledy na ni. I z toho je vidět, jak je motivace složitý pojem a jak nejednoznačné jsou názory odborníků na její popsání a charakterizování. Sám Madsen charakterizuje motivaci na základě studia všech výše uvedených teorií jako dynamogenní funkce, které determinují energetické charakteristiky chování. Zprvu se tato definice zdá velmi jednoduchá, při hlubším zamyšlení je v ní ale v podstatě řečeno vše. Pochopitelně dnes již věda pokročila dále, motivací se zabývala celá řada dalších odborníků, ale právě Madsenova teorie se jeví jako praktická a i dnes uplatnitelná.

Říčan v Psychologii³ charakterizuje motivaci slovy motiv a kompetence. Přičemž motivem je dle něj jakýkoliv vnitřní činitel, který vede jakýkoliv organismus, člověka nevyjímaje, k aktivitě. Motivy dělí na primární (fyziologické, psychologické – dány instinkty a formovány pudy) a sekundární. Motiv charakterizuje i slovem potřeba, případně důvod. Důvod vysvětluje jako pohnutku, která vede např. pachatele ke spáchání trestného činu, potřebou pak vykládá uspokojení základních biologických potřeb. Motiv dle Říčana ovlivňují tyto faktory:

- a) vnitřní stav subjektu,
- b) přítomnost a povaha pobídky,
- c) individuální dispozice.

Potřeby dělí na pozitivní – jídlo, nápoj, oděv, teplo, sexuální uspokojení apod. a negativní – bezpečí, klid pro spánek, zbavení bolestí nebo nepohodlí apod.

Mezi motivy řadí i pud, který vymezuje jako komplex instinktů, jeho součástí jsou emoce a je zčásti vědomý. Mezi základní pudy řadí pud sexuální a pud agrese.

Autorský kolektiv pod vedením Hanse Kerna⁴ vychází z Maslowy pyramidy potřeb, která je více rozebrána v úvodu této části. Motivaci vysvětlují jako něco, co způsobuje nějaké

² Madsen K. B. (1968, str. 61-278)

³ Říčan P. (2005, str. 177-189)

⁴ Kern H. a kol. (1999, str. 53-84, 122, 212-214 a 266)

chování, jednání nebo reakci a souvisí s nějakým nedostatkem. Motivaci též charakterizují pojmem popud a dle nich má dvě části:

- a) endogenní, nebo-li vnitřní,
- b) spontánní, která je vnějškem neovlivnitelná.

Motivaci popisují na etologii, kdy porovnávají chování zvířat a lidí a tvrdí, že i chování má evoluční charakter, vyvíjí se stejně jako fyzická stránka objektu. Z tohoto důvodu dochází k názoru, že jedině člověk jako „vyšší“ forma existence je schopen uvědomit si své motivy a následky svého jednání. Motivaci též srovnávají s potřebou, která může přejít až k závislosti, kterými jsou:

- a) závislost na jídle (bulimie),
- b) závislost na lécích,
- c) závislost na nikotinu (kouření),
- d) závislost na alkoholu (alkoholismus),
- e) závislost na drogách (toxikomanie).

Závislost má rovinu psychickou a sociální a je rizikovým faktorem u sociálně patologických jevů, jakými jsou např. prostituce, kriminalita apod.

Motivační jednání vysvětlují na základě schémat, která mohou být vrozená, nebo získaná a která úzce souvisí s technikami chování (neurolingvistické programování) a emocemi (adrenalin, noradrenalin). Emoce, nebo-li intenzita prožitků, závisí na tělesných procesech a kognitivních složkách. Typickými projevy emocí jsou dle Kerna strach, úzkost a agrese, které jsou nejvýznamnějšími projevy negativních emocí.

V další části Přehledu Psychologie se kolektiv Hanse Kerna zabývá otázkou učení, které dávají do širších souvislostí a dělí ho na:

- a) kognitivní obsah,
- b) senzomotorickou koordinaci,
- c) emocionální postoje,
- d) sociální chování.

V kontextu se vzděláváním odsouzených jsou tyto myšlenky zajímavé. Nejde tedy jen o obsah a přejímání, ale i o formu a širší souvislosti. Při vyučovacím procesu vedle samotného předávání informací sledujeme i výchovné cíle, které mají vězně formovat a změnit jeho postoje, hodnotový žebříček a sociální chování. Je možno konstatovat, že se jedná o jeden z prvků resocializačního procesu u vězněných osob.

Poruchy dělí na:

- a) psychické,
- b) somatické.

V rámci léčby poruch pak uvádí několik terapeutických technik, které dělí na:

- a) humanistické a interpersonální,
- b) psychoanalytické,
- c) behaviorální,
- d) rogeriánskou,
- e) gestaltterapii,
- f) skupinovou,
- g) rodinnou.

Kern formuluje postoje jako relativně stabilní sociální stanovisko vůči nějaké osobě, skupině mimo situaci. Postojům předchází procesy poznávací, prožívání a jednání, případně jsou postoji tyto procesy vyvolány. Postoje vznikají pozorováním a jsou realizovány cestou odměn a trestů. Ke změně postojů může dojít z několika důvodů:

- a) přijetí nového názoru,
- b) změnou již existujícího názoru,
- c) vyřešením psychodynamického konfliktu.

Isabella Pavelková⁵ popisuje motivaci jako:

- a) potřeby (vnitřní zdroje),
- b) popudy – incentivy (vnější zdroje),
- c) vnitřní a vnější motivace.

U žáků pak motivaci k učení dělí takto:

- a) poznávací motivace,
- b) výkonová motivace,
- c) sociální motivace,
- d) flow motivace,
- e) odměny a tresty,
- f) motivace a vůle,
- g) časová dimenze.

⁵ Vzdělávací program pro učitele – výchovné poradce. [online]. [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/wp/vp/sylaby-predmetu/motivace-ve-skole/>

Pavelková se zabývá i motivačními problémy ve škole, kterými dle ní jsou:

- a) nedostatečné rozvinutí potřeb,
- b) frustrace žákovských potřeb,
- c) nuda ve škole,
- d) strach ve škole,
- e) motivační konflikty,
- f) nadměrná motivace.

Motivaci pak chápe:

- a) jako prostředek zvyšování efektivity učení žáků,
- b) jako jeden z klíčových cílů školy, kterým je rozvoj motivačních dispozic žáků.

Otázce motivací se podrobně věnuje Nakonečného Motivace lidského chování⁶. Pro potřeby diplomové práce ji lze ocitovat prakticky celou, od úvodu po věcný rejstřík. Tak významné dílo ve vztahu k tématu diplomové práce to je. Nakonečný nejprve popisuje fenomény motivace a následně rozebírá fenomenologii chování. Motivaci popisuje jako jakousi potřebu, jejímž výsledkem je za pomoci motoriky a kognice uspokojení. V základu tvrdí, že motivace je úzce spojena s psychologickými důvody chování. Vyjadřuje rozpor mezi aktuálním prožitkem a tím, co by chtěl jedinec prožít (hlad – nasycení, nejistota – jistota apod.). Nakonečný uvádí, že motivace je proces, který určuje zaměření a trvání a intenzitu chování, respektive jednání. Jestliže je motivace funkční, tak vede k uspokojení individuálních potřeb, respektive odstranění nedostatků. A to jak fyzických, tak i sociálních. Vnější podněty charakterizuje jako způsoby chování, které nazývá kognitivními klíči. Ty vedou k dosažení cíle. Motivace souvisí s chováním a dle Nakonečného dává chování smysl. Kromě toho je spojena s kognitivními procesy, emocí, učením, úkoly a osobností. V otázce učení uvádí, že motivace je jeho podmínkou. Nezastupitelnou roli ve spojení motivace a učení mají odměny a tresty, které jsou spojeny s emoční stránkou chování. V publikaci cituje J. E. Murrayho, který motivační činitele popisuje jako prestiž, společenskou pozici, hodnotu vlastní osoby, potřebu sociálních kontaktů, získání úcty a uznání, soutěžení apod. Motivaci spojuje i s určitými vrozenými dispozicemi, jakými jsou např. reflexy, instinkty, které umožňují přizpůsobení životním situacím, ale i s idejemi, hodnotami a volnými vlastnostmi jedince. Získanou motivaci pak

⁶ Nakonečný M., (1997, str. 12-253)

propojuje s podmiňováním a dává ji opět do souvislosti se systémem odměn a trestů. Společenská motivace souvisí s uspokojením v souvislosti s pomocí druhým. Nezanedbatelným prvkem motivace je úsilí a míra jeho vynaložení. Úsilí souvisí s energetizací (aktivací) chování a primárně má psychickou povahu. Jako zdroje aktivace uvádí:

- a) popudy a incentivy,
- b) situační okolnosti vnějšího prostředí,
- c) drogy.

Dalším důležitým zdrojem aktivace jsou potřeby. Jejich uspokojení vede k uvolnění napětí. S úrovní motivace souvisí i frustrace, konflikt a stres. Intenzita aktivace pak dává předpoklad k míře jejich zvládnutí. Čím vyšší stupeň aktivace, tím snazší jejich zvládnutí. Motivy dává Nakonečný do souvislosti s potřebami, zájmy a ideály. Tedy nečiníme jen to, co bezprostředně potřebujeme, ale i to, co nás zajímá. V této části pak autor rozebírá druhy motivů z pohledu dalších autorů. V přehledu základních pojetí motivace cituje B. Weinerja a uvádí následující teorie:

- a) psychoanalytická (S. Freud),
- b) behavioristická (Hull, Spence, Miller),
- c) topologická (K. Lewin),
- d) výkon (Atkinson, McClelland),
- e) sociální učení (J. B. Rotter),
- f) atribuce (Heider, Kelley, Weiner),
- g) humanistická (Maslow, Rogers).

V části popisující fenomenologii chování uvádí druhy chování. Zde postačí pouze vyjmenovat základní motivační činitele jednání, tak jak je Nakonečný uvádí. Těmi jsou:

- a) hlad,
- b) žízeň,
- c) dýchání,
- d) odpočinek a spánek,
- e) bolest,
- f) sex,
- g) agrese,
- h) úzkost,

- i) výkon,
- j) moc,
- k) zvědavost,
- l) sociálně motivované druhy chování:
 - sociální kontakt,
 - prosociální chování,
 - sociální vazby.

Z výše uvedeného autor usuzuje, že právě Nakonečný v otázce motivací svou publikací výrazně přispěl. Byla sice uvedena jen ta nejzákladnější fakta. Přesto by si ale toto dílo zasloužilo hlubší rozbor. Pro potřeby diplomové práce je ale výše uvedené dostačující.

Armstrong v Řízení lidských zdrojů⁷ charakterizuje motivaci jako nějaký důvod proto, aby jedinec něco vykonal. Motivace má tři složky, kterými jsou:

- a) směr, tedy to, co se pokouší jedinec dělat,
- b) úsilí, což je úroveň píce,
- c) vytrvalost, doba po kterou se jedinec o to pokouší.

Proces motivace je dle Armstronga velmi složitý a stručně se dá charakterizovat následujícím schématem.

Obrázek 1: Proces motivace dle Armstronga

Zdroj: autor

⁷ Armstrong M. (2007, str. 219-232)

Typy motivace rozlišuje na vnitřní a vnější. Vnitřní souvisí s jedincem jako takovým, úrovní jeho odpovědnosti, autonomií, příležitostí k rozvoji dovedností a schopností, prací a funkčním postupem. Vnější typy jsou odměny a tresty.

Armstrong uvádí několik typů motivací. Základní dělení teorií je následující:

- a) teorie instrumentality,
- b) teorie zaměřené na obsah,
- c) teorie zaměřené na proces.

Tyto teorie podrobně rozebírá a více charakterizuje.

Teorie instrumentality souvisí se systémem odměn a trestů a vědomím toho, že lidé pracují a jsou motivováni především ekonomickými faktory (penězi).

Teorie zaměřené na obsah opírají motivační činitele o potřeby, tedy chování jedince motivují neuspokojené potřeby. V této souvislosti se Armstrong vrátil k Maslowovi a jeho pyramidě potřeb. Ta je již v této práci uvedena.

Teorie zaměřené na proces se zaměřují na psychologické procesy nebo síly jako základní motivační prvky. Tyto teorie též nazývá kognitivními teoriemi a dělí je na:

- a) očekávání, neboli expektační teorie,
- b) dosahování cílů, neboli teorie cíle,
- c) pocity spravedlnosti, neboli teorie spravedlnosti.

V závěru části věnované motivaci Armstrong uvádí, že motivace je úzce spojena s mírou spokojenosti. A to především ve vztahu k práci, pracovním výkonům a výsledkům. A v neposlední řadě i ekonomickému ohodnocení práce – penězům. Peníze představují nejobvyklejší formu odměny a jsou prostředkem k dosažení dalších cílů.

Miňhová a Lovasová⁸ uvádí, že motivační dispozice tvoří vedle schopností, temperamentu a charakterových vlastností strukturu osobnosti člověka a určují směr a intenzitu chování člověka. Motivaci charakterizují jako proces, motiv pak vysvětlují jako dispozici k tomuto procesu.

⁸ Psychologické aspekty motivace ke studiu. [online]. [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://artemis.osu.cz:8080/artemis/uploaded/162_Psychologie%20RVP.pdf

Otázkami motivace ve škole se zabývá Hrabal, Man a Pavelková ve svých Psychologických otázkách motivace ve škole⁹. Motivaci popisují jako potřebu.

Ty pak dělí na potřeby:

- a) poznávací,
- b) sociální,
- c) výkonové.

Vyvoláním potřeby dojde ke vzniku motivu, který je příčinou jednání člověka. Zdroje motivace dělí na vnitřní a vnější. Vnější nazývají incentivy a dělí je pozitivní a negativní. Mezi pozitivní zařazují např. potřebu potravy, mezi negativní řadí např. hrozbu. Negativní incentivy však nejsou schopny uspokojit potřebu. Nejvýraznější vnější potřebou jsou peníze, které mají komplexní charakter a jsou vázány na uspokojování dalších potřeb. Z pohledu hierarchie dělí potřeby na primární, nebo-li fyziologické, a sekundární, nebo-li psychické. Mezi primární řadí potřebu potravy, tepla, sexuální, vyhýbání se bolesti, potřebu aktivity atd. Mezi sekundární pak řadí právě potřebu poznávací, která úzce souvisí se vzděláváním.

Motivaci vzdělávacího procesu dělí na:

- a) prostředek efektivního zvyšování učební činnosti žáků, to znamená motivace žáků přímo ve vyučování,
- b) důležitý cíl výchovně vzdělávacího působení školy, což je rozvoj motivační sféry žáků.

Motivaci žáků lze dle Hrabala a kolektivu zvýšit jednak projekcí vyučování z hlediska obsahu, dále pak vhodným sociálním klimatem ve třídě a v neposlední řadě i formou hodnocení žáků. Hodnocení může mít ráz vztahového rámce (porovnání s předchozími výkony žáka, respektive s ostatními žáky ve třídě), nebo může využít při hodnocení systém odměn a trestů.

Poznávací (kognitivní) potřeby, které jsou pro nás důležité, dělí dle jejich rozvoje na:

- a) poznávací potřeby dětí školního věku, kdy je třeba cestou osobnosti učitele (mentora) vyvolat u žáků proces poznávací potřeby,
- b) poznávací potřeby spojené s uspokojením „libosti“, tedy uspokojování poznávací potřeby bez vnějšího působení.

Z pedagogického hlediska pak poznávací potřeby dělí na potřeby:

⁹ Hrabal V., Man F., Pavelková I. (1989, str. 9-37)

- a) potřebu smysluplného receptivního poznávání, což je snaha jedince po získání nových poznatků a informací,
- b) potřebu vyhledávání a řešení problémů, což je snaha o získání takových informací, které pomohou vyřešit konkrétní problém.

Motivace úzce souvisí s psychickými dispozicemi žáků. V závěru poznávacích potřeb uvádí Hrabal diagnostické metody zjištění motivačních činitelů a tvrdí, že nejlépe lze tuto oblast zmapovat cestou dotazníků. Jedná se již o v té době známé formy dotazníkových šetření:

- a) test hierarchie zájmů,
- b) dotazník zájmů,
- c) základní zájmová zaměření,
- d) zájmový dotazník pro 18leté.

Motivaci dělí autor ve vztahu ke vzdělávání odsouzených na základě vlastních zkušeností z praktické činnosti s odsouzenými následovně:

- a) primární – tu charakterizují důvody zařazením vzdělávacího programu. Důvody lze vykládat jako:
 - aa. objektivní – skutečná snaha o rozšíření vzdělání a jeho následovné uplatnění v praxi (jak ve VTOS, respektive i po propuštění);
 - ab. subjektivní (účelové) – sledování výhod, které forma výkonu trestu u odsouzených zařazených do vzdělávacích programů nabízí. Sem lze zařadit i nezáměr o pracovní zařazení a snahu o opakované zařazování do vzdělávání ve VTOS. To má pak případně i negativní dopad na uhrazování stanovených pohledávek a je vcelku jedno, zda v souvislosti s trestnou činností nebo s náklady spojenými se samotným VTOS.
- b) sekundární – sem lze zařadit motivační prvky související se samotným zaujetím pro výuku a vzdělávání jako takovým. V praxi se to projevuje dostatečnou přípravou v rámci samostudia a snahou o co největší získání a osvojení znalostí.
- c) terciální – ta je charakterizována snahou o prohloubení a rozšíření nabytých znalostí další formou vzdělávání. Je však nutné zohlednit, zda se nejedná o jednání účelové, které je více popsáno v bodě a). Takováto forma vzdělávání pak může být případně realizována jak po dobu dalšího VTOS, tak i po propuštění.

Autorovi je pro svou komplexnost a ucelenost asi nejbližší Milan Nakonečný, který pojem motivace ve své Motivaci lidského chování rozpracoval velmi podrobně. I další uvedení autoři přispěli v této oblasti svým dílem k osvětlení problematiky, ale jejich zaměření jsou většinou vedena v konkrétních oblastech, případně využívají poznatků svých předchůdců. Kromě toho si ale autor všímá i faktu, který je pro diplomovou práci klíčový, a tím je Hrabalovo doporučení ke zmapování motivačních činitelů technikou dotazníků.

3.2 Další pojmy

V oblasti odborného pojmosloví bylo u dalších pojmů výrazně využito Pedagogického slovníku autorského kolektivu vedeného Janem Marešem¹⁰. Celá řada dalších odborných pojmů je pak více konkretizována, popsána a rozebrána v některé z jiných částí diplomové práce. Jde především o pojmy z oblasti prezentované samotnou praxí vzdělávacího procesu odsouzených.

Andragogika – samostatný vědní obor zabývající se vzděláváním dospělých. Studijní obor připravující specialisty pro práci v oblasti vzdělávání dospělých, personalistiky, řízení lidských zdrojů apod.

Motivační činitelé se dají dělit několika způsoby. Základní členění realizované v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody upravují vnitřní řády jednotlivých věznic a vazebních věznic a detenčních ústavů, ve kterých jsou uvedeny konkrétní motivační činitelé pro jednotlivé přístupné skupiny vnitřní diference (dále jen PSVD). Ty mají za cíl odsouzené motivovat k většímu úsilí, k naplňování účelu výkonu trestu odnětí svobody a v případě splnění kritérií pro přeřazení do mírnější PSVD jim za dodržení litery zákona o výkonu trestu poskytují větší možnosti v uplatňování jejich osobních zájmů, nadstandartní rozvoj sociálních kontaktů, větší škálu možností držení osobních věcí apod.

Odsouzené a jejich zvládání frustrací, ke které u řady odsouzených v průběhu studia na ŠVS dochází, lze rozdělit do několika skupin:

¹⁰ Průcha J., Walterová E., Mareš J., (2009, str. 18, 158, 200, 229, 345, 361)

- a) studijní,
- b) sociální,
- c) vztahové.

Studijní souvisí s úrovní zvládnání studia. Jde o základní typ frustrace v rámci vzdělávacího programu. To souvisí s primárním cílem, pro který je odsouzený na ŠVS zařazen.

Sociální frustraci pak lze spatřovat v otázkách udržování sociálních vazeb, především s rodinou. Může dojít k situacím, kdy zařazení do vzdělávacího programu souvisí zároveň s přemístěním odsouzeného z jiné věznice, která byla blíže bydlišti rodinných příslušníků odsouzeného. Následně pak rodina nemá možnost v nové věznici odsouzeného navštěvovat, případně jen nepravidelně. Těchto důvodů tohoto stavu je několik. Za všechny lze uvést ekonomické problémy rodiny, dále pak se jedná o otázky zdravotního stavu členů rodiny, dopravní obslužnost, ale svou roli zde sehrává i zájem rodiny.

Vztahovou deprivaci charakterizuje zařazení do nového kolektivu spoluodsouzených. Ne vždy si odsouzení tzv. sednou, a pak dochází k situacím, které je třeba řešit např. i formou přestěhování, případně vyřazení ze vzdělávacího programu. A to právě z důvodu narušování vztahů s ostatními odsouzenými. Nejedná se ale jen o odsouzené. Do této skupiny frustrací můžeme zařadit i typ vztahu odsouzený – personál, který je reprezentován především tzv. kmenovým vychovatelem. Tedy osobou, která je odsouzenému nejbližší. Pochopitelně se nejedná jen o vychovatele. Kromě něj výrazně na odsouzeného působí dozorcí, pedagogové, psychologové, sociální pracovníci, případně funkcionáři věznice.

Jaké vlastně jsou projevy frustrací? Paulík jako základní projev frustrace (pro prostředí věznice velice typický případ) uvádí agresi¹¹. Ta může mít hned dva výrazné projevy. Jednak formou útoku vůči druhému, což je nejtypičtější model. Ale, a to je i v prostředí věznic také výrazný fenomén, se může projevit agresí vůči sobě samému. V takových případech se setkáváme se sebepoškozením, hladovkami, případně suicidinálním jednáním. Vedle agrese může mít frustrace projev i formou hněvu, případně se projeví hostilitou, nebo-li nepřátelstvím. Frustrace ale může mít i opačný projev. Pak hovoříme o kompenzaci (nalezením náhradního cíle), respektive se může projevit zvýšeným úsilím při překonávání překážky.

¹¹ Paulík K., (2010, str. 51)

Frustrace úzce souvisí s prizonizací. Tedy s adaptačními schopnostmi jedince na život ve vězení. Vágnerová¹² prizonizaci dělí na:

- a) institucionalizaci,
- b) ideologizaci.

Institucionalizace souvisí se ztrátou samostatnosti a iniciativy. Dochází k degradaci osobnosti, která se projevuje změnou postojů, vzorců chování a obranných mechanismů.

Ideologizace souvisí s přijetím norem a pravidel vězeňského prostředí. Sem lze zařadit i tzv. druhý život odsouzených, kterým se snaží negovat stanovená pravidla. Odsouzený se ztotožňuje s novým prostředím, skupinou spoluodsouzených, hledá viníka své situace, přijímá žargon. Dochází i k situacím, kdy nejen že se nedaří naplňovat cíle resocializace, ale naopak v kontaktu s druhými odsouzenými získává takové informace, které v konečném důsledku uplatní v páchání další trestné činnosti po propuštění z VTOS.

Osobu odsouzeného vystihuje i nízká úroveň resilience. Tento psychický proces je u odsouzených značně narušen. Nemají osvojeny takové mechanismy, které jim umožní úspěšně překonat překážky, které jsou před ně stavěny. Šolcová¹³ po studiu všech historických pramenů shrnula proměnné charakterizující osobnost z pohledu resilience do následujících skupin:

- a) chování,
- b) smysl pro koherenci (spojitost),
- c) hardiness (odolnost),
- d) optimismus,
- e) lokalizace kontroly,
- f) atribuční styl (připisování příčin),
- g) explanační styl (vysvětlování),
- h) sebevědomí,
- i) osobní kontrola,
- j) zásobenost zdroji,
- k) negativní afektivita/stabilita.

Penologie – vědní obor zabývající se výkonem trestu, účinky trestu a vězeňstvím ze sociologického a psychologického pohledu.

¹² Vágnerová M., (2008, str. 820-821)

¹³ Šolcová I., (2009, str. 55)

Program zacházení stanovuje okruh konkrétních činností, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit nebo které může vykonávat. Je zpracován pro každého odsouzeného a vytváří základní formu cílevědomého a komplexního působení, jehož cílem je připravit odsouzeného na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění z výkonu trestu¹⁴.

Převýchova, neboli reedukace – složitý a dlouhodobý proces, který předpokládá změnu osobnosti, jejího hodnotového systému, způsobu rozhodování i dosavadního chování. Výsledek převýchovy je závislý na celé řadě faktorů, kterými jsou např. věk, charakter problému, jeho uvědomění si, životní zkušenosti, motivace, sociální prostředí, sociální vztahy, aktivita, vůle a vytrvalost. Převýchova se může projevovat postupností, dílčími kroky, nebo naopak náhlými a zásadními změnami v relativně krátkém časovém úseku.

Resocializace – opětná socializace jedince, který obdobným procesem už jednou prošel. Může být záměrná, vyvolaná a podporovaná ve snaze sžít se s novým sociálním prostředím, nebo dentální, neuvědomovaná, bez snahy o regulaci a urychlení celého procesu. Rychlost a charakter závisí na:

- a) schopnosti adaptace, postojích, ochotě ke změně hodnot, intelektu,
- b) odlišnosti nového sociálního prostředí od původního a na šíři a variabilitě nabízených možností začlenění,
- c) otevřenosti nového sociálního prostředí vůči jedinci, na jeho ochotě mu pomoci, na míře tolerance.

Důvody resocializace jsou:

- a) výrazná osobnostní vývojová změna (adolescence, osamostatnění, rodičovství, odchod do důchodu, stáří apod.),
- b) zásadní změna duševních nebo tělesných vlastností,
- c) podstatná změna zaměstnání, bydliště¹⁵.

Účel výkonu trestu odnětí svobody je prostředky stanovenými zákonem o výkonu trestu odnětí svobody působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého

¹⁴ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁵ Sociologický ústav AV ČR, (1994, str. 82)

kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti¹⁶.

Výchova – proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Bývá ovlivněna řadou skutečností – sociokulturními podmínkami, odlišnými koncepcemi pojetí člověka, akcentací jednotlivých stránek výchovného procesu. V současnosti je chápána především jako záměrný proces cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulující jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.

Vzdělání – lze ho charakterizovat různými způsoby.

- a) V osobnostním pojetí jde o součást socializace jedince, kognitivní složka vybavenosti osobnosti (osvojené vědomí, dovednosti, postoje, hodnoty, normy), která se zformovala prostřednictvím vzdělávacích procesů.
- b) Z obsahového pojetí se jedná o zkonstruovaný systém informací a činností, které jsou plánovány v kurikulu různých škol a vyučovacích předmětů a realizovány ve výuce.
- c) Pojetí institucionální pak vzdělání charakterizuje jako společensky organizovanou činnost zabezpečovanou institucí školství, formálním vzděláváním, celoživotním vzděláváním. Rozlišuje se stupně vzdělání – základní, středoškolské a vysokoškolské.
- d) Socioekonomické pojetí chápe vzdělání jako jednu z kategorií charakterizující populaci, respektive skupiny obyvatelstva, případně společnost.

Vzdělávací aktivity – ty jsou upraveny programem zacházení, který je v rámci této diplomové práce řešen v samostatné části.

Vzdělávání – jde o proces, kterým se realizují stavy jedince a společnosti charakterizované vzděláním.

¹⁶ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Zájmové aktivity – i ty jsou upraveny programem zacházení a budou více rozebrány v samostatné části

3.3 Legislativní rámec

Listina základních práv a svobod¹⁷ v článku 33 uvádí, že: „každý má právo na vzdělání“. Na tuto skutečnost navazují další právní normy, které upravují předmětnou oblast, a které budou dále uvedeny.

Tak jako všechna vzdělávací zařízení, i pro Střední odborné učiliště VS ČR platí povinnost dodržení litery tzv. školského zákona¹⁸. Ten je základní právní normou v oblasti vzdělávání na nižších stupních s celorepublikovou působností. Zákon ve svém druhém paragrafu uvádí, že každý občan má rovný přístup ke vzdělání bez ohledu na jeho postavení. Specifika vzdělávání v podmínkách resortu ministerstva spravedlnosti, pod které VS ČR spadá, pak upravují paragrafy 152 a 172. Konkrétně v § 172 je uvedeno, že ministerstvo spravedlnosti zřizuje školy a školská zařízení pro osoby ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody. Zákon je podrobněji rozpracován nařízením vlády¹⁹.

V podmínkách VS ČR je pak vzdělávání obviněných a odsouzených upraveno zákonem o výkonu vazby²⁰ a zákonem o výkonu trestu odnětí svobody²¹. Zákon o výkonu trestu tuto oblast řeší paragrafy 29 a 34. Zákony o výkonu vazby a VTOS jsou pak v oblastech vzdělávání podrobněji rozpracovány ve vyhláškách ministerstva spravedlnosti, kterými jsou vydány řady výkonu vazby²², respektive výkonu trestu odnětí svobody²³. Otázka vzdělávání obviněných vzhledem k charakteru výkonu vazby je složitá a v podmínkách VS ČR se v praxi tato forma aktivity prakticky neorganizuje, vyjma zájmového vzdělávání formou řízených aktivit, které jsou však organizovány pro zájemce a účast na nich je dobrovolná. Proto se otázce vzdělávání i zákon o výkonu vazby a následná vyhláška věnují spíše okrajově a větší prostor je věnován této oblasti u odsouzených.

¹⁷ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., kterým se vyhláší listina základních práv a svobod

¹⁸ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

¹⁹ Nařízení vlády č. 71/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání

²⁰ Zákon č. 293/1993Sb., o výkonu vazby

²¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

²² Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, v platném znění

²³ Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Otázku vzdělávání řeší i zákon o Vězeňské službě a justiční strážích²⁴, který v paragrafu 2, písm. k) hovoří, že VS ČR zabezpečuje vzdělávání osob ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby.

Odsouzení musí plnit všechny stanovené povinnosti, které jsou upraveny od zákona o výkonu trestu až po rozhodnutí a nařízení personálu kmenové věznice. Ve věznicích je nejdůležitější interní normou vnitřní řád věznice, který konkretizuje a specifikuje jednotlivé oblasti činnosti stanovené zákonem o výkonu trestu odnětí svobody, respektive řádem o výkonu trestu odnětí svobody. Samozřejmostí je, že odsouzení mají možnost se s obsahem vnitřního řádu, ale i dalších právních norem, kdykoliv seznámit. K tomu mohou využít jak ústavní knihovnu, tak i chodby ubytoven, kde jsou všechny normy vyvěšeny. Eliminují se tak případné konfrontace a nedorozumění ve vztahu zaměstnanec – odsouzený. Ale tato skutečnost má svou nespornou roli i ve vztazích mezi odsouzenými navzájem. Plnění těchto povinností nejsou pochopitelně zproštěni ani odsouzení zařazení do vzdělávacích programů. Ba naopak se u nich předpokládá až nadstandardní plnění povinností. To ale ne vždy je skutečností, a pak dochází k situacím, které mohou být až ukončeny vyloučením odsouzeného ze vzdělávacího programu.

Významnou právní normou upravující otázku vzdělávání vězňů jsou Evropská vězeňská pravidla²⁵, která jsou závazná pro členské země Evropské unie a otázku vzdělávání vězňů řeší následovně.

1. Každý vězeňský ústav musí usilovat o to, aby všichni vězni měli přístup ke vzdělávacím programům, které budou co možná nejkompaktnější a budou uspokojovat jejich individuální potřeby a brát v potaz jejich ambice.
2. Je nutno prioritně připravit programy pro vězně, kteří jsou negramotní nebo neumějí počítat, a pro vězně, kteří nemají základní nebo odborné vzdělání.
3. Zvláštní pozornost je nutno věnovat vzdělávání mladých vězňů a vězňů se speciálními potřebami.
4. Výchovu a vzdělávání je třeba pokládat za součást vězeňského režimu, přičemž vzdělávání by mělo požívat tentýž status jako pracovní činnost, vězni však nesmí být finančně či jinak znevýhodněni za svou účast na vzdělávacích programech.

²⁴ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážích České republiky

²⁵ Evropská vězeňská pravidla. Příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, ISSN 1213-9297

5. Každý vězeňský ústav musí dát vězňům k dispozici knihovnu, která bude dostatečně vybavena širokým spektrem rekreačních i vzdělávacích zdrojů, knih a jiných médií.
6. Všude, kde je to možné, je třeba zajišťovat činnost vězeňské knihovny ve spolupráci s veřejnými knihovnami.
7. Výchova vězňů by v rámci možností měla být:
 - a) integrována do veřejného výchovněvzdělávacího systému dané země, aby vězni po propuštění mohli bez potíží pokračovat ve svém vzdělávání a odborném výcviku,
 - b) zajišťována pod záštitou externích výchovněvzdělávacích institucí.

4 Empirická část

Empirická část diplomové práce je rozložena do několika bodů. Autor nejprve rozvádí spíše teoretickou oblast vzdělávání, kterou dává do kontextu s historií i současností. Závěr tvoří vyhodnocení primárních dat formou analýzy výsledků dotazníkového šetření.

4.1 Historie vzdělávání

Česká republika má v historii vzdělávání v celosvětovém měřítku významné postavení. Karel IV., který založením university (později Karlovy) v roce 1348 poprvé přinesl vysokoškolské vzdělání do středoevropského regionu. Z tohoto regionu vzešel učitel národů - Jan Ámos Komenský. Zajímavým je jeho výrok z Informatoria školy mateřské, kde uvádí: „...druhý stupeň kázně je přemrštiti metličkou neb rukou pleštiti, pro ten cíl, aby se dítě upamatovalo, zahanbilo a napotom pozornější bylo“²⁶. Komenského význam v historii světového školství je obrovský. Pro tuto práci bude ale zcela dostačovat připomenutí jeho základních pravidel učení, které uvedl ve svém díle Didactica. Těmi jsou:

- učit se musí od mládí,
- povinná školní docházka,
- názorné vyučování,
- nutnost určitého stupně vzdělání, horlivost,
- přiměřenost látky k věku,
- vše převádět do praxe,
- vyučovat od jednoduššího ke složitějšímu,
- nutnost stálého opakování,
- žák má být současně učitelem,
- vyučování má být zábavné²⁷.

Školství doznalo výrazných změn díky reformám za panování Marie Terezie. Na její práci pak navázal její syn Josef II, který v reformách školství pokračoval. Josef II. má pro valdickou věznicí ještě jeden velký význam. Byl to právě on, kdo svým patentem z roku

²⁶ Kynclová Z., (2007, str. 68)

²⁷ Jan Ámos Komenský. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komensk%C3%BD

1782 zrušil řád kartuziánů a tím de facto zbavil klášter původního účelu, pro který byl vybudován. Zde započala cesta, na jejímž konci bylo v roce 1857 zřízení mužské trestnice pro těžké provinilce. Je ale třeba zmínit i některé zahraniční učence a osobnosti, kteří mají své významné místo v dějinách vzdělávání. Z období starověku se jedná o taková jména jako Aristoteles, Sokrates, Pythagoras, Epikuros, Platón. Pochopitelně těch jmen bylo daleko více, ale je třeba v časové ose pokročit dále. Ve středověku vedle našeho Karla IV. má významné postavení ve vzdělávání Tomáš Akvinský. V pozdějších dobách (novověku) se pak do historie školství zapsali Martin Luther, Johann Sturm, John Locke, J. J. Rousseau, Immanuel Kant a další. Z hlediska historie vzdělávání pak nedávné období dalo světu taková jména jako např. Auguste Comte nebo J. F. Herbart²⁸.

Obrázek č. 2: Věznice Valdice

Zdroj: VS ČR

4.2 Střední odborné učiliště a Školské vzdělávací středisko

Školské vzdělávací středisko, respektive Střední odborné učiliště je specifickým a legislativně samostatně upraveným organizačním článkem VS ČR. Základní normou,

²⁸ Dějiny pedagogiky a dějiny školství. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bjiny_pedagogiky_a_d%C4%9Bjiny_%C5%A1kolstv%C3%AD

kteřá upravuje jeho činnost, je Nařizení ministra spravedlnosti²⁹. Pro objasnění je třeba uvést, že Školským vzdělávacím střediskem je konkrétní pracoviště ve věznicí. Středním odborným učilištěm pak celý systém vzdělávání osob ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody.

Výše uvedené nařizení upravuje především rozsah působnosti SOU, které má za úkol poskytovat:

- a) přípravu pro výkon povolání a odborných činností v učebních a studijních oborech,
- b) doplnění základního vzdělání v kursech pro získání základního vzdělání,
- c) doplnění nebo rozšíření kvalifikace ve vzdělávacích kurzech.

Školská vzdělávací střediska byla v době tvorby práce dislokována ve věznicích Heřmanice, Kuřim, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice a Všeřdy. Vzájemné vztahy mezi Středním odborným učilištěm, Školskými vzdělávacími středisky a jednotlivými věznicemi upravuje Organizační řád Středního odborného učiliště³⁰, který upravuje rozsah kompetencí a organizace.

V podmínkách VS ČR je otázka vzdělávání obviněných a odsouzených upravena dalšími nižšími právními normami v podobě pokynů generálního ředitele VS ČR a metodických listů. Jejich znalost je však pro potřeby této diplomové práce nepodstatná, proto je možné je pominout, a to i vzhledem k tomu, že řeší spíše organizační a systémové otázky.

Autor věnuje významnou pozornost obsahu a kvalitě vzdělávacích programů, jejich škále a pestrosti. V podmínkách VTOS se jedná o velmi složitý a náročný úkol. Personál ŠVS je sice kvalifikovaný a zkušený, ale bez zájmu a ochoty spolupracovat ze strany odsouzených při nejlepší vůli požadovaných výsledků nedosáhne. V řadách personálu ŠVS jsou i samotní odsouzení. Konkrétně v podmínkách valdické věznice se jedná o dva instruktory odborného výcviku a jednoho pedagogického asistenta. Všichni jsou vedeni jako zaměstnanci věznice, přičemž instruktoři, kteří mají dostatečné odborné znalosti, se podílí přímo na praktické části výuky na dílnách ŠVS, pedagogický asistent má pak na starosti administrativní a organizační záležitosti. V minulosti bývalo ve valdické věznicí běžnou praxí i studium střední podnikatelské školy ukončené maturitou, na kterou si sami odsouzení finančně, byť symbolicky, přispívali. Někteří obzvláště snaživí a stanovená

²⁹ NMS č. 1/2007, kterým se zřizuje škola pro osoby ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění

³⁰ Nařizení generálního ředitele VS ČR č. 39/2007, kterým se vydává organizační řád Středního odborného učiliště, v platném znění

kritéria splňující odsouzení měli možnost pokračovat i studiem vysokoškolským, které probíhalo především korespondenční formou. V případě, že se jednalo o odsouzeného, ke kterému nebylo negativních poznatků, bývalo mu i umožněno absolvovat konzultace přímo ve vzdělávacím zařízení, mimo objekt věznice. K tomuto účelu byl využíván institut krátkodobého přerušení VTOS uplatňovaný v takovýchto případech ředitelem věznice. Dnes se však již maturitní, respektive vysokoškolské studium u odsouzených ve Věznici Valdice nerealizuje. Je však možné, aby si odsouzený po splnění všech náležitostí a stanovených podmínek, požádal o přemístění do jiné věznice, která toto umožňuje. Např. ve Vazební věznici Praha – Ruzyně je organizováno studium teologické fakulty. Zařazení do tohoto programu je však podmiňováno vynikajícím chováním odsouzeného po dobu VTOS a plněním všech povinností a uložených doporučení bez sebemenšího poklesku a zakolísání.

V současnosti jsou v ŠVS Věznice Valdice k výuce využívány jak učebny teoretické výuky, tak i dílny praktického výcviku. K dispozici je i počítačová učebna a dílna se stolním CNC obráběčem, který simuluje práci na moderních strojích. Učebny teoretické výuky jsou vybaveny moderními didaktickými pomůckami, moderním nábytkem a celkově jsou situovány tak, aby u odsouzeného evokovaly pozitivní reakce.

Pro posluchače kurzu celoživotního vzdělávání se výuka skládá z následujících předmětů: literatura, právní minimum, anglický jazyk, historie, přírodopis, zeměpis, věda a technika, práce s počítačem.

Odsouzení zařazení do učebního oboru mají ve výukovém plánu zařazené následující předměty: český jazyk, anglický jazyk, občanská nauka, ekologie, matematika, fyzika, informatika, ekonomika, technická dokumentace, strojírenská technologie, strojnictví, technologie, programování CNC, odborný výcvik.

K dispozici jsou i tzv. opakovací hodiny, kde si odsouzený může doplnit chybějící znalosti. Nemalou roli pak při studiu sehrává i podpora nejbližšího okolí odsouzeného – rodina, přátelé, ale i nevládní organizace apod. To je důležité i z důvodu nemožnosti finančního příjmu formou pracovního zařazení. Věznice sice takovéto odsouzené podporuje, ale i její možnosti jsou omezené. A podpora nemusí být jen ekonomického charakteru. I psychická podpora hraje u odsouzených velkou roli a má výrazný vliv na dosahované studijní výsledky.

O početním vývoji odsouzených zařazených do některého vzdělávacího programu ve školním roce 2013/2014 nejlépe vypovídá následující tabulka.

Tabulka 3: Početní vývoj odsouzených zařazených do vzdělávacího programu ve školním roce 2013/2014 po týdnech

	Přijato	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Učební obory	68	67	68	68	67	67	67	66	64	62	62	62	61	59	58	57	57	57	57
Kurzy	57	26	30	30	34	34	37	37	37	38	40	40	40	40	37	33	33	33	33
Celkem	125	93	98	98	101	101	104	103	101	100	102	102	101	99	95	90	90	90	90

	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
Učební obory	57	57	57	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56	55	55	55	55	54
Kurzy	32	32	32	33	33	33	33	33	34	36	36	37	37	38	38	40	40	40	40
Celkem	89	89	89	89	89	89	89	90	89	90	92	92	93	93	94	95	95	95	94

Zdroj: ŠVS

Do konce školního roku již došlo pouze k úbytku jednoho odsouzeného u učebních oborů a tří odsouzených u kurzů. Tabulka celkově ukazuje, že zatímco bylo na začátku školního roku přijato k různé formě studia 125 odsouzených, studium zahájilo ve skutečnosti pouze 93 odsouzených a školní rok dokončilo 90 odsouzených (pozn. autora - to již není v tabulce zachyceno).

U učebních oborů z pochopitelných důvodů dochází v průběhu školního roku k neustálému poklesu. U kurzů je situace trochu odlišná. Jedná se o neakreditované krátkodobé formy vzdělávání, které jsou organizovány několikrát v průběhu školního roku. Proto i ten nestandardní početní vývoj. Skutečnost, že i když bylo na počátku školního roku do kurzů přijato 58 odsouzených, samotnou výuku zahájilo pouze 26 vězňů, je zajímavá. To je více jak 50% úbytek hned v úvodu. Řada odsouzených jedná zbrkle až zkratkovitě a ne vždy jsou schopni reálně odhadnout důsledky svých rozhodnutí, respektive činů. Takže pak

dochází právě k situacím, kdy se odsouzený jeden den do programu přihlásí a vzápětí druhý den své rozhodnutí odvolá. Přijetí totiž není závazné a odsouzený může kdykoliv bez uvedení důvodu vzdělávací program ukončit. Jak je autorem uvedeno v jiné části, výraznými faktory ve vývoji početního stavu jsou i kázeňské problémy, studijní výsledky, osobní problémy, vztahové konflikty apod.

Pro ilustraci autor uvádí dosažené výsledky odsouzených zařazených do vzdělávacích programů ve Věznici Valdice ve školním roce 2013/2014. První ročník učebního oboru dokončilo 20 odsouzených, přičemž 9 bylo hodnoceno s vyznamenáním a 11 stupněm prospěl. Druhý ročník dokončilo 19 odsouzených (10 s vyznamenáním a 9 prospělo). Závěrečný třetí ročník dokončilo 15 vězňů. Osm s vyznamenáním a 7 bylo hodnoceno stupněm prospěl. U závěrečných zkoušek pak s vyznamenáním ukončilo učební obor sedm odsouzených a osm bylo hodnoceno stupněm prospěl. Tři odsouzení byli ve všech částech závěrečné zkoušky (písemná, praktická a ústní) hodnoceni stupněm výborně. Tři odsouzení byli v některé z části závěrečné zkoušky hodnoceni stupněm dostačující. V roce 2013 ukončilo učební obor 11 odsouzených (4 s vyznamenáním, 7 hodnoceno prospěl). O dosažených výsledcích nejlépe hovoří následující tabulka.

Tabulka 4: Výsledky závěrečných zkoušek učebního oboru

	s vyznamenáním	prospěl	celkem
2013	4	7	11
2014	7	8	15

Zdroj: ŠVS

Zároveň byl ukončen běh kurzů knihař a malíř-natěrač, který absolvovalo vždy devět odsouzených. U kurzu knihař tři dosáhli na vyznamenání, u kurzu malíř-natěrač pak byli hodnoceni s vyznamenáním dva odsouzení.

Otázkami vzdělávání se poměrně důsledně zabývala v roce 1991 Koncepce rozvoje vězeňství v ČR³¹. Ta vidí vzdělávání vězňů jako jeden z nástrojů reintegrace do společnosti a spojuje vzdělávání s otázkou uspokojení potřeb. Základním cílem byla snaha připravit kvalitní studijní program, který by umožnil věnovat se výchovně-vzdělávacím činnostem umožňujících všem vězňům uspokojovat své potřeby a zájmy. Vedle tohoto cíle byly

³¹ Koncepce rozvoje vězeňství v ČR. Praha: Ředitelství SNV ČR, 1991.

sledovány i snahy po přehodnocení morálních hodnot, zlepšení chování a udržení důstojnosti. Nástroji k realizaci těchto cílů se měly stát tyto programy:

- a) dokončení základní, respektive zvláštní školy,
- b) vyučení ve vybraných oborech,
- c) zaučení ve vybraných oborech,
- d) studium na střední škole,
- e) kurzy pro zvýšení nebo rozšíření kvalifikace v dělnických profesích,
- f) rekvalifikační kurzy.

Zvláštní pozornost pak měla být věnována specifickým kategoriím vězňů – romové, negramotní, mladiství atd.

Koncepce řešila i organizační stránky vzdělávání vězňů – forma a doba výuky, postavení odsouzených ve vyučovacím procesu, ekonomické náklady, spolupráce s dalšími institucemi a orgány v souvislosti se vzděláváním odsouzených, úkoly věznic a jejich ředitelů, změny vzdělávacích programů v souvislosti se společenskými změnami atd. Z výše uvedeného lze usoudit, že tato koncepce primárně reagovala na společenské změny, které přinesl rok 1989 a snažila se nově vzniklé situaci přizpůsobit mimo jiné i otázky vzdělávání odsouzených.

Do jaké míry se cíle, které si koncepce předsevzala, podařilo zrealizovat, lze vystopovat i v této diplomové práci.

Wolfova zpráva z roku 1996³² pak dává otázku vzdělávání odsouzených do souvislosti s vězeňskými nepokoji, ke kterým došlo v 80. a 90. letech ve Velké Británii a které vyvolaly řadu diskusí. Tehdejší soudce nejvyššího soudu Wolf na základě výsledků vyšetřování vypracoval na pokyn ministra vnitra zprávu. Jednalo se o 600 stránek textu, který obsahoval 12 hlavních doporučení a 204 návrhů detailního programu. Je možné argumentovat, že zpráva reagovala na situaci ve Velké Británii, ale i z tohoto prostředí je třeba si vzít ponaučení a se zkušenostmi zahraničních kolegů pracovat a v přiměřeném rozsahu je aplikovat na podmínky VS ČR. Výsledky vyšetřování aplikované do Wolfovy zprávy nebyly pro vězeňskou správu nijak příznivé a v řadě případů byla jako jedna z příčin uvedena nekompetentnost a neprofesionalita personálu věznic. A právě otázka vzdělávání vězňů měla být jedna z oblastí, která by v budoucnu dalším nepokojům mohla

³² Wolfova zpráva. Příloha časopisu České vězeňství č. 2/1996. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1996, ISSN 1213-9297

zabránit, s důrazem na slovo mohla. Prostředí ve věznicích je velmi specifické, až výbušné a stačí sebemenší impuls a problém je na světě. Soudce Wolf viděl ve vzdělávání vězňů účelné trávení volného času a motivační prvek pro vězně pro další průběh VTOS.

Obrázek č. 3: Maturitní zkouška u vězně odsouzeného na doživotí

Zdroj: ŠVS

4.3. Stručně z historie a současnosti Věznice Valdice a Školského vzdělávacího střediska Věznice Valdice

Areál současné věznice vznikl z původního kartuziánského kláštera založeného v roce 1627 Albertem Václavem Eusebiusem z Valdštejna. Ten nechal vystavět klášter s konkrétním účelem. Vedle sakrálního významu měl být objekt především místem jeho posledního odpočinku. Klášter ale byl patentem císaře Josefa II. z roku 1782 zrušen a v roce 1856 přešel objekt do vlastnictví rakouského státu. Zároveň s tím došlo k vyzdvižení ostatků Albrechta z Valdštejna a k jejich uložení do nedalekého Mnichova Hradiště, kde jsou uloženy dodnes. V roce 1857 sem po dílčích úpravách byla umístěna první skupina trestanců. Od tohoto roku v různých podobách, které charakterizují složení

vězňů, případně společenské poměry, slouží areál svému účelu, tedy výkonu trestu odnětí svobody, dodnes.

Otázkami vzdělávání vězňů se zabývalo již Rakousko-Uhersko. První dochované zmínky pochází z počátku druhé poloviny 19. století. Tehdy zde byla zřízena tzv. ústavní škola, ke které později přibyla knihovna. Průkopníkem myšlenek na vzdělávání vězňů z této doby byl kaplan František Josef Řezáč.

V prvopočátku výuku zajišťovali duchovní, později byla svěřena učitelům, kteří ale i nadále při výuce spolupracovali s duchovními. Není bez zajímavosti, že vyučovacími jazyky byly čeština a němčina. A to v i v době, kdy již existovala Československá republika. Tento fakt byl ovlivněn i skutečností, že poměrně výraznou skupinou byli německy mluvící vězni. V průběhu historie byl charakter věznice několikrát legislativně upravován a až v poválečném období získala statut jedné z nejpřísněji střežených a pro pachatele nejzávažnějších trestných činů určené věznice. Po roce 1948 došlo k výrazné reorganizaci a vzdělávání odsouzených výrazným způsobem korespondovalo s tehdejší politickou situací. Významné postavení měla osvěta a politickovýchovná práce. Samozřejmostí bylo vyloučení duchovních z tohoto procesu, respektive jejich umístění na druhou stranu mříží. Od sedmdesátých let došlo k rozvoji vzdělávání v reakci na požadavky podniků, které začaly zřizovat v areálu věznice své pobočky a pro výrobu potřebovaly kvalifikovanou pracovní sílu. Vzdělávání odsouzených však do této doby postrádalo výraznější organizační a legislativní rámec a bylo bráno spíše okrajově a nesystémově. Nárůst požadavků po kvalifikované síle z řad odsouzených vyvolal zahájení procesu, na jehož konci byl v roce 1983 vznik Školského vzdělávacího střediska Věznice Valdice. Není bez zajímavosti, že v roce 1986 představovala drtivou většinu skupina odsouzených pouze ze základním vzděláním. To bylo ještě téhož roku organizačně včleněno do Středního odborného učiliště, které v tomto roce také vzniklo a které s drobnými úpravami působí doposud. ŠVS Věznice Valdice navázalo úzkou spolupráci s SOU Agrozet Jičín, které bylo v prvopočátcích ŠVS výrazně nápomocno. Ostatně na tomto měl zájem samotný podnik, který měl též svoji pobočku v areálu věznice. Jednalo se tedy o vzájemně výhodnou spolupráci, která v omezené míře trvá prakticky doposud. V prvopočátku byla výuka zajišťována externími učiteli, později se stabilizoval kolektiv odborných učitelů z řad personálu věznice. K útlumu výuky došlo po roce 1989. Ten byl způsoben

jak celospolečenskými změnami, tak i výrazným úbytkem odsouzených, který byl způsoben především výraznou amnestií na počátku roku 1990. Ta snížila během jediného dne stav odsouzených ve Věznici Valdice z původních 2700 na 500. To se pochopitelně muselo odrazit i na vzdělávacím procesu. Od roku 1995 se situace začala stabilizovat a zároveň došlo i k nárůstu počtu vzdělávacích programů. Byla navázána i spolupráce s externími vzdělávacími institucemi, jejímž výsledkem byla možnost studia střední podnikatelské školy ukončené maturitní zkouškou. V roce 2011 došlo k výraznému poklesu přidělených finančních prostředků, což se v konečném důsledku odrazilo i na kvalitě výuky a útlumu některých vzdělávacích programů. V současnosti nabízí ŠVS vzdělání v neakreditovaných kurzech celoživotního vzdělávání a odborných kurzech knihař a malíř-natěrač. U kurzu celoživotního vzdělávání platí pravidlo, že jeho cílem je připravit odsouzené na učební obor. Tedy v praxi jde o určité vyrovnání a doplnění znalostí potřebných k přijetí do učebního oboru. Akreditovaným již zůstal pouze učební obor obráběč kovů. Vzdělávací programy jsou určeny pro vězně odsouzené do věznice typu ostraha a zvýšená ostraha. Přihlásit se mohou všichni vězni, kteří splňují stanovená kritéria bez ohledu na to, ve které věznici aktuálně vykonávají trest. Samozřejmostí je, že ze získaných dokladů není patrné, že byly nabyty ve výkonu trestu. To umožňuje odsouzeným lepší uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu. Platí zásada, že u kurzu celoživotního vzdělávání a učebního oboru obráběč kovů je odsouzený přemístěn k dalšímu výkonu trestu na ubytovnu určenou pro odsouzené zařazené do vzdělávacích programů. U kurzů knihař a malíř-natěrač pro odsouzené umístěné ve Věznici Valdice toto opatření odpadá a odsouzení dochází na výuku ze svých běžných ubytoven. A to vzhledem k tomu, že tyto kurzy mají relativně krátkou časovou dotaci a přemístění odsouzených by v těchto případech postrádalo na významu³³.

Roman John³⁴ v publikaci Věznice Valdice v proměnách času uvádí zajímavá fakta z její historie. Domácí řád pro C. K. trestní ústav pro muže Kartouzy (pozn. autora – tehdejší název Věznice Valdice) z roku 1884 v § 31 stanovil odsouzeným povinnosti při školním vyučování: „každý trestanec, který nemá vůbec žádné, nebo jen nedostatečné znalosti z učebních předmětů obecné školy a není ještě starší jak 35 let, je povinen navštěvovati školu v ústavu. Avšak mohou býti k návštěvě školy připuštěni i starší trestanci této kategorie, jestliže se ukáží, že jsou schopni výuky. Pozornost a píle jsou povinností

³³ Bartoň, Z., Školské vzdělávací středisko Valdice. 1. Vydání. Valdice, 2012.

³⁴ John, R., Věznice Valdice v proměnách času. 2. vydání. Valdice, 2012.

každého žáka“. Platilo pravidlo, že výuka začínala pro jednu třídu v 8 hodin, pro druhou třídu pak v 10 hodin. Není bez zajímavosti, že výuka hudbě a jiným užitečným znalostem byla organizována v odpoledních hodinách podle vhodně stanoveného hodinového rozvrhu. Domácí řád ústavu pro choré vězně ve Valdicích (pozn. autora – tehdejší název Věznice Valdice) z roku 1939 hovořil mimo jiné, že při vyučování a bohoslužbě nesmějí trestanci spolu hovořiti. V neděli a o svátcích pak byly pro trestance organizovány vzdělávací přednášky.

Velmi poutavě o historii věznice píše publikace *Stručné dějiny Kartouz, bývalého kláštera kartuziánů ve Valdicích u Jičína*, kterou v roce 1947 vypracovala správa tehdejšího Ústavu pro mladistvé provinilce a choré vězně ve Valdicích u Jičína³⁵. Otázkou vzdělávání se sice zabývá hodně okrajově, ale zajímavé jsou pasáže z historie objektu před vznikem věznice. Zvláště pak je zde velký prostor věnován osobě Albrechta z Valdštejna, jeho vztahu ke klášteru a velká část publikace je věnována architektonické stránce kláštera a jeho začlenění do duchovního a světského života regionu.

V současnosti je Věznice Valdice určena pro výkon trestu vězňů, odsouzených za nejzávažnější trestnou činnost do věznice typu ostraha a zvýšená ostraha. Zároveň je ve věznici zřízeno oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením (dále jen OZSTZ) určené pro vězně odsouzené na doživotí, případně k výjimečným trestům, což ještě ve smyslu trestního zákona nemusí být doživotní trest. Odsouzení ve věznici vykonávají mnohaleté tresty a většina z nich jsou pachateli násilných trestných činů jako např. vraždy, znásilnění, loupeže apod. Výkon trestu zde vykonávají i odsouzení zařazení do kategorie dozor. Pro tento typ výkonu trestu však Věznice Valdice není primárně určena. Tito vězni jsou zde proto, aby zabezpečovali úklidové a režijní práce, včetně prací mimo objekt věznice. A to i bez dozoru personálu. Je jim dáвана určitá forma důvěry a volnosti zároveň s tím, že mají jasně vymezen prostor působnosti a čas návratu do věznice. Věznice Valdice patří mezi nejpřísněji střežené objekty VS ČR, což je dáno především skladbou odsouzených. Není bohužel výjimkou, že řada vězňů se násilných trestných činů dopouští opakovaně a jsou ve výkonu trestu ve valdické věznici poněkolkáté. Ve smyslu trestního zákona se v takovém případě jedná o recidivisty. Kromě běžných oddělení a OZSTZ jsou ve věznici zřízeny i nestandardní části. Těmi jsou např. krizové oddělení, specializované oddělení, oddělení bezdrogové zóny, oddělení výkonu kázeňských trestů,

³⁵ Ústav pro mladistvé provinilce a choré vězně ve Valdicích u Jičína. *Stručné dějiny Kartouz, bývalého kláštera kartuziánů ve Valdicích u Jičína*. 1. vydání. Valdice, 1947.

nástupní a výstupní oddělení. Zde jsou vězni zařazováni v případech, kdy buď splňují předepsané podmínky, případně to vyžaduje vzniklá situace, nebo charakter samotných odsouzených.

Obrázek č. 4: Počátky systematického vzdělávání odsouzených ve Věznici Valdice
(30. léta 20. stol.)

Zdroj: ŠVS

4.4. Charakteristika odsouzených zařazených do vzdělávacího programu a stanovená kritéria

Do Školského vzdělávacího zařízení Věznice Valdice jsou umísťováni odsouzení zařazení k výkonu trestu do věznice s režimem ostrahy a zvýšené ostrahy. To ale může být paradoxně důvodem pro ukončení vzdělávacího programu. Není výjimkou, že v průběhu vzdělávacího programu odsouzený požádá soud o přemístění k dalšímu výkonu trestu do věznice mírnějšího typu. A v případě odsouzeného zařazeného v ostraze je dalším stupněm věznice typu dozor, pro které však již ŠVS Věznice Valdice není určeno. Zde je třeba vidět trochu i legislativní nedostatek, který nedostatečně upravuje podmínky pro přijetí do vzdělávacího programu. Stačilo by pouze, aby se vězeň zavázal, že do ukončení studia nebude o přeřazení, respektive podmíněčné propuštění, žádat. To však ze zákona na odsouzeném nelze vyžadovat. V posledních letech lze i vystopovat

výrazný úbytek zájmu mezi odsouzenými o studium učebního oboru. Respektive početní úbytek odsouzených, kteří jsou pro studium vzhledem ke své charakteristice vhodní. A nejedná se jen o otázky přemístění, respektive propuštění. Samozřejmostí jsou bezpečnostní kritéria, odpovídající úroveň předešlého vzdělání, na které lze navázat, dále zde velkou roli sehrává zdravotní stav odsouzeného, jeho zájem a ochota na sobě pracovat. Poslední dvě kritéria jsou však výrazně subjektivní a budou dále zmiňována. Do vzdělávacích programů se v posledním období hlásí spíše odsouzení, kteří se snaží touto, dá se říci legální formou, vyhnout pracovnímu zařazení, odsouzení, kteří mají toto vzdělání již dosaženo, ne-li překročeno, a program si tzv. opakují, odsouzení, kteří svým zařazením chtějí řešit další problémy a chápou ho i jakousi únikovou techniku. Jedním ze stanovených kritérií je sice i dostatečná doba do konce trestu, ale to je i vzhledem k výše uvedenému spíše formální záležitost, která nemá v konečném důsledku praktického uplatnění. Výrazným problémem pro vzdělávací program je věková různorodost odsouzených. V neposlední řadě jsou to i otázky úrovně dosaženého předešlého vzdělání. Některá z kritérií budou dále analyzována a vyhodnocena v rámci dotazníkového šetření.

4.5 Program zacházení a další vzdělávací aktivity

Důležitým prvkem v rámci resocializace odsouzených je program zacházení (dále jen PZ). Ten má každý odsouzený ve spolupráci se specialisty výkonu trestu individuálně vytvořen. Obsahuje celou škálu oblastí, včetně vzdělávacích aktivit. Program zacházení je páteří převýchovného procesu, pravidelně je vyhodnocován a je důležitou součástí, respektive podkladem pro další průběh výkonu trestu odsouzeného. Jsou v něm odsouzenému stanoveny úkoly, které by měl plnit a realizovat. Vytváří ho specialisté výkonu trestu ve spolupráci s odsouzeným s přihlédnutím k jeho mentálním a fyzickým možnostem, ale i charakterovým a osobnostním vlastnostem a postojům. PZ je v průběhu výkonu trestu pravidelně aktualizován. Tím je zajištěna pružnost a aktuálnost a je tak reagováno na změny, které u odsouzeného nastaly. Těmi mohou být např. pracovní zařazení, změna volnočasových zájmů, kázeňské problémy apod. PZ zohledňuje několik oblastí penologického působení, přičemž každá je řešena v rámci PZ samostatně a každá je i pravidelně hodnocena. První částí PZ je stanovení jeho cíle. Zde jsou odsouzenému stanoveny konkrétní povinnosti, které by měl plnit. V případě, že není některý ze

základních cílů PZ v hodnoceném období plněn, je celkové hodnocení PZ za sledované období hodnoceno stupněm – neplní, a to bez ohledu na ostatní oblasti PZ. Cíl je základ celého PZ. Vedle cíle jsou pak v rámci PZ samostatně hodnoceny následující oblasti – pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciálně výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů. V posledním období pak přibylo i pravidelné vyhodnocení postojů odsouzeného k trestné činnosti a stanovení doporučení do dalšího období. Nedílnou součástí je pak i vyhodnocení pořádku a kázně. Ve vztahu k diplomové práci je důležitá především oblast vzdělávacích aktivit. Právě sem je zařazeno i studium vzdělávacího programu. Pochopitelně se v rámci tohoto bodu ale nejedná jen o studium. Možností vzdělávacích aktivit je celá řada a dále budou zmíněny. Na tuto oblast by mělo být po ukončení vzdělávacího programu navázáno aktivním pracovním zařazením, aby odsouzený měl možnost uplatnit nabyté zkušenosti a vědomosti v praxi. Realita bývá často jiná a mnozí odsouzení, i z řad absolventů vzdělávacích programů, o pracovní zařazení zájem neprojevují a zvyšují už tak dost výraznou skupinu odsouzených vedených v kategorii nezaměstnaný. Pracovní aktivity v sobě zahrnují jak pracovní zařazení, tak i brigádnickou činnost ve prospěch věznice. Speciálně výchovné aktivity zohledňují spolupráci a komunikaci odsouzeného s personálem věznice. Ne vždy je odsouzený ochoten spolupracovat a svůj kontakt se zaměstnanci věznice omezuje na minimum. Do zájmových aktivit především zahrnujeme celou řadu kroužků nejrůznějšího charakteru, ze kterých má odsouzený možnost si nejen vybrat, ale pak i povinnost na aktivitu docházet. Oblast utváření vnějších vztahů rozebírá sociální kontakty s rodinou, přáteli a jejich intenzitu a charakter (písemný kontakt, realizace návštěv, telefonický hovor). Je důležité, aby nedošlo k přerušení sociálních kontaktů, aby odsouzený měl určitou motivaci ve vztahu k rodině, aby věděl, že na něj někdo čeká a poskytne mu sociální zázemí po propuštění z VTOS. V opačném případě musí tuto roli převzít stát, jehož možnosti jsou omezené. Nezřídka pak v takovýchto případech dochází k recidivě a ani role státu nezabrání páčání další trestné činnosti.

Četnost vyhodnocení PZ je různá. Základním členěním je typ věznice, do které je odsouzený k VTOS umístěn. Přirozeně nejdelší období je ve věznici se zvýšenou ostrahou, kde je předpoklad dlouhodobých trestů. Zde je PZ hodnocen 1x za ½ roku. V typu věznice ostraha je hodnocení prováděno 1x za ¼ roku, ve věznici s režimem dozor a dohled pak 1x za 2 měsíce. Dalším členěním četnosti je charakter

období výkonu trestu. Tím se má na mysli především tzv. výstupní oddělení, kde je četnost stejná jako u věznice typu dozor, respektive dohled, bez ohledu na to, v jakém typu věznice odsouzený vykonává trest. U kategorie mladistvých odsouzených je pak období nejkratší a je realizováno každý měsíc. Hodnocení je též realizováno při nestandardních situacích, kterými jsou např. změna kolektivu (kmenového vychovatele), přemístění k dalšímu VTOS do jiné věznice, přeřazení k dalšími VTOS do věznice jiného typu apod. Přičemž platí pravidlo, že v takovýchto případech je hodnocení PZ provedeno, pakliže od posledního hodnocení uplynula doba delší jednoho měsíce. V opačném případě se zpravidla hodnocení PZ nezpracovává. Program zacházení, respektive jeho kvalita, náročnost a především aktivní přístup odsouzeného k jeho plnění má pro něj samotného zásadní a důležitý význam v jeho dalším VTOS. PZ je jedním ze základních zdrojů informací pro hodnocení ve vztahu např. k žádosti odsouzeného o přeřazení k dalšímu VTOS do věznice mírnějšího typu, k žádosti odsouzeného o podmíněčné propuštění atd. A pochopitelně pasivní přístup a neplnění PZ výrazně snižují úspěšnost v takovýchto případech, které jsou projednávány místně příslušnými soudy.

Vedle vzdělávacích programů organizovaných ŠVS existuje i celá řada dalších vzdělávacích aktivit. Odsouzení tyto aktivity realizují ve svém volném čase, avšak organizovanou formou pod vedením dostatečně kvalifikovaných pracovníků věznice. Platí pravidlo, že přihlášením se do takovéto aktivity se z dobrovolnosti stává povinnost. A tato povinnost je pravidelně vyhodnocována v rámci programu zacházení – účast, aktivita, kázeň atd. Škála nabízených aktivit je pestrá a odsouzení si v rámci ubytoven mohou vybrat dle jejich individuálních zájmů. Pochopitelně je třeba brát v potaz i erudici a zájem specialisty výkonu trestu a skutečnost, že nabízené aktivity se liší od ubytovny k ubytovně. A až na výjimky není možné účastnit se aktivity na jiné ubytovně, než na které je odsouzený kmenově ubytován. Z nabízených vzdělávacích aktivit si mohl odsouzený vybrat kroužek zeměpisu, jazykové kroužky – německý, anglický, ale i český jazyk, kurz právního minima, základy práce s osobním počítačem, příroda a ochrana životního prostředí, ekonomický kroužek, geografický kroužek, etiketa, sociálně právní poradenství, dějiny, technický kroužek, gastronomie, dopravní výchova, vesmír, nácvik sociálních dovedností. Takže je vidět, že nabídka je opravdu pestrá a odsouzeným se nabízí široké uplatnění zájmů a jejich další rozvoj. Aktivit je daleko více, zde je pro ilustraci vyjmenována jen část. Mezi samotnými odsouzenými je několik opravdu vzdělaných

jedinců, kteří jsou některým vedoucím aktivit výrazně nápomocni s organizací a vedením aktivity. Podrobněji ke kroužku českého jazyka. A z několika důvodů. Organizací této aktivity se autor dlouhodobě zabývá. Je to jakási forma doučování pro odsouzeného zařazeného do vzdělávacího programu, kdy jde o doplnění chybějících znalostí. Tato aktivita má ale i velký význam pro cizojazyčné odsouzené, kterých je mezi odsouzeným poměrně výrazná skupina. Těm je třeba vštěpit základy českého jazyka, tak aby ho mohli uplatnit v každodenním životě ve věznici. A nejde ani tak o kvalitu, jako spíše o obsah. O to, aby odsouzený porozuměl mluvě a textu a dokázal se adekvátně písemně vyjádřit. Skutečností je, že personální složení z řad odsouzených se průběžně mění a úroveň znalostí jednotlivých účastníků je různá. Na toto je třeba reagovat a volit takové formy a takový obsah výuky, které odsouzené zaujmou a poskytnou jim dostatečné množství kvalitních a užitečných informací. Většina odsouzených, kteří si tuto dobrovolnou aktivitu zvolí, má zájem a na hodinách se prezentuje výraznou aktivitou. Sami si též v drtivé většině případů na své náklady pořizují odbornou literaturu, která jim výrazně při výuce pomáhá. Tu si mají možnost nechat poslat z civilního prostředí. A je vcelku jedno, zda využijí v této věci svých rodin, či toto řeší formou dobírky od některého z nakladatelství. V těchto věcech jim není bráněno, ba naopak je jim VS vycházeno vstříc. Výuka českého jazyka není nijak snadný úkol pro všechny zúčastněné, ale především pro odsouzené z asijských zemí je český jazyk velkým problémem. Naopak je překvapivé, s jakým přehledem se dokázal s naší mateřtinou popasovat odsouzený z Nigérie. Vcelku se ale dá říci, že nejméně problémů dělá čeština odsouzeným ze slovanských zemí, jejichž mateřský jazyk je našemu relativně nejvíce podoben.

Obrázek č. 5: Geografické rozmístění středisek ŠVS

Zdroj: ŠVS

4.6 Spolupráce s neresortními institucemi

Pro uplatnění vzdělávání odsouzených i po propuštění z VTOS, napomáhá celá řada organizací a institucí. Ty jsou nápomocny se zařazením odsouzeného do občanského života. Za všechny uveďme centrum Rubikon, obecně prospěšnou společnost Podané ruce, Centrum sociálních služeb Praha, Probační a mediační službu, ale i obecní a městské úřady, případně odborná psychiatrická pracoviště a léčebny.

Organizace Rubikon, která se mimo jiné zabývá právě i společenským uplatněním osob po propuštění z výkonu trestu, využilo v roce 2013 více než 300 odsouzených. Rubikon je nekomerční pracovní agentura, která pomáhá odsouzeným s návratem do civilního prostředí a snaží se nalézt jejich pracovní uplatnění. Činnost agentury je spolufinancována z prostředků evropského strukturálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Dalším zdrojem příjmů je pak rozpočet České republiky. Odsouzení mohou služeb agentury využít ještě v průběhu VTOS a aktivně se tak zapojit do řešení pracovní otázky po propuštění z VTOS. Pro ně jsou připraveny programy typu kurzů „Získej zaměstnání“, nebo „Kurz k řešení zadluženosti a zvýšení finanční gramotnosti“. Z projektů organizovaným centrem Rubikon lze jmenovat „Najdu si své správné místo“, „Se záznamem do práce“ či „Začít nanovo“. A právě ti odsouzení, kteří absolvovali v průběhu VTOS některý ze vzdělávacích programů, mají v takovýchto případech větší šanci na uplatnění. Průzkumem společnosti LMS, který si zadal právě Rubikon, bylo zjištěno, do jaké míry zajímá potencionální zaměstnavatele trestní minulost uchazečů o zaměstnání. Polovina firem nezaměstná nikoho se záznamem. Naopak 15 % zaměstnavatelů trestní minulost uchazečů vůbec neřeší³⁶.

Odsouzení při přípravě na propuštění z VTOS často využívají i Centra sociálních služeb. Jejich charakter činnosti je obdobný jako u Rubikonu. Liší se snad jen tím, že bývají tato centra organizačně začleněna pod orgány samosprávy jako příspěvkové organizace. I tato centra poskytují sociálně právní poradenství a zaměřují se na jedince, kteří se nachází v tíživé sociální nebo životní situaci. Jsou jakýmsi styčným bodem mezi odsouzeným a místem jeho případného budoucího bydliště. Jednoduše lze říci, že zprostředkovávají prvotní kontakt ve vztahu odsouzený – obec. A zároveň i prezentují požadavky a

³⁶ MAKOVCOVÁ, Kristýna. Pracovní integrace po propuštění z výkonu trestu. České vězeňství: čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci. 2014, 1/2014.

podmínky obce, obecního úřadu a jeho představitelů ve vztahu k budoucímu začlenění osoby po propuštění z VTOS do komunity.

Výrazným pomocníkem pro odsouzené je Probační a mediační služba (dále jen PMS). Tato státní instituce se primárně zabývá začleněním osob po VTOS zpět do společnosti. Poskytuje ale i pomoc obětem trestné činnosti. Je tedy jakýmsi pomyslným nárazníkem mezi pachatelem a poškozeným. PMS realizuje v této oblasti celou řadu projektů. Za všechny lze uvést projekt „Křehká šance“ určený odsouzeným, kteří žádají o podmíněčné propuštění z VTOS.

Řada odsouzených má soudem nařízenou ochrannou léčbu. Většinou se jedná o ambulantní formu protialkoholní, případně sexuální léčby. V takovýchto případech je odsouzeným umožněno navázat spolupráci s dotyčnou institucí, případně požádat o přemístění do věznice, která takovouto formu léčby sama organizuje. Samozřejmě s přihlédnutím k charakteristice odsouzeného a splnění všech stanovených kritérií pro zařazení do této léčby. To je i důležité pro odsouzeného z pohledu případného podmíněčného propuštění, které bez absolvování takovéto nařízené léčby nebývá soudem realizováno. Případně musí být garance neprodleného zahájení léčby po podmíněčném propuštění.

V případě zájmu odsouzeného o spolupráci s některou z výše uvedených institucí je ve věznici k dispozici síť sociálních pracovníků, kteří mají za úkol zprostředkovat případný kontakt mezi odsouzeným a institucí. Ten je z prvo počátku omezen na písemnou formu, ale nebývá výjimkou, že časem přejde do osobního styku, kdy pracovníci těchto center dochází za odsouzenými přímo do věznic a konzultují s nimi jejich problémy, nabízejí případná řešení a podávají jim pomocnou ruku v situacích, kdy se odsouzený připravuje na propuštění z VTOS, respektive po jeho ukončení.

4.7 Analýza dotazníkového šetření

Tato část zahrnuje analýzu primárních dat. Po charakteristice zkoumané skupiny je proveden samotný rozbor dotazníkového šetření. Získané údaje autor použil k vyhodnocení hlavního cíle diplomové práce. Pro lepší přehlednost je u nejdůležitějších otázek použito grafické vyjádření zjištěných hodnot.

4.7.1 Výběr zkoumané skupiny

Jako modelová skupina respondentů byli autorem vybráni odsouzení zařazení do vzdělávacího programu určeného pro odsouzeného v režimu ostrahy a zvýšené ostrahy. Zároveň se jednalo o takové programy, které vyžadují umístění odsouzených na ubytovnu ŠVS, tedy dlouhodobé programy s každodenní účastí na studiu. Dotazníky byly 40 odsouzeným předány k vyplnění v březnu 2014. Autorem jim byla nabídnuta pomoc v případě nepochopení textu. Tu však nikdo z respondentů nevyužil. To potvrdilo správnost volby a srozumitelnost otázek. Svůj nepopíratelný vliv na to mělo i provedení kontrolního pretestu u vybrané skupiny odsouzených. Skupina respondentů reprezentovala 2/3 v té době do výše popsaných vzdělávacích programů ve Věznici Valdice zařazených odsouzených. Jednalo se tedy o vskutku početně výrazný reprezentativní vzorek a z dosažených výsledků mohou být vyvozovány odpovídající závěry. Pouze dva z respondentů se odmítli dotazníkového šetření zúčastnit, respektive odevzdali dotazník s odpověďmi, které se evidentně nezakládají na pravdě. Někteří respondenti pak neodpověděli na všechny otázky. I s těmito dotazníky bylo ale pracováno a případné chybějící odpovědi byly v rozboru konkrétní otázky zohledněny. To zda respondenti neodpověděli z důvodu, že nechtěli, či z důvodu, že otázce nepochopili, není rozhodující. Vzhledem ale k provedenému kontrolnímu testu lze předpokládat, že na některé otázky prostě odpovědět nechtěli. Úbytek v počtu dvou respondentů, kteří odmítli spolupracovat, v množství oslovených respondentů je z pohledu zjišťovaných výsledků a sebraných primárních dat zanedbatelný. Práce s respondenty přinesla úspěch a většina z nich při provádění dotazníkového šetření ochotně spolupracovala.

Nejprve byly dotazníky očíslovány, aby nedocházelo k záměně respondentů při zpracovávání odpovědí na jednotlivé otázky. Následně byly odpovědi za pomoci tabulkového editoru excel zpracovány, a poté převedeny do grafické podoby. Vzhledem k velkému rozsahu těchto materiálů byly nakonec pro účely této práce využity pouze grafy. Tabulky posloužily pouze jako podklad a pomocný materiál autora a v samotné práci nejsou použity.

Dotazník byl rozdělen do šesti bloků otázek o celkovém počtu 59 otázek. Některé otázky bylo možno graficky zpracovat, u některých, které převážně doplňovaly předchozí otázku, je zpracování provedeno pouze písemnou formou. V bloku B u otázky číslo 11 je devět

podotázek. Právě tato otázka se nejvíce přibližuje primárnímu cíli této práce a v další části bude podrobně rozebrána.

Některé odpovědi těch respondentů, jejichž dotazníky nakonec nebyly pro další zpracování použity. Např. respondent označený číslem 39 na otázku kolik mu je let odpověděl 150. Ten samý respondent dále uvedl, že je ve VTOS po třísté, atd. Respondent označený číslem 40 pak u otázky jak dlouhý má trest, uvedl, že hodně, výkon trestu vykonává v blázinci a konec VTOS má za dlouho. Oba shodně u řady otázek nešetřili kritickými slovy na adresu personálu.

Před samotnou analýzou výsledků autor uvádí, že tabulky a grafy byly zpracovány tak, aby bylo možné sledovanou proměnnou vyhodnotit. Z tohoto důvodu autor použil u ukazatelů blokové odpovědi. Např. hned u otázky č. 1 jsou respondenti rozdělení do věkových bloků po 5-ti letech. Pro zjištění sledovaného ukazatele to je dostačující. Dělení na jednotlivé roky by sice bylo podrobnější, ale zároveň i méně přehledné a jen obtížně zpracovatelné co do přijatelného rozsahu. I tak jsou zjištěné výsledky dostatečně validní a pro potřeby diplomové práce plně vyhovující. A tímto způsobem je zpracována řada otázek. U některých otázek, kde byla respondentům dána volnost ve vyjádření (otevřené otázky), je zpracování provedeno písemnou formou.

U grafů je na podélné ose vždy vyjádřena sledovaná proměnná. Na ose svislé pak jsou uvedeny zjištěné hodnoty.

Zdrojem pro všechny grafy uvedené v následujících částech diplomové práce jsou vlastní zjištění autora. Ta byla následně matematicko-statisticky zpracována.

4.7.2 Otázky bloku A

Otázky bloku A byly zaměřeny na zjištění osobnostní charakteristiky respondentů a měly za úkol především respondenty vtáhnout a upoutat. Otázky byly jednoznačné a odpovědi všem respondentům většinou nečinily výraznější potíže.

U otázky číslo 1 je mezi respondenty nejvíce zastoupena věková skupina 36 – 40 let, a to počtem 11. Naopak mezi respondenty nebyl jediný odsouzený ve věku 56 – 60 let.

U otázky číslo 2 autor zjistil, že nejvíce je mezi respondenty tzv. prvoodsouzených, konkrétně 18. Potřetí bylo ve VTOS 7 respondentů, ostatní výsledky jsou pak již výrazně nižší.

14 respondentů uvedlo, že jsou odsouzeni k trestu do 10-ti, respektive 15-ti let. Nad 25 let trestu nebyl nikdo z respondentů.

Nejvíce respondentů má konec VTOS do roku 2025, konkrétně 16. Dva odsouzení mají konec trestu do roku 2015 a pouze jeden odsouzený do roku 2040. U první skupiny (do 2015) lze předpokládat, že se jednalo o respondenty v závěrečných ročnících učebního oboru, případně zařazené do některého z kurzů. V opačném případě by jejich zařazení nemělo smysl, protože by měli konec VTOS ještě před ukončením vzdělávacího programu. O tom se autor více zmiňuje v jiné části diplomové práce.

Při nástupu do VTOS byla drtivá většina respondentů zařazena do věznice s režimem zvýšené ostrahy – 30. Pouze osm jich pak bylo zařazeno do ostrahy.

Na otázku číslo 6 dva respondenti neuvedli odpovědi. U ostatních převažuje skutečnost, že jejich kmenovou věznicí je právě Věznice Valdice. Ostatní věznice jsou zastoupeny výrazně méně.

Aktuální typ věznice je zastoupen nejvíce u zvýšené ostrahy – 26. Z toho vyplývá, že v průběhu vzdělávacího programu byli usnesením soudu přeřazeni k dalšímu VTOS do ostrahy čtyři odsouzení.

Blok A uzavírá otázka zjišťující úroveň vzdělání respondentů před nástupem do VTOS. Jeden odsouzený uvedl absolvování vysoké školy. Na druhé straně tři odsouzení absolvovali zvláštní školu. I přes tuto skutečnost, byli všichni tito respondenti zařazení do vzdělávacího programu. Spíše se ale bude jednat o některý z kurzů, i když nelze ani vyloučit jejich zařazení do učebního oboru.

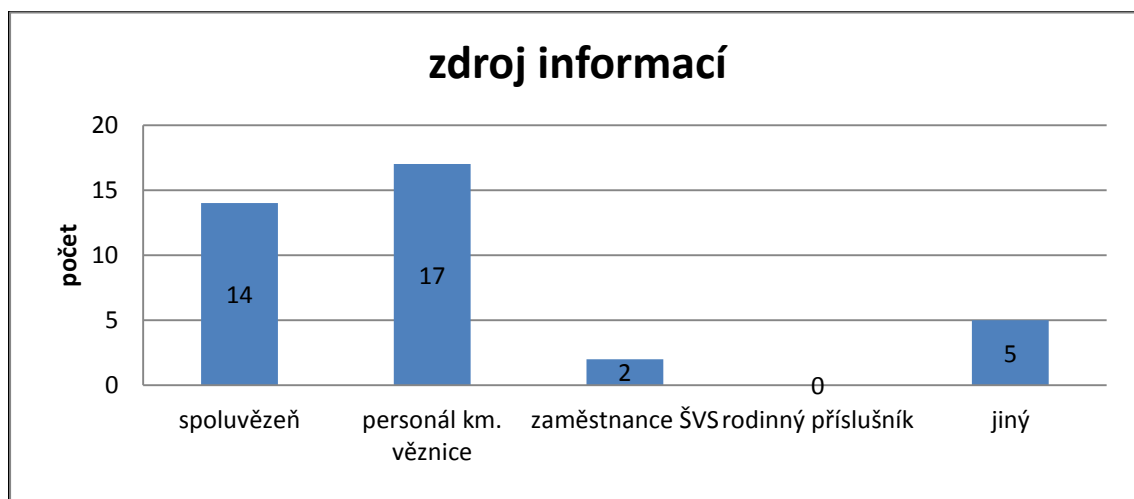
Z otázek bloku autor zjistil, že nejvíce respondentů je ve věku 36 – 40 let, většina jich je poprvé ve VTOS, délku trestu mají do 10, respektive 15 let, konec trestu pak do roku 2025, i přes přeřazení v průběhu vzdělávacího programu jich je většina zařazena do věznice s typem zvýšené ostrahy, drtivá většina jich je kmenově umístěna ve Věznici Valdice a převládá u nich základní vzdělání, za kterým jen nepatrně zaostává absolvování učebního oboru.

4.7.3 Otázky bloku B

Otázky zařazené do bloku B korespondují s primárním cílem této práce a zjišťují samotné motivační pohnutky respondentů. Blok B obsahuje 10 otázek, přičemž otázka číslo 11 má devět podotázek.

Jako zdroj informací o studiu uvedlo nejvíc respondentů personál kmenové věznice, následuje spoluvězeň. Možnosti jiného zdroje využilo pět respondentů. Dva z nich uvedli, že informaci získali z informační nástěnky na ubytovně, jeden to věděl z minulosti a jeden jiný zdroj blíže nespécifikoval.

Graf 1: Zdroj informací

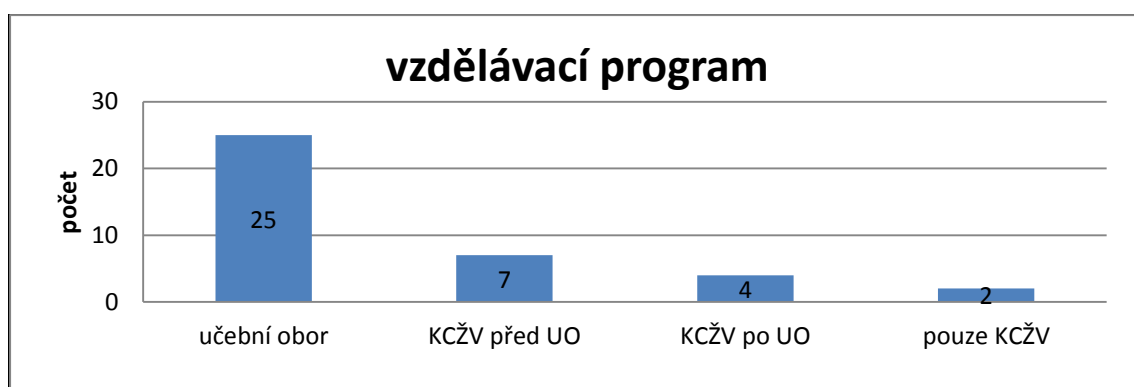

Zdroj: autor

Poznámka: km.=kmenové

Nejvíce respondentů bylo zařazeno do učebního oboru – 25. Ostatní vzdělávací programy jsou zastoupeny v odpovědích výrazně méně.

Graf 2: Vzdělávací program

Zdroj: autor

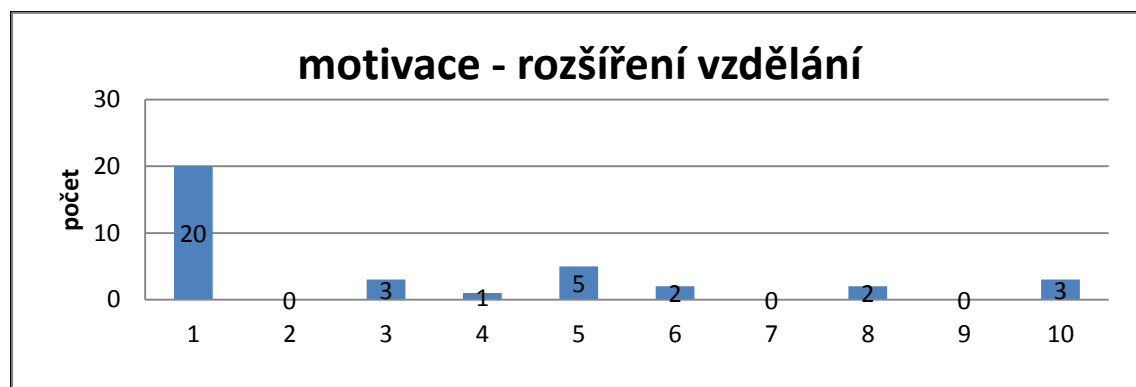
Poznámka: KCŽV=kurz celoživotního vzdělávání

UO=učební obor

Otázka číslo 11 sleduje primární cíl práce a obsahuje celkem 11 podotázek. Tato otázka byla zpracována jako škálová, kdy respondentům byla nabídnuta odpověď na stupnici 1 – 10, přičemž u všech otázek platilo, že odpověď číslo jedna má nejvyšší váhu a naopak odpověď číslo 10 je na opačném pólu spektra. Ne všichni na všechny tyto otázky odpověděli a prakticky u všech těchto podotázek je skupina respondentů, kteří svoji odpověď neuvodli. K zjištění konkrétních hodnot byly použity následující statistické výpočty. Aritmetický průměr ukazatele (součet zjištěných hodnot/10), medián ($\tilde{x} = x_{(n/2)} + x_{(n/2+1)}/2$) a modus (\hat{x} = nejčastější hodnota). Tyto výpočty byly provedeny jen u této skupiny otázek, protože právě tyto otázky korespondují s primárním cílem diplomové práce.

Na otázku číslo 11a (možnost rozšíření vzdělání) odpovědělo 20, tedy nejvíce respondentů, stupněm 1. Naopak pro tři tato skutečnost žádnou motivaci nepředstavovala a svůj postoj ohodnotili stupněm 10. Dva respondenti pak na tuto otázku neodpověděli. Aritmetický průměr tohoto ukazatele je 3,6, medián má hodnotu 2 a modus je 1.

Graf 3: Motivace – rozšíření vzdělání

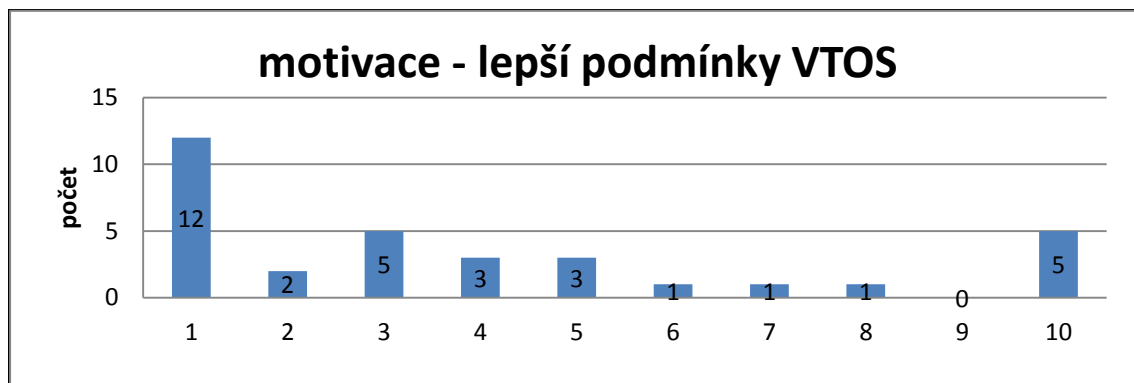

Zdroj: autor

Poznámka: 1=stupeň nejvyšší důležitosti

U otázky číslo 11b sledující motivaci v lepších podmínkách VTOS uvedlo stupeň číslo jedna 12 respondentů, pět pak stupeň číslo 10. Pět respondentů na tuto otázku neodpovědělo. Aritmetický průměr tohoto ukazatele je 3,1, medián má hodnotu 2,5 a modus je 1.

Graf 4: Motivace – lepší podmínky VTOS

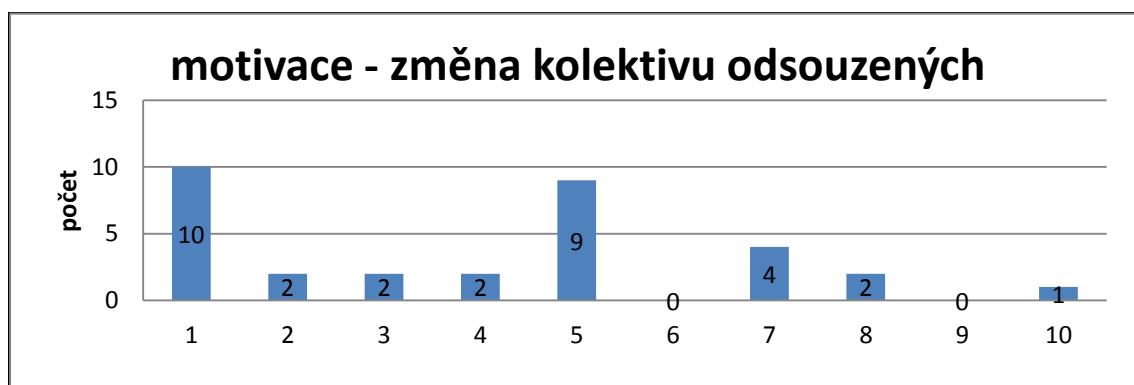

Zdroj: autor

Poznámka: 1=stupeň nejvyšší důležitosti

Ve změně kolektivu odsouzených, otázka 11c, vidělo svoji motivaci ohodnocenou stupněm jedna 10 respondentů, následuje devět respondentů ve stupni pět a pro jednoho respondenta tato skutečnost motivací nebyla a ohodnotil ji stupněm 10. Šest respondentů pak na tuto otázku neodpovědělo. Aritmetický průměr tohoto ukazatele je 3,2, medián má hodnotu 2 a modus je 1.

Graf 5: Motivace – změna kolektivu odsouzených

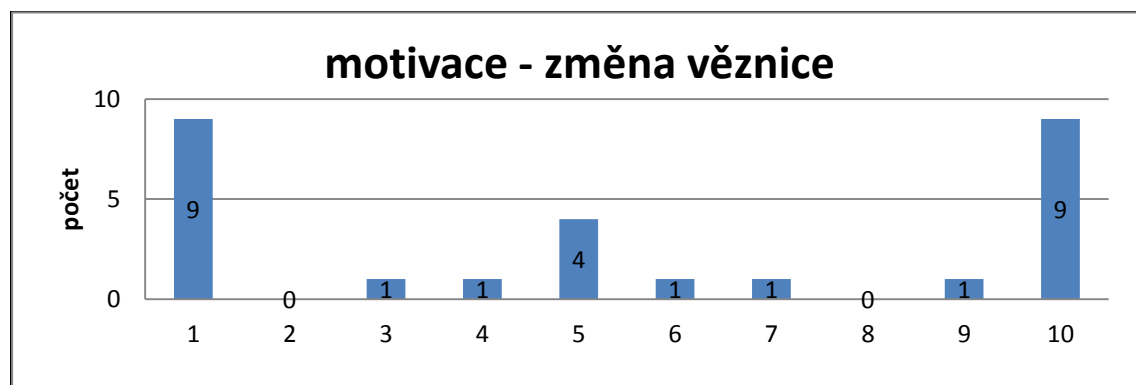
Zdroj: autor

Poznámka: 1=stupeň nejvyšší důležitosti

Změna věznice, otázka číslo 11d, byla motivujícím stupněm číslo jedna pro devět respondentů. Stejný počet respondentů, tedy devět, pak uvedl stupeň číslo 10. Pro ně tato možnost motivací nepředstavovala. Na tuto otázku neodpověděla poměrně velká skupina respondentů, celkem 11. A to i přesto, že řada z nich odpověděla na všechny zbylé otázky. Zřejmě pro ně ani nabídnutá škála nebyla dostačující a změna kmenové věznice

pro ně nepředstavuje výrazný ukazatel. Aritmetický průměr tohoto ukazatele je 2,7, medián má hodnotu 1 a modus je 1 a 10 (dvouvrcholové rozdělení).

Graf 6: Motivace – změna věznice

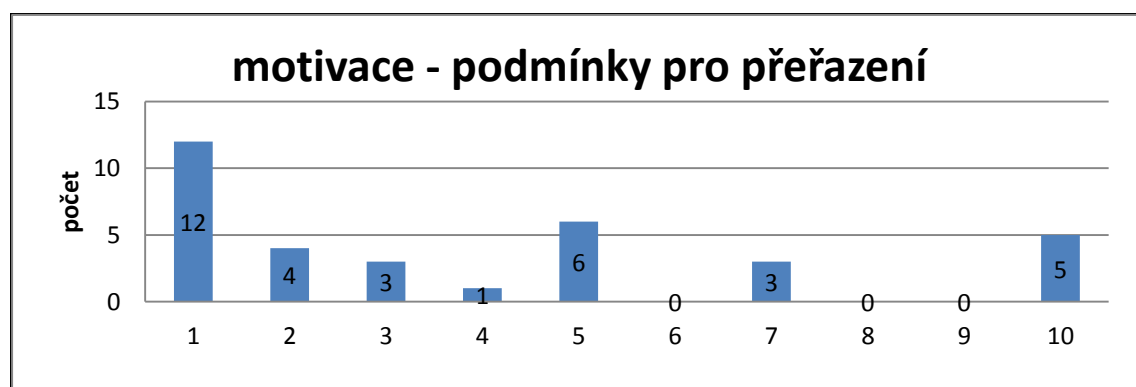

Zdroj: autor

Poznámka: 1=stupeň nejvyšší důležitosti

V otázce číslo 11e, tedy lepších podmínkách pro přeřazení do mírnějšího typu věznice, spatřuje svoji motivaci a stupněm jedna hodnotí 12 respondentů. Pět jich pak uvedlo stupeň 10 a čtyři na tuto otázku neodpověděli. Aritmetický průměr tohoto ukazatele je 3,4, medián má hodnotu 3 a modus je 1.

Graf 7: Motivace – vytvoření podmínek pro přeřazení do věznice mírnějšího typu

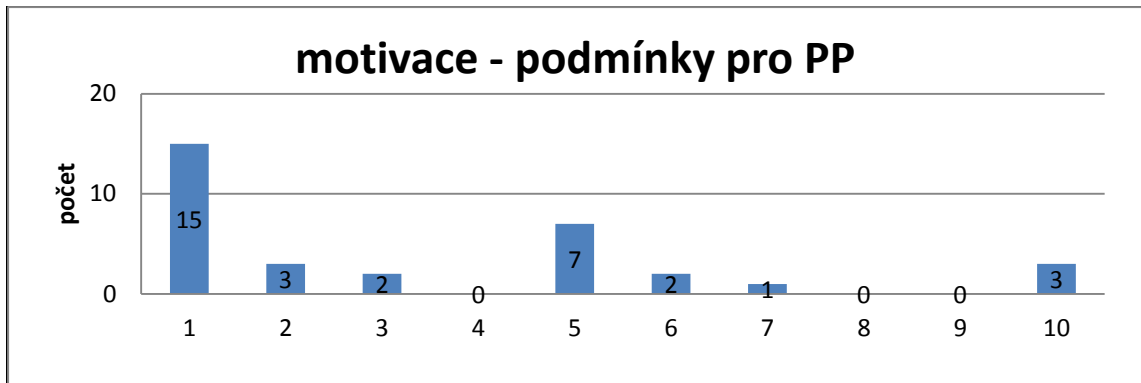
Zdroj: autor

Poznámka: 1=stupeň nejvyšší důležitosti

Motivací v otázce číslo 11f (možnosti podmíněčného propuštění) ve stupni číslo jedna odpovědělo 15 respondentů. Tři tento ukazatel hodnotí stupněm číslo 10 a pět jich

neodpovědělo. Aritmetický průměr tohoto ukazatele je 3,3, medián má hodnotu 1 a modus je 1.

Graf 8: Motivace – vytvoření podmínek pro podmíněné propuštění (PP)

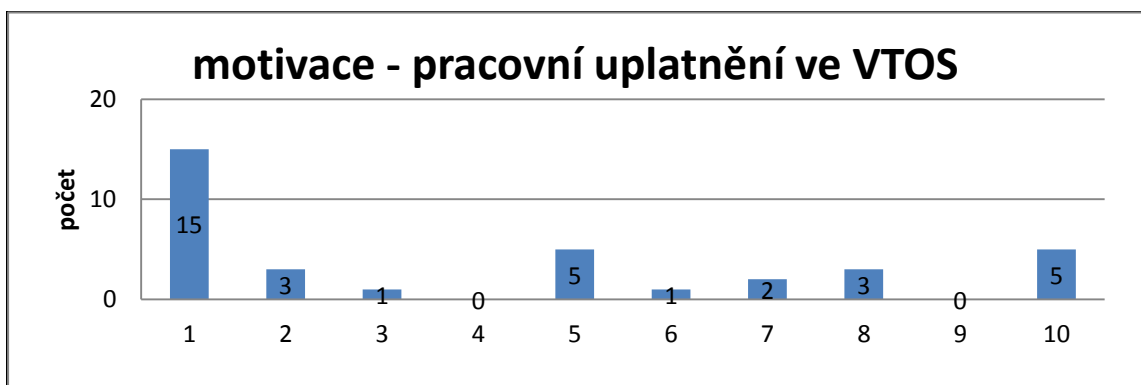

Zdroj: autor

Poznámka: 1=stupeň nejvyšší důležitosti

U otázky číslo 11g (možnost dalšího pracovního uplatnění ve zbytku stávajícího VTOS) uvedlo 15 respondentů stupeň číslo 1. Pět tuto otázku hodnotí stupněm 10 a tři na ni neodpověděli. Aritmetický průměr tohoto ukazatele je 3,5, medián má hodnotu 2,5 a modus je 1.

Graf 9: Motivace – pracovní uplatnění ve VTOS

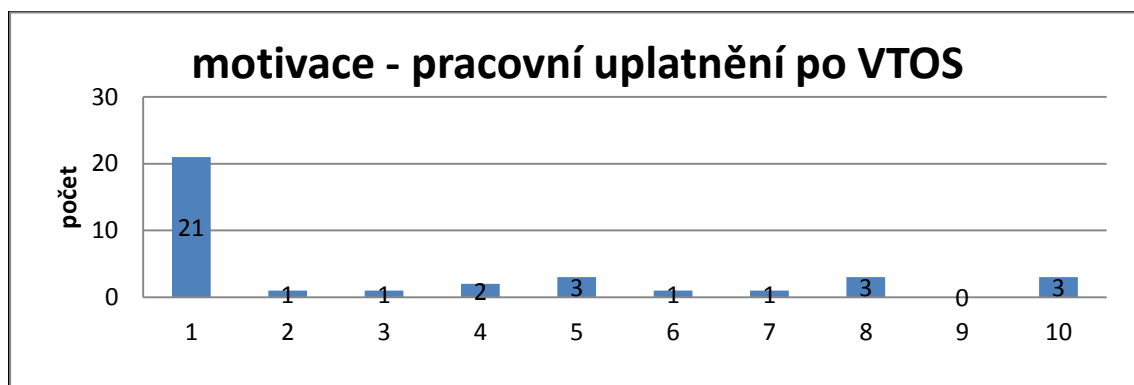
Zdroj: autor

Poznámka: 1=stupeň nejvyšší důležitosti

Pro ještě větší skupinu respondentů výrazným motivačním činitelem je pak možnost uplatnění dosaženého vzdělání na trhu práce po propuštění z VTOS, otázka číslo 11h. Stupeň jedna uvedlo celkem 21 respondentů. Stupněm deset ohodnotili tuto otázku tři

odpovídající, dva neodpověděli. Aritmetický průměr tohoto ukazatele je 3,6, medián má hodnotu 1,5 a modus je 1.

Graf 10: Motivace – pracovní uplatnění na trhu práce po propuštění z VTOS

Zdroj: autor

Poznámka: 1=stupeň nejvyšší důležitosti

Možnosti uvést jiné důvody (otázka číslo 11i) využilo sedm respondentů, z jejichž odpovědí lze vyzorovat několik dalších důvodů, proč odsouzení absolvují vzdělávací program. V závorce je vždy uvedeno číslo přidělené respondentovi.

Odsouzený (4) uvedl, že se chce vyučit kvůli rodičům, které už dvakrát zklamal. Tentýž odsouzený zároveň v tomto bodu vyjádřil snahu po změně.

Odsouzený (6) spatřuje motivaci ke studiu ve výrazně lepších podmínkách VTOS a větší volnosti.

Odsouzený (10) byl motivován skutečností, že vzhledem k tomu, že je starobní důchodce, tak je pracovní nezařaditelný a ve studiu vidí účelně vyplněný čas.

Odsouzený (22) uvedl, že ho motivovala snaha po tom se aspoň něco naučit.

Odsouzený (23) vidí jiný důvod ve využití času ve VTOS pro zvýšení vzdělání.

Odsouzený (26) uvádí lepší využití volného času.

Odsouzený (31) uvádí, že to chce sám.

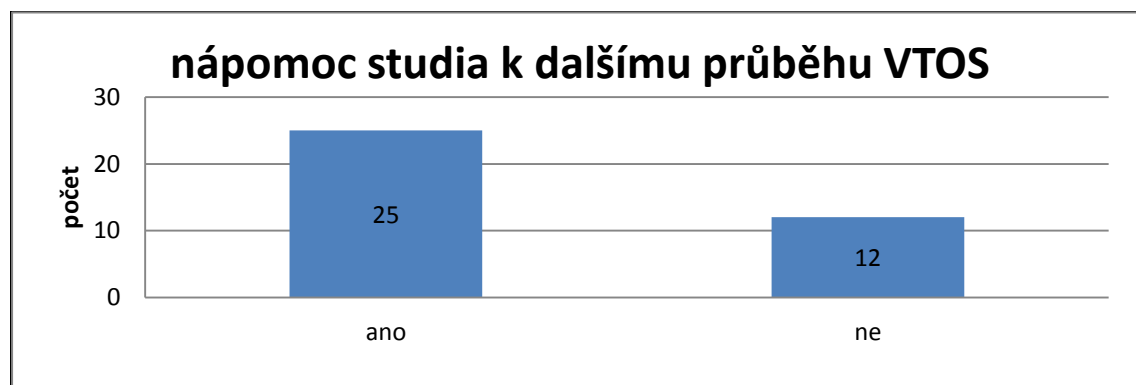
Celkově lze konstatovat, že důvody jsou různé, ale mírně převažuje účelnost využití času a snaha v dobrém slova smyslu pro sebe něco udělat.

Při statistickém vyhodnocení otázky číslo 11 došel autor k závěru, že u všech otázek, respektive podotázek (škálové) je nejčastější odpověď ve stupni číslo jedna. Nejvíce respondent přiřadilo stupeň jedna možnosti dalšího pracovního uplatnění po propuštění z

VTOS, kde bylo 21 odpovědí. Následuje možnost rozšíření vzdělání (20 odpovědí ve stupni jedna). U většiny otázek využili respondenti hraniční možnosti odpovědí. Jen u některých byly ve středových hodnotách výsledky mírně vyšší než stupeň 10, případně mu rovny. Středových hodnot bylo vcelku ale využito minimálně a jen u možnosti změny kolektivu se ve stupni pět, kde bylo devět odpovědí, tato hodnota se přibližuje stupni jedna s deseti odpověďmi. U změny věznice je na obou pólech odpovědní škály stejný počet odpovědí – devět.

U otázky číslo 12 uvedlo 25 respondentů, že předpokládají, že absolvování vzdělávacího programu pro ně bude mít z různých důvodů kladný dopad na jejich další průběh VTOS. Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl. Někteří respondenti odpovědi k této otázce doplnili, přestože to otázka nevyžadovala. U těchto doplňujících odpovědí najdeme tyto skutečnosti: zaměstnání, seberealizace, přeřazení, respektive propuštění, vyšší plat, osvojení vědomostí.

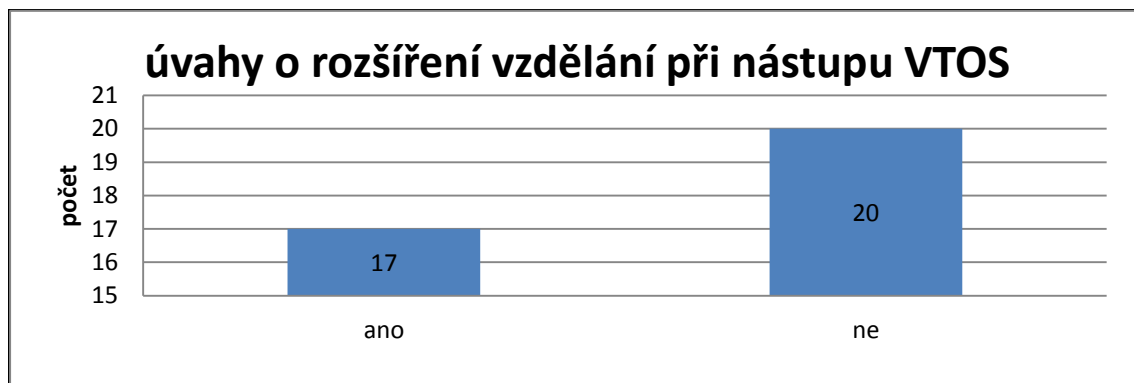
Graf 11: Nápomoc studia k dalšímu průběhu VTOS

Zdroj: autor

U otázky číslo 13 převažuje skupina záporných odpovědí. O rozšíření vzdělání většina oslovených respondentů při nástupu do VTOS neuvažovala. Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

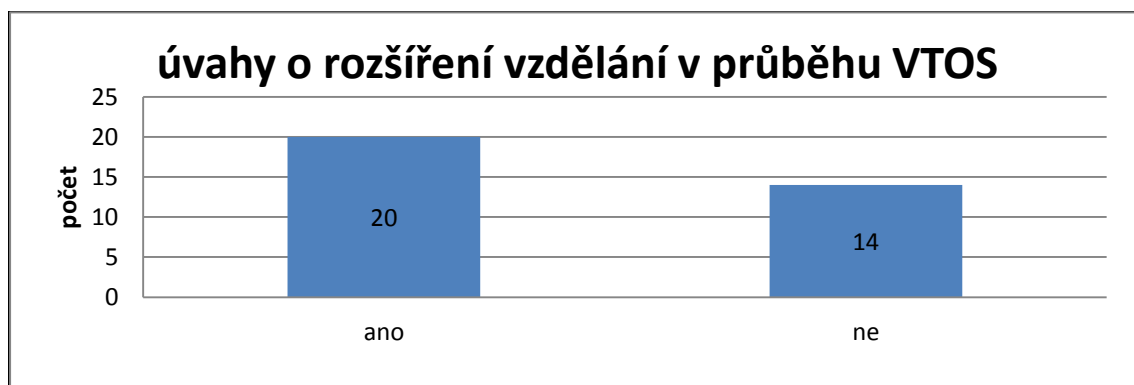
Graf 12: Úvahy o rozšíření vzdělání při nástupu VTOS

Zdroj: autor

U odpovědi na otázku číslo 14 pak již převažují kladné odpovědi. Dvacet respondentů až v průběhu VTOS začalo uvažovat o využití možnosti zařazení do vzdělávacího programu.

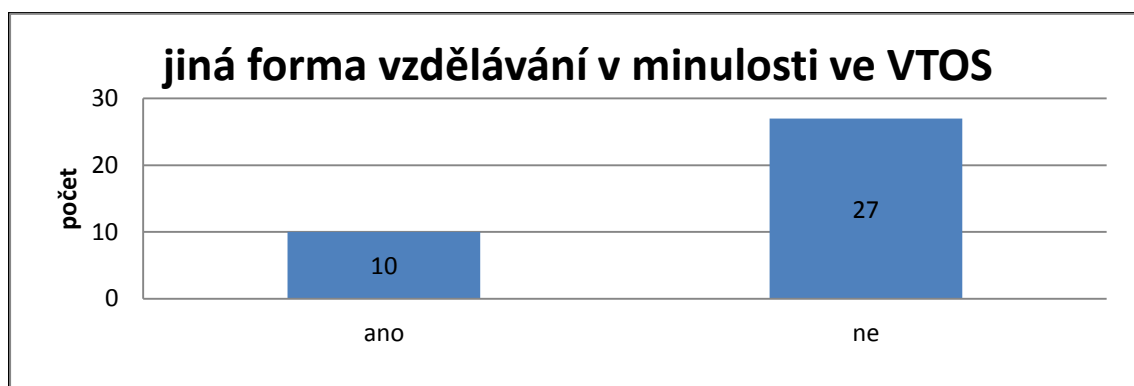
Graf 13: Úvahy o rozšíření vzdělání v průběhu VTOS

Zdroj: autor

U otázky číslo 15 drtivá většina oslovených respondentů uvedla, že doposud ve VTOS neabsolvovali žádný vzdělávací program. I přesto číslo 10 u kladné odpovědi je zářející a vypovídá o skutečnosti, že je určitá skupina odsouzených, kteří se opakovaným zařazováním do vzdělávacích programů vyhýbají pracovnímu zařazení, respektive absolvují vzdělávací program, který v průběhu VTOS již absolvovali. Je otázkou, zda tento program byl absolvován v aktuálním, nebo minulém VTOS. Tuto skutečnost ale otázka nezjišťovala.

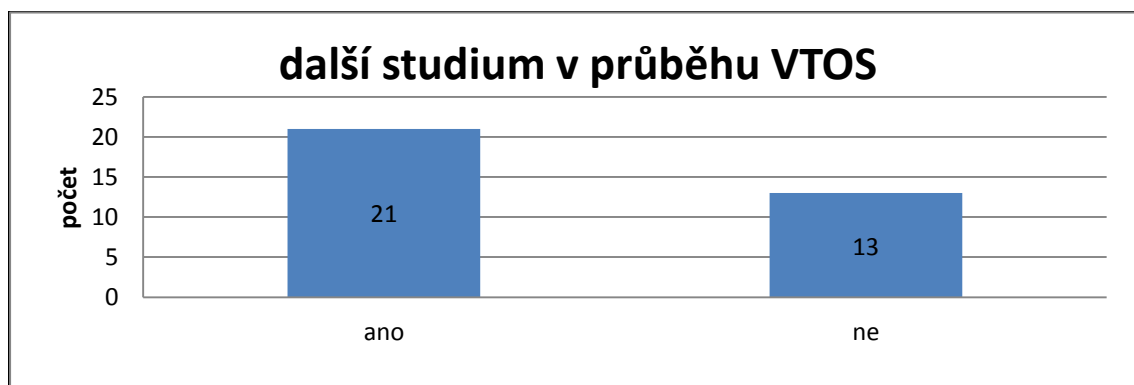
Graf 14: Jiná forma vzdělávání v minulosti ve VTOS

Zdroj: autor

Na otázku číslo 16 většina respondentů (21) odpověděla, že hodlají v budoucnu využít další formy vzdělávání v průběhu zbytku VTOS. To úzce souvisí s předešlou otázkou, kde právě skupina deseti kladných odpovědí představuje ty odsouzené, kteří odpovídají kladně na tuto otázku. A opět je třeba uvést, že řadu z nich motivuje vyhnutí se pracovnímu zařazení, které je sice dobrovolné, ale nezařazení do pracovního procesu, respektive vzdělávacího programu, má v konečném důsledku negativní dopad na případná hodnocení odsouzeného, např. při žádostech o podmíněčná propuštění apod. Tedy, raději tito odsouzení studují, než aby pracovali, a přitom si jsou dobře vědomi skutečnosti, že jim v souvislosti s výše uvedeným nehrozí žádná rizika. Studující odsouzený je postaven na úroveň pracovním zařazenému odsouzenému.

Graf 15: Další studium v průběhu VTOS

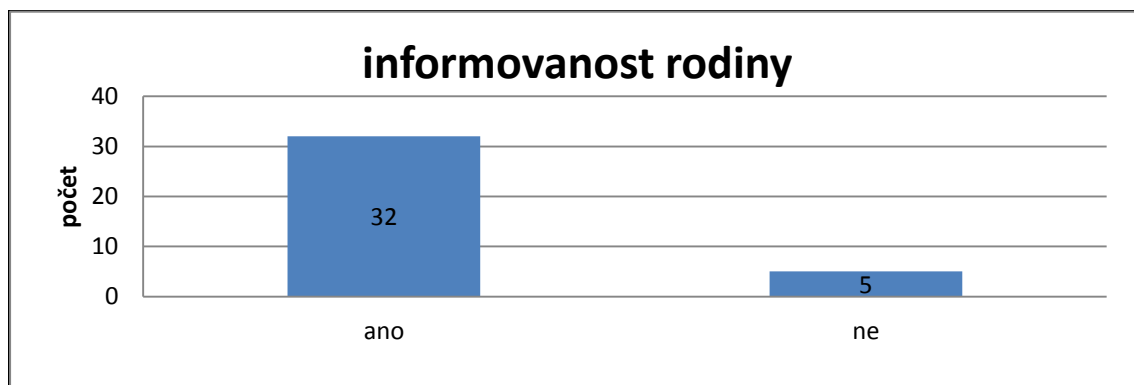

Zdroj: autor

Vzhledem k charakteru skupiny respondentů a poznání jejich sociálního zázemí byl předpoklad, že na otázku číslo 17 budou převažovat kladné odpovědi, což se také počtem 32 potvrdilo. Jen u pěti odsouzených o jejich studiu rodina neví. Zde se autor domnívá,

že se jedná o jedince, které rodina zavrhl a přerušila s nimi veškeré styky. Případně se jedná o pachatele nejzávažnějších trestných činů, kteří se svými činy sami připravili o své nejbližší (např. formou vraždy manželky apod.).

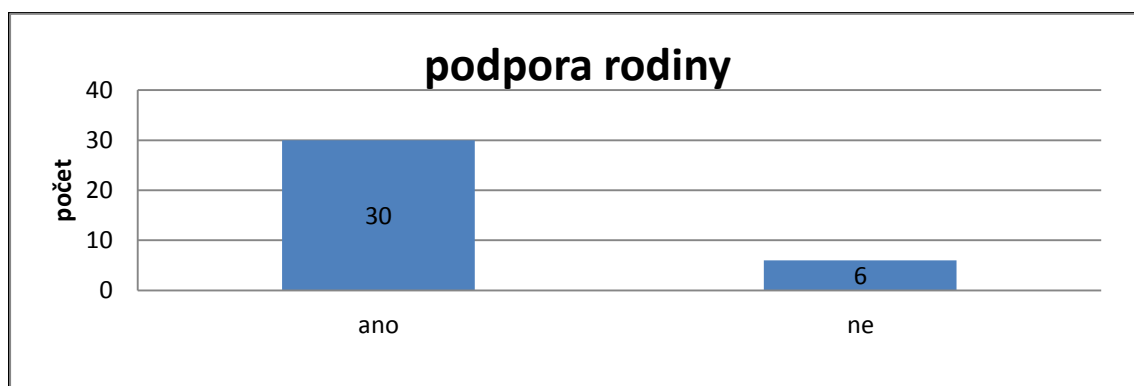
Graf 16: Informovanost rodiny

Zdroj: autor

S předešlou otázkou úzce souvisí i závěrečná otázka tohoto bloku, kde bylo sledováno, zda rodina odsouzeného ve studiu podporuje. Na tuto otázku č. 18 odpověděla opět většina respondentů (30) kladně. V podmínkách VTOS trochu se sice jedná o specifickou podporu, ale přesto je umožněno, aby rodina různými a především zákonem povolenými formami odsouzeného ve studiu podporovala. Nelze opomenout ani morální podporu, ale na tu si většina oslovených respondentů tzv. „nehraje“. Ve skutečnosti se jedná především o mimořádné balíčky se školními potřebami, pravidelnou listinnou korespondenci se studijními materiály, balíčky s učební literaturou, ale své místo zde má i finanční podpora. Odsouzený zařazený do vzdělávacího programu je bez finančních příjmů, respektive má případně nárok na tzv. sociální balíček (dříve sociální kapesné v částce 100 Kč/měsíc) v hodně rovné částce dřívějšího sociálního kapesného, který obsahuje především hygienické a psací potřeby. A právě finanční podpora rodiny poskytuje odsouzenému určitou formu relativní svobody v rámci samotného VTOS a kompenzuje mu ušlý zisk z případného pracovního zařazení. Není výjimkou, že tato podpora je více než symbolická až demotivující. Odsouzený zařazený do vzdělávacího programu pak lehce podlehne této formě podpory a dělá ze sebe před rodinou tzv. věčně studujícího. V konečném důsledku se vyhýbá pracovnímu zařazení a nechává se rodinou podporovat bez vlastního zájmu o řešení své situace. To může mít ale v budoucnu velmi špatný dopad i vzhledem k začlenění odsouzeného po VTOS zpět do společnosti.

Graf 17: Podpora rodiny

Zdroj: autor

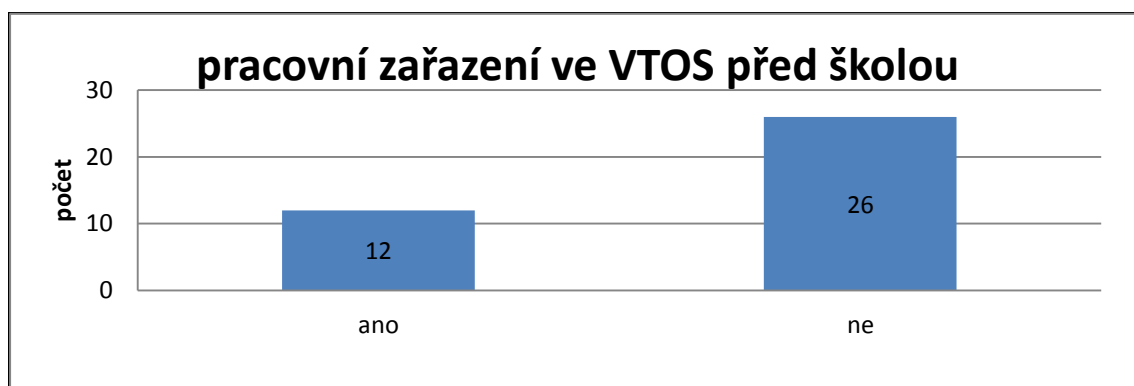
Na závěr otázek bloku B autor uvádí, že největším zdrojem informací ve vztahu ke vzdělávacím programům je pro odsouzené personál věznic, nejvíc jich absolvuje učební obor, ve studiu vidí i formu pozitivního náhledu na svoji osobu v dalším průběhu VTOS, o vzdělání uvažovali většinou až v průběhu VTOS, doposud neabsolvovali jinou formu vzdělání, ale v budoucnu o ní většina uvažuje a ve studiu jsou podporováni rodinou.

4.7.4 Otázky bloku C

Otázky tohoto bloku byly zaměřeny na pracovní návyky respondentů. Zda byli odsouzení v průběhu VTOS již pracovníě zařazeni, jak hodlají s nabytou kvalifikací naložit ve vztahu k dalšímu pracovnímu zařazení. Poslední otázka je pak zaměřena na budoucnost, představě o zaměstnání po propuštění z VTOS.

Na otázku číslo 19 většina respondentů (26) odpověděla negativně. Vzdělávací program tedy pro ně teprve aktivitou ve VTOS, která od nich vyžaduje větší míru osobní iniciativy, zodpovědnost, důslednost. Do jaké míry se jedná ze strany respondentů o účelovost, bylo v textu již několikrát zmiňováno, tedy o účelovosti ve vztahu k vyhýbání se zařazení do pracovního procesu.

Graf 18: Pracovní zařazení ve VTOS před školou

Zdroj: autor

Další otázka číslo 20, která navázala na otázku číslo 19, byla určena respondentům, kteří již byli pracovně zařazení. Smyslem těchto dvou otázek bylo zjistit, zda respondenti byli již před zařazením do vzdělávacího programu pracovně zařazení a případně jak dlouho a v jaké profesi. Na otázku č. 19 odpovědělo kladně 12 respondentů, kteří v otázce č. 20 odpověděli takto:

<u>Číslo respondenta</u>	<u>charakter práce</u>	<u>doba pracovního poměru</u>
3	nosič stravy	nevedl
6	dělník (SECO)	1 rok
11	dělník (S+W 48)	1 rok
13	brusič skla	nevedl
14	brusič skla	2 měsíce
21	dělník	8 měsíců
23	ústavní holič	nevedl
26	dělník (SECO)	8 měsíců
28	dělník	2,5 roku
35	provozní pracovník	5 let
36		2 roky

Jeden respondent, přestože v předcházející otázce uvedl, že byl již pracovně zařazen, tak v této otázce toto více nerozvedl. Někteří respondenti nevedli délku svého pracovního poměru, respektive jeden nepopsal charakter práce.

Ti, co požadované údaje uvedli, byli většinou zařazeni na dělnických profesích s maximální délkou pracovního poměru 2,5 roku. V průměru šlo o dobu trvání pracovního poměru do jednoho roku.

Otázka číslo 21 se váže k předchozím dvěma otázkám a měla za cíl zjistit důvody ukončení pracovního poměru u těch respondentů, kteří již pracovníně zařazeni byli (12).

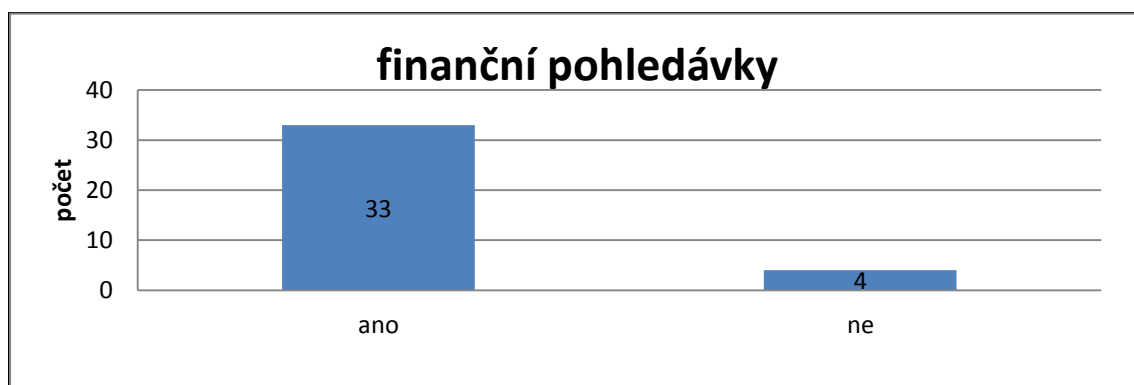
<u>Číslo respondenta</u>	<u>důvod ukončení pracovního poměru</u>
6	studium na ŠVS
11	studium na ŠVS
13	odpověděl, že měl jiný důvod k ukončení pracovního poměru, blíže ho ale nespecifikoval
14	organizační důvody
21	snižování kapacity zaměstnanců
23	přeřazen soudem z ostrahy do zvýšené ostrahy
26	organizační důvody
28	studium na ŠVS
36	organizační důvody
38	zdravotní stav

Dva respondenti důvody ukončení pracovního poměru blíže nespecifikovali. Jeden respondent (č. 10) uvedl, že pracovní poměr ukončil z důvodu odchodu do starobního důchodu. Na otázku č. 19 ale odpověděl, že v průběhu VTOS nebyl pracovníně zařazen. Z toho autor usuzuje, že byl naposledy v pracovním poměru ještě před nástupem do VTOS. Respondent č. 27 uvedl, že ihned po nástupu do VTOS nastoupil na ŠVS.

Zajímavým zjištěním je u otázky číslo 22 skutečnost, že velmi výrazná skupina, celkem 33 respondentů, má finanční pohledávky. To je důležité v souvislosti se zařazením do vzdělávacího programu, kde nemá odsouzený možnost finančního příjmu a je spíše odkázán na pomoc okolí. Z tohoto důvodu se ani nijak nepodílí na úhradě svých závazků vůči třetím stranám, tedy i obětem trestných činů. Lze namítnout, že i kdyby takovýto odsouzený nebyl do vzdělávacího programu zařazen, tak stejně nemá povinnost pracovat. To ano, ale v minulosti bývalo pravidlem, že do vzdělávacího programu je odsouzený zařazen až po alespoň částečné úhradě svých pohledávek. Není výjimkou, že se pak

setkáváme s tzv. věčnými studenty, kteří nijak neřeší dostání svých závazků. U nich je pak velký předpoklad další recidivy a návratu do vězeňského prostředí. Na tuto otázku jeden respondent neodpověděl.

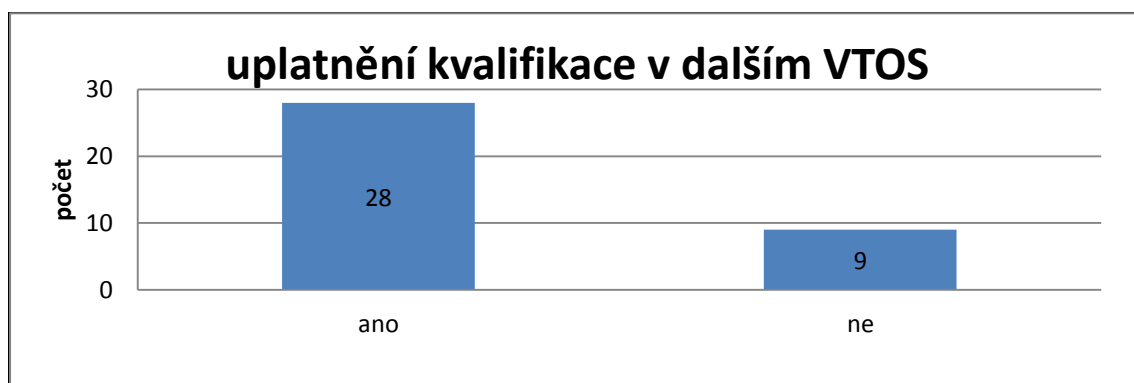
Graf 19: Finanční pohledávky

Zdroj: autor

Další otázka číslo 23 úzce souvisí s otázkou číslo 11g a má i kontrolní charakter. Zatím co u otázky číslo 11g stupněm 10, tedy nejvyšší možnou zápornou odpovědí, odpovědělo pět respondentů, u otázky 23 je záporných odpovědí devět. Do jaké míry jsou v této skupině i respondenti, kteří u otázky 11g využili škálu v horní polovině, tedy spíše zápornou, nelze jednoznačně určit. Jeden respondent na tuto otázku odpověděl slovem „možná“.

Graf 20: Uplatnění kvalifikace v dalším VTOS

Zdroj: autor

Otázka číslo 24 také úzce souvisí s některou z předešlých otázek. Tentokrát s otázkou číslo 11h. Zatím co u otázky číslo 11h stupněm 10 odpověděli tři respondenti, u otázky 24 je záporných odpovědí šest. Zde tedy platí to samé, co bylo již zmíněno u otázky předešlé. Dva respondenti u této otázky odpověděli, že neví a tři na ni neodpověděli.

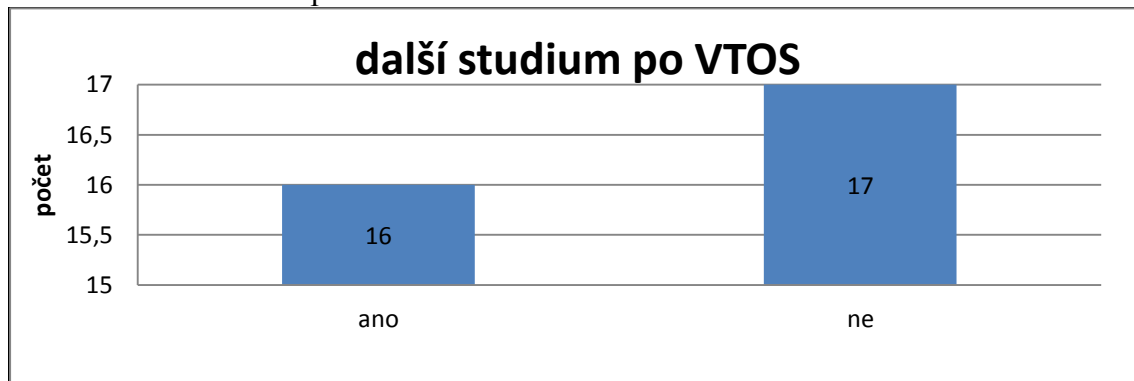
Graf 21: Uplatnění kvalifikace po VTOS

Zdroj: autor

U otázky číslo 25 jsou odpovědi co do početního zastoupení respondentů velmi podobné. 16 jich hodlá v dalším studiu i po propuštění z VTOS pokračovat, 17 pak ne. Zajímavé jsou i odpovědi, jakou formou hodlají v dalším studiu pokračovat. Čtyři si chtějí dodělat maturitu, jeden elektrokurz, jeden obchodní akademii, dva vysokou školu, jeden chce pokračovat studiem v oblasti bezpečnosti práce a požární ochrany, jeden si chce obnovit řidičské oprávnění pro skupiny C a E. Je ale i velká skupina těch, kteří sice uvedli ano, ale blíže tuto skutečnost nespécifikovali (9). Dva respondenti pak na tuto otázku neodpověděli.

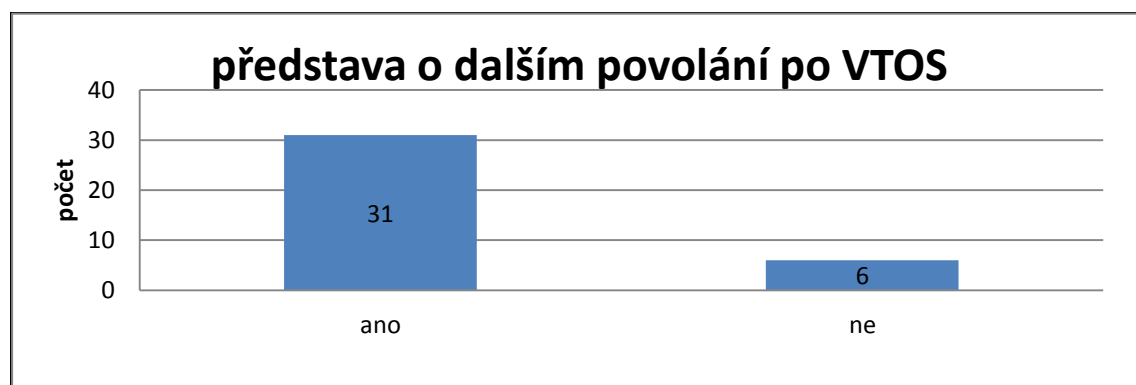
Graf 22: Další studium po VTOS

Zdroj: autor

Poslední otázkou tohoto bloku bylo zjišťováno, zda respondenti mají představu o svém dalším povolání po propuštění z VTOS. Převážná skupina (31) odpověděla ano, šest pak odpověděli ne a jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

Graf 23: Představa o dalším povolání po VTOS

Zdroj: autor

Ze shrnutí otázek bloku C vyplynou tyto závěry. Většina respondentů nebyla doposud pracovně zařazena, většina z nich má finanční pohledávky, nabytou kvalifikaci hodlají uplatnit ještě v průběhu dalšího VTOS, stejně jako po propuštění z VTOS. U možnosti pokračovat v dalším studiu po propuštění z VTOS je to zhruba 1:1 a většina má konkrétní představu o svém dalším povolání po propuštění z VTOS.

4.7.5 Otázky bloku D

Do bloku D byly vloženy otázky, které sledují získání informací hodnotících současnost učňovského školství a vzdělávání v podmínkách ŠVS Věznice Valdice celkově.

Hned první otázkou tohoto bloku, otázkou číslo 27, byla respondentům dána možnost ohodnotit úroveň vzdělání na ŠVS, a to formou škálové otázky. Z nabízených možností nejvíce (15) bylo hodnocení stupněm 2. Následuje stupeň 1 (11), 3 (8) a 4 (4). Stupeň 5, tedy nejhorší možné hodnocení, nikdo z respondentů nevyužil.

U otázky číslo 28 odpovědělo 22 respondentů ano, tedy, že je stávající systém vzdělávání odsouzených dostačující. 15 respondentů se domnívá, že nikoliv.

Na otázku číslo 29, která doplňuje předešlou otázku, odpověděli ti respondenti, kteří u otázky číslo 28 odpověděli záporně, následovně.

Číslo respondenta	rezervy
1	nespecifikoval
2	rozsáhlé
4	větší škála učebních oborů, vyšší formy studia, některé zbytečné kurzy
5	málo studijních míst, málo studijních oborů, chybějící kurz napomáhající běžným činnostem po propuštění z VTOS (jednání na úřadech), chybějící kurz zvládnání zátěžových situací, chybějící formy studia pro zdravotně postižené
6	větší škála oborů, možnost maturitního studia, více motivačních faktorů
9	nespecifikoval
11	více oborů, více volnočasových aktivit
13	málo odpočinku, více diskusí, tělocvik na protažení
14	více volna
17	vyšší formy studia
21	maturitní studium
22	nespecifikoval
28	nespecifikoval
31	více učňovských oborů
33	nespecifikoval

Respondent č. 15, přestože odpověděl v předešlé otázce ano, tak otázku č. 29 doplnil o skutečnost, že postrádá více praxe.

Respondent č. 23, přestože odpověděl v předešlé otázce ano, tak otázku č. 29 doplnil o skutečnost, že je třeba k výuce více využívat počítačovou techniku a dát možnost přístupu na internet.

Respondent č. 27, přestože odpověděl v předešlé otázce ano, tak otázku č. 29 doplnil o skutečnost, že postrádá více praxe.

Respondent č. 29, přestože odpověděl v předešlé otázce ano, tak otázku č. 29 doplnil o skutečnost, že pro studující odsouzené je málo výhod.

Otázka číslo 30 byla v většinou s kladnou odpovědí (35). Jen dva respondenti nejsou spokojeni s teoretickou částí výuky. Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

Ti, kteří v předešlé otázce odpověděli ne, se domnívají (otázka číslo 31), že rezervy jsou jednak v malém počtu ukázek z praxe, např. formou videa (respondent 4), respektive chybí větší propojení teorie s praxí (respondent 6).

Odpovědi na otázku číslo 32, která hodnotí úroveň technického vybavení, jsou převážně kladné (30). Osm respondentů se domnívá, že nikoliv.

S praktickou částí výuky (otázka číslo 33) vyjádřilo spokojenost 32 respondentů. Čtyři respondenti nikoliv, dva pak na tuto otázku neodpověděli.

Otázka číslo 34, která doplňuje předešlou otázku, má tyto odpovědi. A opět, tak jako v řadě předešlých otázek, byla doplněna i těmi respondenty, kteří přestože odpověděli u předešlé otázky ano, tak využili možnost svoji odpověď blíže okomentovat.

<u>Číslo respondenta</u>	<u>rezervy</u>
2	nespecifikoval
4	personál
6	hygienické prostředky, zastaralé a nebezpečné stroje, nedostatek materiálu
22	nízká úroveň, málo nových informací

Respondent č. 27, přestože odpověděl v předešlé otázce ano, tak otázku č. 34 doplnil o skutečnost, že postrádá více praxe.

Respondent č. 29, přestože odpověděl v předešlé otázce ano, tak otázku č. 34 doplnil o skutečnost, že rezervy vidí v personálu.

Hodnocení jako objektivní hodnotí u 35-té otázky 33 respondentů. Tři se domnívají, že nikoliv a dva neodpověděli. Přičemž jeden z těch, kteří neodpověděli, okomentoval tuto otázku slovy, že „neví, využívá taháků“.

Ve většině případů (34) respondenti uvedli, že nemají studijní problémy (otázka číslo 36). Jen dva uvedli, že ano a jeden respondent na tuto otázku neodpověděl. Jeden respondent pak svoji odpověď doplnil o skutečnost, že nemá problémy pouze v případě, kdy studuje bez výkladu pouze formou samostudia.

Ti, kteří v předešlé otázce odpověděli ne, pak u otázky číslo 37 odpověděli takto. Respondent číslo 6 se učí z paměti a chybí mu větší počet teoretických výkladů, respondentovi číslo 8 „učení leze špatně do hlavy“ a respondenta číslo 16 to nebaví a nerozumí oboru.

Odpovědi na otázku číslo 38 (oblíbený předmět) jsou různorodé. Každého baví něco jiného. Mírně převažuje výuka na počítačích, odborný výcvik, matematika, případně jazyky. Zajímavými jsou i tyto odpovědi – studijní volno, ekologie, humanitní obory. Čtyři respondenti pak neuváděli žádný oblíbený předmět.

U předmětů nejméně oblíbených (otázka číslo 39) převažují matematika, ekonomika a fyzika. U této otázky je ale specifické i to, že většina respondentů (24) na tuto otázku neodpověděla. Z toho autor usuzuje, že jim studium nečiní výraznější potíže. Jen čtyři respondenti své důvody více okomentovali. Respondent číslo 4 (strojírenská technologie, technická dokumentace) uvedl, že tyto předměty nemá v oblibě z důvodu složitosti při představitelnosti. Respondent číslo 5 pak u anglického jazyka uvedl, že dříve studoval jazyk německý, který ŠVS nenabízí. U respondenta číslo 13 (fyzika, matematika) je důvodem velké množství psaného textu a chybějící praktické využití vzorečků. A konečně respondent číslo 30 (ekonomika) uvedl averzi vůči tomuto předmětu z předchozích studií.

Zajímavé jsou odpovědi na otázku číslo 40 (chybějící předmět ve výuce). 25-ti respondentům žádný nechybí, šesti ano a sedm respondentů na tuto otázku neodpovědělo. Respondent číslo 3 postrádá přírodopis a zeměpis (zřejmě jde o studenta učebního oboru, v KCŽV zeměpis je), respondent 4 pak německý jazyk, respondent 5 německý jazyk a více teorie, respondent číslo 6 německý jazyk a respondenti číslo 13 a 30 postrádají tělocvik.

Vzácná shoda panuje u otázky číslo 41, kterou byli respondenti dotazováni na skutečnost, zda při studiu uplatňují své předchozí vzdělání. 17 odpovědělo ano a 17 ne. Čtyři respondenti pak na tuto otázku neodpověděli.

Z nabízených odpovědí u otázky číslo 42 (konzultace studijních problémů) uvedli respondenti, že nejčastěji tuto skutečnost řeší se spoluvězněm (21). Následují učitelé ŠVS (11), rodina (8), personál (1) a dva pak uvedli, že problémy konzultují jiným způsobem (jeden formou počítače, druhý blíže nespecifikoval). V řadě případů využívají ke konzultaci kombinaci dvou a více výše uvedených možností (9). Někteří odpověď doplnili i o jiné zdroje (písemně vyučujícímu, literatura). Pět respondentů neodpovědělo.

Ve volnočasových aktivitách vidí přínos ke studiu (otázka číslo 43) 24 respondentů. 13 nikoliv a jeden uvedl, že si informace zjišťuje sám.

V rámci volnočasových aktivit (otázka číslo 44) využitelných k dalšímu studiu respondenti postrádají počítače (5x), anglický jazyk (2x), CNC programování (1x), hromadné

doučování (2x). Anglický jazyk byl v době průzkumu pro odsouzené ubytované na ŠVS v nabídce volnočasových aktivit. U této otázky je poměrně velký počet chybějících odpovědí (20). Jeden respondent odpověděl, že neví. Mezi odpověďmi byly ale i takové jako např. kondiční cvičení, aerobní cvičení, gymnastika, kvízové soutěže, posilovna, televize, sport, informace o současném dění, stolní tenis a jeden dokonce uvedl, že postrádá „civil“.

Závěrečnou otázkou tohoto bloku otázek byla otázka, zda mají odsouzení dostatečné informace o možnostech dalšího studia ve VTOS. Zde 30 respondentů odpovědělo ano a osm ne.

Na závěr tohoto bloku otázek autor uvádí, že respondenti hodnotí úroveň vzdělání spíše kladně, ve většině případů považují systém vzdělávání odsouzených za dostačující, s teoretickou částí výuky jsou většinou spokojeni, stejně tak spokojeni jsou ve většině případů s technickým vybavením ŠVS. Spokojenost velká většina vyjádřila s úrovní praktické části výuky, hodnocení svých studijních výsledků hodnotí většinou jako objektivní, velká skupina respondentů nemá výraznější studijní problémy, většina ve výuce nepostrádá žádný předmět, přesně napůl je to v otázce uplatnění předchozího vzdělání při současném studiu. Problémy nejvíce konzultují respondenti se spoluvězněm, přínos volnočasových aktivit ke studiu hodnotí respondenti spíše kladně a mají dostatečné množství informací o možnostech dalšího studia ve VTOS.

4.7.6 Otázky bloku E

V tomto bloku jsou otázky, které více rozvádí a navazují na otázky z bloku předcházejícího. Opět se týkají samostatného studia a jeho podmínek. Jsou zde i otázky sledující aktivní zájem respondentů o využívání jiných zdrojů informací (knihovny) a závěrečná otázka pak navazuje na otázku číslo 42.

Na otázku číslo 46 (zda mají odpovídající podmínky ke studiu) odpovědělo 33 respondentů, že ano, pět se jich domnívá, že nikoliv.

Následující otázka doplňuje předešlou a ti respondenti, kteří v předchozí otázce odpověděli ne, okomentovali své důvody následovně.

Číslo respondenta	rezervy
4	více výhod (televize na všech celách)
6	pozdější večerka, větší volnost pohybu
13	personál, přeplněné cely
16	netransparentní přijímací řízení Vazební věznice Praha – Ruzyně
22	uvedl pouze slovo „málo“ bez dalšího komentáře

Většina respondentů (34) se shodla v tom, že mají dostatečný časový prostor pro samostudium (otázka číslo 48). Jen čtyři odpověděli ne. Respondent číslo 4 doplnil svoji odpověď o skutečnost, že jen v případě, pokud celý den neprospí a večer není brzká večerka, a respondent číslo 13 své ne okomentoval slovy „moc lidí na celách“.

Odpovědi na otázku č. 49 ukazují na skutečnost, že většina respondentů nevyužívá dostupnou knihovnu ŠVS (25). Jen 11 jich uvedlo, že ano. Respondent číslo čtyři neodpověděl a pouze doplnil otázku o skutečnost, že prý o žádné knihovně neví. Dva respondenti pak neodpověděli bez jakéhokoliv dalšího komentáře.

Na otázku číslo 50 odpověděli ti, kteří v předešlé otázce odpověděli ano, takto.

Číslo respondenta	četnost
5	1x/měsíc
9	1x/14 dnů
10	neuvedl
17	2x/měsíc
21	příležitostně
23	1-2x/týden
24	neuvedl
25	neuvedl
27	často
31	1x/měsíc, knihy v anglickém jazyce
36	občas

Obdobná situace je i u ústavní knihovny (otázka číslo 51). Zde 12 respondentů odpovědělo ano a 24 ne. Dva respondenti neodpověděli a respondent číslo 4 uvedl, že má rád literaturu faktu a filozofii, která dle jeho názoru není v ústavní knihovně příliš v nabídce.

U otázky číslo 52, to znamená v četnosti využívání ústavní knihovny, jsou u těch, kteří v předešlé otázce odpověděli ano, odpovědi následující.

<u>Číslo respondenta</u>	<u>četnost</u>
5	1x/měsíc
9	1x/14 dnů
10	nevedl
13	2x/měsíc
14	nevedl
16	několikrát za rok
17	1x/měsíc
22	často
24	nevedl
25	nevedl
27	často
31	1x/měsíc, knihy v anglickém jazyce

Většina respondentů (30) se domnívá, že mají dostatečné materiální vybavení v podobě psacích pomůcek, sešitů, učebnic apod. Osm si myslí, že nikoliv. Respondent číslo čtyři tuto otázku doplnil o poznámku, že mu chybí odpovídající odborná literatura pro samostudium.

Poslední otázka tohoto bloku úzce souvisí s otázkou číslo 42. Zatímco v otázce 42 odpovědělo 21 respondentů, že své studijní problémy konzultují se spoluvězněm, u otázky číslo 54 uvedlo již 30 respondentů, že při přípravě na další studium spolupracuje se spoluodsouzeným. Jen osm jich pak pracuje zcela samostatně a jeden respondent na tuto otázku neodpověděl. Otázky sice zdánlivě vypadají podobně, ale podstatou se liší. Přestože určitá návaznost u nich je.

Odpovědi na otázky bloku E autor shrnuje takto. Většina respondentů má odpovídající podmínky ke studiu, včetně adekvátního prostoru pro samostudium. Naopak ve většině případů nevyužívají ani jednu z nabízených knihoven. S materiálním vybavením jsou většinou spokojeni a většina respondentů spolupracuje při přípravě na další studium se spoluodsouzeným. Tato spolupráce se dá charakterizovat i již v úvodu této práce uvedenou

sekundární motivací, kdy jeden druhého právě formou vzájemné spolupráce a pomoci povzbuzuje ve studiu.

4.7.7 Otázky bloku F

Závěrečný blok otázek F zahrnuje otázky, které souvisí s rodinným zázemím, oceňováním dosažených studijních výsledků formou kázeňské odměny. Poslední otázka celého dotazníku zůstala otevřená a v ní měli možnost respondenti volně vyjádřit další podněty, doplňky a poznámky k provedenému šetření a vzdělávání na ŠVS, případně výkonu trestu. Některé otázky navazují na otázky z předešlých částí dotazníku (rodina).

U otázky číslo 55 uvedlo 31 respondentů, že jsou v pravidelném kontaktu s rodinou. Šest jich v kontaktu s rodinou není a jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

Další otázka číslo 56, která předchozí doplňuje, zjišťuje, jakou formou, u těch, kteří u otázky 5 odpověděli ano, kontakt probíhá. Zde někteří respondenti svoje odpovědi okomentovali takto. Respondent číslo 4 uvádí, že je v kontaktu především písemně a občas má ve věznici návštěvu. Respondent číslo 5 má 6x za rok dopis a na Vánoce návštěvu. Přestože někteří respondenti odpověděli, že v kontaktu s rodinou nejsou, tak v této otázce uvedli ve dvou případech (respondenti 9 a 27), že jsou v písemném kontaktu. Respondent 28 si občas s rodinou píše a respondent, který na předešlou otázku neodpověděl, uvedl, že je v písemném kontaktu. Velké množství respondentů (25) využívá ke kontaktu více forem.

Za studijní výsledky obdrželo 8 respondentů některou z forem kázeňské odměny (otázka číslo 57). Těmi jsou nejčastěji pochvaly, případně prodloužení doby návštěvy až na pět hodin (ze zákona má odsouzený nárok na návštěvu jednou za měsíc v délce tří hodin). Tři respondenti na tuto otázku neodpověděli a jeden uvedl, že doposud odměnu neobdržel, přestože studuje s vyznamenáním. 27 jich pak doposud za studijní výsledky odměněno nebylo. V této souvislosti autor uvádí, že při udělení odměny se přihlíží i k ostatním aspektům přístupu odsouzeného k naplňování účelu výkonu trestu (kázeň, pořádek, plnění programu zacházení, plnění stanovených povinností atd.).

Počet odměn je různý (otázka číslo 58). Od jedné (respondenti číslo 7 a 17), přes dvě (35), čtyři (10), pět (3), šest (23) až po deset (28). Respondent číslo 28 sice uvádí 10 odměn. To je ale velmi nereálné, respektive by se muselo jednat o příkladného vězně. Jeden

respondent pak konkrétní počet, přestože uvedl, že byl za studijní výsledky již odměněn, neuvedl.

V závěrečné, otevřené otázce, celého dotazníku (číslo 59), dostali respondenti možnost se volně ke zkoumanému tématu vyjádřit. Tuto možnost využilo pět respondentů a zde jsou jejich názory.

Číslo respondenta	doplnění
4	snad to s námi myslíte dobře
5	vězni jsou stále lidé, kteří si zaslouží druhou šanci
13	brání kapesného, zařazením na ŠVS by měl být automaticky plněn program zacházení, propustit arogantní zaměstnance a vzít normální, osobní pohovory učitelů s každým odsouzeným min. 1x/měsíc,
14	dostatečné kapesné
36	více praktické výuky v dílnách

4.8 Zhodnocení výsledků

V návaznosti na primární cíl práce zjistil autor tyto hodnoty, které shrnuje následující přehled. U otázky číslo 11 bylo respondentům nabídnuto několik proměnných, ke kterým měli vyjádřit své hodnocení na škálové stupnici v hodnotách 1–10.

Po vyhodnocení nejvyšší priority, tedy stupně jedna, byly autorem zjištěny následující výsledky.

Tabulka č. 5: Pořadí proměnných hodnocených stupněm jedna

pořadí:	proměnná:	počet hlasů:	vyjádření (%):
1.	pracovní uplatnění po VTOS	21	18,4
2.	rozšíření vzdělání	20	17,5
3. – 4.	podmínky pro PP	15	13,1
3. – 4.	pracovní uplatnění ve VTOS	15	13,1
5. – 6.	lepší podmínky VTOS	12	10,5
5. – 6.	podmínky pro přefazení	12	10,5
7.	změna kolektivu odsouzených	10	8,8
8.	změna věznice	9	7,9

Zdroj: autor

Součty hlasů v první polovině škály (tedy v bodech 1–5), tedy spíše kladné postoje, jsou zachyceny v následující tabulce.

Tabulka č. 6: Pořadí proměnných hodnocených stupněm 1 – 5 (spíše kladné postoje)

pořadí:	proměnná:	počet hlasů:	vyjádření (%):
1.	rozšíření vzdělání	29	16,6
2.	pracovní uplatnění po VTOS	28	14
3.	podmínky pro PP	27	13,6
4.	podmínky pro přeřazení	26	13
5. - 6.	lepší podmínky VTOS	25	12,6
5. - 6.	změna kolektivu odsouzených	25	12,6
7.	pracovní uplatnění ve VTOS	24	12
8.	změna věznice	15	7,5

Zdroj: autor

Na opačném pólu hodnocení jsou výsledky následující. Nejprve jen ve stupni 10.

Tabulka č. 7: Pořadí proměnných hodnocených stupněm deset

pořadí:	proměnná:	počet hlasů:	vyjádření (%):
1.	změna věznice	9	26,5
2. – 4.	pracovní uplatnění ve VTOS	5	14,7
2. – 4.	lepší podmínky VTOS	5	14,7
2. – 4.	podmínky pro přeřazení	5	14,7
5. - 7.	rozšíření vzdělání	3	8,8
5. - 7.	pracovní uplatnění po VTOS	3	8,8
5. - 7.	podmínky pro PP	3	8,8
8.	změna kolektivu odsouzených	1	2,9

Zdroj: autor

Ve stupních 6–10, tedy spíše negativní postoje jsou výsledky takovéto.

Tabulka č. 8: Pořadí proměnných hodnocených stupněm 6 – 10 (spíše negativní postoje)

pořadí:	proměnná:	počet hlasů:	vyjádření (%):
1.	změna věznice	12	17,9
2.	pracovní uplatnění ve VTOS	11	16,4
3. – 5.	podmínky pro přeřazení	8	11,9
3. – 5.	lepší podmínky VTOS	8	11,9
3. – 5.	pracovní uplatnění po VTOS	8	11,9
6. – 7.	změna kolektivu odsouzených	7	10,4
6. – 7.	rozšíření vzdělání	7	10,4
8.	podmínky pro PP	6	8,9

Zdroj: autor

Z dosažených hodnot zjistil autor následující. Ke studiu odsouzené primárně nejvíce motivuje možnost rozšíření kvalifikace za účelem většího uplatnění na trhu práce po propuštění z VTOS. Tento ukazatel bezprostředně následuje možnost rozšíření vzdělání. Naopak nejméně odsouzené motivuje možnost změny věznice, respektive kolektivu odsouzených.

Po součtu hlasů v první polovině škály, která vyjadřuje spíše kladné postoje, si proměnné na prvních místech, vyhodnocených pouze u ukazatele 10, pořadí prohodí. Pořadí to je ale velmi těsné a autor konstatuje, že rozšíření vzdělání a následné uplatnění na trhu práce po VTOS je pro odsouzené nejdůležitějším motivačním činitelem při rozhodování o zařazení do vzdělávacího programu v podmínkách VTOS.

Naopak proměnná (změna věznice) reprezentuje nejslabší motivační činitel. Tento ukazatel dostal nejméně hlasů u všech zjištěných výsledků (viz výše). Autor uvádí, že ze zjištěných hodnot vyplývá, že kromě změny věznice, odsouzené ke studiu nemotivuje možnost pracovního uplatnění ve VTOS. To je zřejmě dáno i skutečností, že dosažený výdělek je tzv. rozúčtován a část slouží k úhradě nákladů VTOS, část na úhradu pohledávek a jen část pak dostává samotný odsouzený. Zde se projevují postoje a charakteristiky osobností těchto odsouzených. Tato skutečnost ale úzce souvisí i s hodnotovým žebříčkem vězeňské subkultury. Řada, a ne málo, odsouzených o práci prostě zájem nemá a snaží se pracovnímu zařazení ve VTOS vyhnout, jak jen to lze. Autor nechává do další diskuze, zda motivace v podobě uplatnění na trhu práce po propuštění z VTOS dostane uplatnění. To je ale téma pro další případnou práci a pro další samostatný výzkum. Tato skutečnost nebyla primárním cílem. Autorovi šlo především o nalezení a kvalifikování motivačních prvků, ne o praktické naplnění.

5. Návrh doporučení

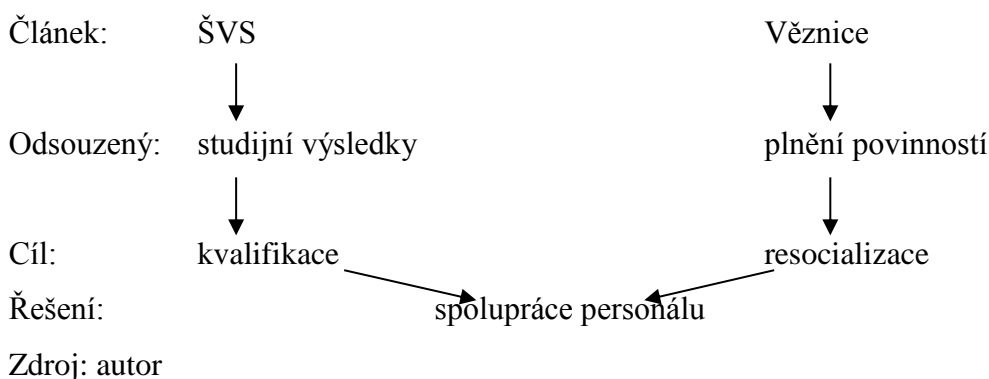
Vzdělávací proces u odsouzených má po celou dobu jeho trvání kolísavou tendenci. V minulosti to byly především politické a ekonomické zájmy poplatné době před rokem 1989. Tak jako všude jinde, i vzdělávání odsouzených bylo řízeno a plánováno tak, aby uspokojilo především naplňování centrálně řízených ekonomických a hospodářských cílů socialistického hospodářství. Odsouzení byli víceméně ke vzdělávání nuceni a v řadě případů neměli ani možnost jiné volby. Dnes je sice situace již jiná. Zatímco dříve dosažené výsledky ve vzdělávání odpovídaly požadované úrovni, a to i formou donucení, tak v současnosti je tato skutečnost diskutabilní. Je to sice nepříjemné, až odvážné tvrzení, ale realita je bohužel taková. Vzdělávací proces je dnes uměle udržován v mantinelech, které určují dotace a s nimi související naplněnost tříd. Jednoduše řečeno se jedná o udržení odsouzených na ŠVS jak to je jen možné. K vylučování dochází zcela výjimečně a víceméně za situací, kdy už není jiná volba. Dříve byl jakýkoliv prohřešek kázeňského charakteru chápán jako poklesek, který se neslučoval se statutem odsouzeného zařazeného ve vzdělávacím programu a prakticky vždy docházelo k vyloučení ze školy. S tím pak úzce souvisí i úroveň a kvalita vzdělávání a dosaženého vzdělání vůbec. Mezi odsouzenými jsou rozličné typy osobností a jejich „kvalita“ je pro vzdělávací proces zásadní a důležitá. Dnes není výjimečné, že jsou do vzdělávacích programů přijímáni prakticky všichni odsouzení, kteří o něj mají zájem. Je třeba ale i podotknout, že se najde i skupina odsouzených, kteří záhy pochopí, že toto není jejich „šálek kávy“ a sami požádají o ukončení studia a návrat zpět na běžnou ubytovnu, respektive do kmenové věznice a pokračují ve VTOS standartním způsobem. Jsou ale i tací, kteří přestože nemají odpovídající předpoklady, tak se snaží ve škole udržet. To pak vyžaduje po personálu profesionální přístup a značné úsilí. Jak už bylo uvedeno, nemusí se jen jednat o slabé studijní výsledky. Své místo mají i otázky chování, jednání, plnění stanovených úkolů. Řada odsouzených využívá pobyt na ubytovně ŠVS k řešení svých osobních problémů, které se se zařazením do vzdělávacího programu neslučují, a je na zváženu, zda by neměly být tyto tendence výrazněji eliminovány. A to pochopitelně už před samotným přijetím. Autor tím má na mysli snahu odsouzeného o přeřazení do mírnějšího typu věznice, o podmíněčné propuštění, o zneužívání výhod spojených s touto formou výkonu trestu, apod.

Stávající forma a obsah vzdělávacích programů plně nepokrývají aktuální požadavky doby. Vzdělávací programy byly oproti minulým rokům zredukovány prakticky na minimum a učební obor obráběč kovů, který je v současnosti základem vzdělávacích programů v ŠVS Věžnice Valdice, ve své stávající podobě, již pro uplatnění odsouzeného v dalším průběhu VTOS, respektive po propuštění, asi nestačí. V době robotizace a automatizace je absolvování takového vzdělání sice plusem co do účelnosti VTOS, ale co do uplatnitelnosti asi moc přínosem není. Výuka probíhá na zastaralém technologickém vybavení, od kterých dnes již většina zaměstnavatelů upouští, a byť je odsouzeným k dispozici jedno stolní CNC, tak ani to asi situaci příliš nezachrání. Autor konstatuje, že činnost a výuka probíhá v jakési setrvačnosti, ve snaze o její udržení. To se odráží i v malém zájmu o absolventy učebního oboru u zaměstnavatelů. A to dokonce ještě v průběhu VTOS. Jedná se o jakýsi začarovaný kruh.

Velkou a samostatnou oblastí v tomto je činnost a podpora vedení VS ČR, respektive ředitelů jednotlivých věznic. Ne vždy bývá pravidlem, že ředitelé jsou pro realizaci vzdělávacích programů ve své věznici nakloněni. Faktem je, že pracovníci ŠVS personálně nespádají pod vedení věznic, ale přímo pod ředitele ŠVS, který působí samostatně v Praze, mimo budovu Generálního ředitelství VS ČR. Byť v jejím sousedství. Z toho i vyplývá, že SOU má jakési výsostné postavení a v rámci struktury VS ČR stojí bokem a uplatňuje vlastní pravidla. A to je právě to, co se ne všem ředitelům věznic líbí. Situace bývala v minulosti jiná a i zaměstnanci ŠVS byli pod přímým řízením ředitelů těch věznic, kde byli pracovně zařazeni. Ostatně tato situace se v minulosti měnila několikrát, ale zda byl onen či druhý stav přínosem, nelze jednoznačně určit. V každém jsou klady ale i zápory, které bez zájmu, nasazení, snaze a dokonalém a profesionálním přístupu všech zúčastněných budou i nadále.

Tento stav autor charakterizuje i jako konflikt zájmů. Kdy na jedné straně je školské vzdělávací středisko a na druhé věznice. Celý stav autor popisuje následujícím způsobem.

Graf č. 24: Naplňování účelu VTOS ve vztahu ŠVS a věznice

Po vyhodnocení všech zjištěných dat navrhuje autor tato doporučení, jejichž realizací by se jistě oblast vzdělávání odsouzených zlepšila. Přehodnocení stávající podoby organizace ŠVS, a vzdělávání odsouzených celkově, by mělo být realizováno v těchto krocích:

1. vzdělávací programy uplatnitelné v současné době (nové technologie, nové stroje, další pracovní zařazení),
2. odpovídající výstupní znalosti absolventů, ne pouze teoretické a formální (zájem potenciálních zaměstnavatelů, a to ještě v průběhu VTOS),
3. kladení důrazu na výběr vhodných studentů z řad odsouzených (délka trestu, věk, bezpečnostní rizika, osobní charakteristiky, výše pohledávek, vykonání poměrné části trestu, dosavadní průběh trestu, atd.),
4. aktivní řešení případných problémů, včetně kázeňských přestupků (neomlouvání odsouzených s cílem jejich udržení na ŠVS),
5. užší a otevřená spolupráce veškerého zainteresovaného personálu (komunikace, spolupráce, aktivní řešení problémů),
6. větší využití moderních poznatků, jak v oblasti technologií, tak i penologie (rychlé a efektivní zavádění nových poznatků do praxe),
7. pružné reagování na změny a jejich neprodlené zavádění do vyučovací praxe (průběžné aktualizování vzdělávacích programů),
8. kvalifikovaný a odborně zdatný personál (odborné znalosti, kompetence, osobní charakteristiky a povahové rysy),
9. efektivní využívání vyučovací doby zaměřené především na eliminaci účelových omluvenek odsouzených z výuky (úzká spolupráce s lékařským personálem a řádná kontrola docházky).

6. Závěr

Bez zajímavosti by ani nebylo porovnat vzdělávací proces u obviněných a odsouzených ve věznicích v zahraničí. To je ale obsahově tak rozsáhlá problematika, že by dala na samostatnou práci. Autor si ale uvědomuje, že byť jsou cíle vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, respektive vazby v demokratických státech, prakticky stejné, bez ohledu na to, zda jde o vězeňský systém České republiky, Německa, Itálie apod., formy jejího dosažení jsou ale různé. Úzce souvisí především s ekonomickou situací dané země, historickými souvislostmi vzdělávání odsouzených a obviněných, sociální úrovní, právním řádem, postavením vězeňského systému ve společenských souvislostech, tradičními hodnotami, morální a etickou úrovní společnosti atd. Proces nápravy ve společnosti, ve které je často kriminalita spojována s politickou reprezentací, je procesem náročným a složitým. Chybí morální kvalita autority. I tyto skutečnosti mají výrazný vliv na snahu personálu věznic o pozitivní působení na vězně, vzdělávací proces nevyjímaje. Stejně náročným a složitým je i proces vzdělávání odsouzených. Ten si vyžaduje trvalou pozornost a pravidelné vyhodnocování aktuální situace, spojené s kvalitní a pravdivou analýzou. S tou by mělo být dále pracováno, a zjištěné skutečnosti by měly být následně aplikovány do praxe. Nelze žít v setrvačnosti a minulosti, je třeba reagovat na změny nejen v prostředí věznic, ale v celé společnosti a ty pak převádět i do procesu vzdělávání vězňů. Výsledkem by pak měl být jedinec, který bude především schopen uvědomit si závažnost a následky svého činu, který projeví snahu po nápravě a bude po propuštění z VTOS připraven na nový život. Život bez kolizí s právním řádem, v souladu s morálními a etickými hodnotami. A to je primární cíl penologického působení všech zainteresovaných institucí a orgánů a jejich personálu, vězeňskou službu nevyjímaje.

Seznam grafů, tabulek a obrázků:

Grafy:

- Graf č. 1 - Zdroj informací
- Graf č. 2 - Vzdělávací program
- Graf č. 3 - Motivace – rozšíření vzdělání
- Graf č. 4 - Motivace – lepší podmínky VTOS
- Graf č. 5 - Motivace – změna kolektivu odsouzených
- Graf č. 6 - Motivace – změna věznice
- Graf č. 7 - Motivace – vytvoření podmínek pro přeřazení do věznice mírnějšího typu
- Graf č. 8 - Motivace – vytvoření podmínek pro podmíněčné propuštění
- Graf č. 9 - Motivace – pracovní uplatnění ve VTOS
- Graf č. 10 - Motivace – pracovní uplatnění na trhu práce po propuštění z VTOS
- Graf č. 11 - Nápomoc studia k dalšímu průběhu VTOS
- Graf č. 12 - Úvahy o rozšíření vzdělání při nástupu VTOS
- Graf č. 13 - Úvahy o rozšíření vzdělání v průběhu VTOS
- Graf č. 14 - Jiná forma vzdělávání v minulosti ve VTOS
- Graf č. 15 - Další studium v průběhu VTOS
- Graf č. 16 - Informovanost rodiny
- Graf č. 17 - Podpora rodiny
- Graf č. 18 - Pracovní zařazení ve VTOS před školou
- Graf č. 19 - Finanční pohledávky
- Graf č. 20 - Uplatnění kvalifikace v dalším VTOS
- Graf č. 21 - Uplatnění kvalifikace po VTOS
- Graf č. 22 - Další studium po VTOS
- Graf č. 23 - Představa o dalším povolání po VTOS
- Graf č. 24 - Naplňování účelu VTOS ve vztahu ŠVS a věznice

Tabulky:

- Tabulka č. 1 - Početní vývoj odsouzených zařazených do vzdělávacího programu v jednotlivých střediscích v období září 2013 až březen 2014
- Tabulka č. 2 - Přehled vzdělávacích programů ve školním roce 2013/2014
- Tabulka č. 3 - Početní vývoj odsouzených zařazených do vzdělávacího programu ve školním roce 2013/2014 po týdnech
- Tabulka č. 4 - Výsledky závěrečných zkoušek učebního oboru
- Tabulka č. 5 - Pořadí proměnných hodnocených stupněm jedna
- Tabulka č. 6 - Pořadí proměnných hodnocených stupněm 1 – 5 (spíše kladné postoje)
- Tabulka č. 7 - Pořadí proměnných hodnocených stupněm deset
- Tabulka č. 8 - Pořadí proměnných hodnocených stupněm 6 – 10 (spíše negativní postoje)

Obrázky:

- Obrázek č. 1 - Proces motivace dle Armstronga
- Obrázek č. 2 - Věznice Valdice
- Obrázek č. 3 - Maturitní zkouška u vězně odsouzeného na doživotí
- Obrázek č. 4 - Počátky systematického vzdělávání odsouzených ve Věznici Valdice (30. léta 20. stol.)
- Obrázek č. 5 - Geografické rozmístění středisek ŠVS

Seznam použité literatury:

ARMSTRONG, Michael. Řízení lidských zdrojů: Nejnovější trendy a postupy. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-83-247-1407-3.

BARTOŇ, Zdeněk. Školské vzdělávací středisko Valdice, 1. vydání, Valdice, 2012.

Evropská vězeňská pravidla. Příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, ISSN 1213-9297.

HRABAL, Vladimír, František MAN a Isabella PAVELKOVÁ. *Psychologické otázky motivace ve škole*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-04-23487-9.

JOHN, Roman. Věznice Valdice v proměnách času. 2. vydání. Valdice, 2012.

KERN, Hans a kol. Přehled psychologie. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-240-8.

Koncepce rozvoje vězeňství v ČR. Praha: Ředitelství SNV ČR, 1991.

KYNCLOVÁ, Zuzana a kol. *Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s. r. o., 2007. ISBN 978-80-86920-26-0.

MADSEN, K. B. Theories of motivation: A comparative study of modern theories of motivation. 4. vydání. Copenhagen: Munksgaard, 1968.

MAKOVCOVÁ, Kristýna. Pracovní integrace po propuštění z výkonu trestu. České vězeňství: čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci. 2014, 1/2014.

NAKONEČNÝ, Milan. Motivace lidského chování. 1. vydání. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0592-7.

Nařízení generálního ředitele VS ČR č. 39/2007, kterým se vydává organizační řád Středního odborného učiliště, v platném znění.

Nařízení ministra spravedlnosti č. 1/2007, kterým se zřizuje škola pro osoby ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění.

Nařízení vlády č. 71/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.

PAULÍK, Karel. Psychologie lidské odolnosti. 1. vydání. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2959-6.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 6. vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

ŘÍČAN, Pavel. Psychologie: Příručka pro studenty. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-923-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. třetí vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. Sociologické pojmosloví: Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny. 1. vydání. Praha: Slon, 1994. ISBN 80-85850-03-6.

ŠOLCOVÁ, Iva. Vývoj resilience v dětství a dospělosti. 1. vydání. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2947-3.

ÚSTAV PRO MLADISTVÉ PROVINILCE A CHORÉ VĚZNĚ VE VALDICÍCH U JIČÍNA. Stručné dějiny Kartouz, bývalého kláštera kartuziánů ve Valdicích u Jičína. 1. vydání. Valdice, 1947.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., kterým se vyhláší listina základních práv a svobod.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

Wolfova zpráva. Příloha časopisu České vězeňství č. 2/1996. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1996, ISSN 1213-9297.

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, v platném znění.

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Seznam internetových zdrojů:

Abraham Maslow. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-07-06]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow

Dějiny pedagogiky a dějiny školství. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bjiny_pedagogiky_a_d%C4%9Bjiny_%C5%A1kols tv%C3%AD

Jan Ámos Komenský. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komensk%C3%BD

Psychologické aspekty motivace ke studiu. [online]. [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: http://artemis.osu.cz:8080/artemis/uploaded/162_Psychologie%20RVP.pdf

Vzdělávací program pro učitele – výchovné poradce. [online]. [cit. 2014-07-02]. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/wp/vp/sylaby-predmetu/motivace-ve-skole/>

Seznam použitých zkratk:

OVT	oddělení výkonu trestu
PMS	Probační a mediační služba
PZ	program zacházení
SOU	střední odborné učiliště
ŠVS	školské vzdělávací středisko
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
VV	výkon vazby

Seznam příloh

Příloha č. 1 – strukturovaný dotazník

Příloha č. 2 – fotodokumentace

Příloha č. 3 – počty zařazených ke studiu

Strukturovaný dotazník

Informace k vyplnění dotazníku. Šetření je prováděno pro účely diplomové práce. U odpovědí uveďte pravdivé údaje. Není třeba se výrazněji rozepisovat, ale uvádět přesné a konkrétní odpovědi na jednotlivé otázky. Otázku, na kterou nebudete znát odpovědět, vynechejte. Odpovědi zakroužkujte, případně vypište. U otázek s větším výběrem, zakroužkujte tu, která se nejvíce přibližuje Vaši odpovědi. V případě, že chcete některou otázku doplnit, použijte prostor na konci dotazníku, napište číslo otázky a vypište, nejlépe hůlkovým písmem, Vaše doplnění. Jedná se o anonymní průzkum bez identifikace konkrétní osoby a získané informace budou použity výhradně pro účely diplomové práce, případně pro aplikování v praxi. Po vyplnění odevzdejte dotazník svému kmenovému vychovateli.

Datum (kdy byl dotazník vyplněn):.....

Část A:

1. Kolik je Vám let?.....
2. Po kolikáté jste ve VTOS?.....
3. Jak dlouhý máte současný trest?.....
4. V kterém roce máte konec VTOS?.....
5. Do jakého typu věznice jste byl odsouzen?
 - a) ostraha
 - b) zvýšená ostraha
6. Která je Vaše kmenová věznice?.....
7. V kterém typu věznice nyní vykonáváte trest?
 - c) ostraha
 - d) zvýšená ostraha
8. Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl před nástupem do VTOS?
 - a) zvláštní škola
 - b) základní škola
 - c) UO a SOU
 - d) SOU s maturitou
 - e) střední škola s maturitou
 - f) vysoká škola

Část B:

9. Jak (od koho) jste se o možnosti studia ve VTOS dozvěděl?

- a) spoluvězeň
- b) personál kmenové věznice
- c) zaměstnanec ŠVS
- d) rodinný příslušník
- e) jiné:.....

10. Který vzdělávací program studujete?

- a) učební obor
- b) kurz celoživotního vzdělávání před učebním oborem
- c) kurz celoživotního vzdělávání po učebním oboru
- d) pouze kurz celoživotního vzdělávání

11. Co Vás k přihlášení ke studiu motivovalo (ohodnoťte na stupnici v rozsahu 1 – 10, přičemž 1 je nejvyšší hodnocení, Vámi zvolenou odpověď zakroužkujte)?

- a) rozšíření vzdělání

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- b) lepší podmínky VTOS

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- c) změna kolektivu odsouzených

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- d) změna věznice

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- e) vytvoření lepších podmínek pro přeřazení do mírnějšího typu věznice

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- f) vytvoření lepších podmínek pro podmíněčné propuštění

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- g) pracovní uplatnění v dalším průběhu VTOS

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

h) pracovní uplatnění na trhu práce po propuštění z VTOS

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- i) jiné důvody:.....
12. Očekáváte, že absolvování studia Vám bude nějak nápomocno ve Vašem dalším VTOS?
- a) ano (jak?).....
- b) ne
13. Uvažoval jste o rozšíření kvalifikace již při nástupu do VTOS?
- a) ano
- b) ne
14. Uvažoval jste o rozšíření kvalifikace až v průběhu VTOS?
- a) ano
- b) ne
15. Absolvoval jste v minulosti i jinou formu vzdělání ve VTOS?
- a) ano (jakou?).....
- b) ne
16. Hodláte využít v průběhu VTOS i jiné nabídky ŠVS (nejen Věznice Valdice)?
- a) ano (jaké?).....
- b) ne
17. Vědí o Vašem studiu Vaši rodinní příslušníci?
- a) ano
- b) ne
18. Jsou Vám případně nápomocní a podporují Vás?
- a) ano
- b) ne

Část C:

19. Byl jste v dosavadním průběhu VTOS pracovníě zařazen?
- a) ano
- b) ne
20. Případně na jak dlouho (roky) a v jaké profesi?
21. Z jakého důvodu jste svoje pracovní zařazení ukončil?
- a) studium na ŠVS
- b) vyřazení z pracoviště z organizačních důvodů
- c) vyřazení z pracoviště z důvodu špatné pracovní morálky
- d) jiné:.....
22. Máte finanční pohledávky?
- a) ano
- b) ne

23. Hodláte uplatnit nabytou kvalifikace ještě v průběhu VTOS?
 a) ano
 b) ne
24. Hodláte po propuštění z VTOS dosaženou kvalifikaci uplatnit na trhu práce?
 a) ano
 b) ne
25. Hodláte pokračovat v nějaké formě vzdělávání i po propuštění z VTOS?
 a) ano (jaké?).....
 b) ne
26. Máte představu o svém budoucím povolání po propuštění z VTOS?
 a) ano
 b) ne

Část D:

27. Jak hodnotíte úroveň vzdělání na ŠVS (ohodnoťte jako ve škole, volbu zakroužkujte)?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

28. Je stávající celkový systém vzdělávání odsouzených dostačující?
 a) ano
 b) ne
29. Jak (čím) byste případně vzdělávání ve VTOS doplnil, kde spatřujete rezervy?
30. Jste spokojen s teoretickou částí výuky?
 a) ano
 b) ne
31. V případě že ne, v čem byste ji zlepšil?
32. Zdá se Vám technické vybavení praktické výuky jako dostatečné?
 a) ano
 b) ne
33. Jste spokojen s praktickou částí výuky?
 a) ano
 b) ne
34. V případě že ne, v čem byste ji zlepšil?
35. Domníváte se, že hodnocení Vašich studijních výsledků je objektivní?
 a) ano
 b) ne
36. Činí Vám studium problémy?
 a) ano
 b) ne
37. Případně jaké?
38. Který je Váš nejoblíbenější předmět?.....
39. Který předmět naopak v oblibě nemáte a proč?

40. Chybí Vám nějaký předmět ve výuce?
a) ano (jaký?).....
b) ne
41. Uplatňujete své předchozí vzdělání ve stávajícím studiu?
a) ano
b) ne
42. S kým konzultuje své případné studijní problémy?
a) učitelé ŠVS
b) spoluvězeň
c) personál věznice
d) rodinnými příslušníky
e) jiný:.....
43. Jsou pro Vás přínosem pro další studium volnočasové aktivity?
a) ano
b) ne
44. Které volnočasové aktivity využitelné k přípravě na další výuku případně postrádáte?
45. Jste dostatečně informován o možnostech dalšího vzdělání ve VTOS?
a) ano
b) ne

Část E:

46. Domníváte se, že Vám jsou umožněny odpovídající podmínky pro studium?
a) ano
b) ne
47. V případě, že ne, kde a v čem spatřujete rezervy?
48. Máte dostatečný časový prostor pro samostudium?
a) ano
b) ne
49. Využíváte pro studium knihovnu ŠVS?
a) ano
b) ne
50. Případně jak často?
51. Využíváte pro studium ústavní knihovnu?
c) ano
d) ne
52. Případně jak často?
53. Je Vaše materiální vybavení (školní pomůcky) pro studium dostatečné?
a) ano
b) ne

54. Spolupracujete při přípravě na další vyučování s ostatními spoluodsouzenými?

- a) ano
- b) ne

Část F.

55. Jste v pravidelném kontaktu s rodinnými příslušníky?

- a) ano
- b) ne

56. Případně jakou formou?

- a) písemně
- b) návštěvy
- c) telefonát

57. Byl jste v minulosti v souvislosti se studiem kázeňsky odměněn?

- a) ano
- b) ne

58. Případně kolikrát?.....

59. Chtěl byste na závěr něco doplnit?

Děkuji za vyplnění a spolupráci.

Bc. Zbyněk Šoltys

Student Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze

zsoltys@centrum.cz

Fotodokumentace

Učebna praktického výcviku – dílny

Učebna kurzu knihař

Učebna kurzu malíř – natěrač

Počítačová učebna

Učebna teoretické výuky

Zdroj: archiv ŠVS Věznice Valdice

POČTY ZAŘAZENÝCH KE STUDIU

Školní rok		UO	Kurzy	Zařazeno SOU	Maturitní studium	Kurzy pro podniky	Zařazeno celkem
1	1983-1984	26	346	372	0	259	631
2	1984-1985	47	333	380	0	272	652
3	1985-1986	47	349	396	0	293	689
4	1986-1987	51	343	394	0	287	681
5	1987-1988	44	380	424	0	335	759
6	1988-1989	56	379	435	0	346	781
7	1989-1990	51	387	438	0	371	809
8	1990-1991	11	0	11	0	0	11
9	1991-1992	29	25	54	0	0	54
10	1992-1993	33	20	53	0	0	53
11	1993-1994	36	25	61	0	0	61
12	1994-1995	42	24	66	0	0	66
13	1995-1996	36	37	73	0	0	73
14	1996-1997	37	72	109	0	0	109
15	1997-1998	36	96	132	0	0	132
16	1998-1999	39	154	193	0	0	193
17	1999-2000	48	142	190	0	0	190
18	2000-2001	46	150	196	0	0	196
19	2001-2002	50	135	185	0	0	185
20	2002-2003	50	100	150	0	0	150
21	2003-2004	48	127	175	9	0	184
22	2004-2005	50	149	199	18	0	217
23	2005-2006	50	176	226	12	0	238
24	2006-2007	59	130	189	21	0	210
25	2007-2008	52	184	236	88	0	324
26	2008-2009	50	175	225	18	0	243
27	2009-2010	52	147	199	18	0	217
28	2010-2011	60	142	202	52	0	254
29	2011-2012	59	68	127	21	0	148
30	2012-2013	59	97	156	20	0	176
31	2013-2014	68	57	125	1	0	126
32	2014-2015	61	45	106	0	0	106
CELKEM :		1 483	4 994	6 477	278	2 163	8 918
Průměrně za rok :		46,3	156,1	202,4	8,7	67,6	278,7

Zdroj: archiv ŠVS Věznice Valdice